

Lluís Costa i Fernàndez

El periodisme

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

28 GUIES

EL PERIODISME

Lluís Costa i Fernàndez

62 QUADERNS DE LA REVISTA DE GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 62

Sèrie: Guies (Núm. 28)

Primera edició en català: Febrer 1996

Tiratge: 1.100 exemplars

Edició:

Diputació de Girona/Caixa de Girona

Director de la col·lecció:

Joan Domènech

Consell assessor:

Gabriel Alcalde, Narcís Jordi Aragó, Joan Badia,
Lluís Bayona, Xavier Besalú, Martí Cama, Narcís Castells,
Ramon Ceide, Josep Clara, Josep M. Corretger,
Jordi Dalmau, Marta Franch, Victor Gay, Gaspar Jou,
Àngel Jiménez, Jordi Mascarella, M. Aurora Martín,
Enric Mirambell, Joan Miró, Joan Nogué, Narcís
Puigdevall, August Rafanell, Josep M. Rus, Erundí Sanz,
Carles Sapena, Montserrat Vayreda, Josep Vicens,
Mariàngela Vilallonga, Carme Vinyoles.

Maquetació:

Pep Caballé

Redacció i administració:

Pujada de Sant Martí, 5. Telèfon (972) 20 57 00

Apartat de Correus 11, 17080 Girona

Secretaria i distribució: Fina Poch

Fotocomposició i impressió: Gràfiques Alzamora, S.A. Olot

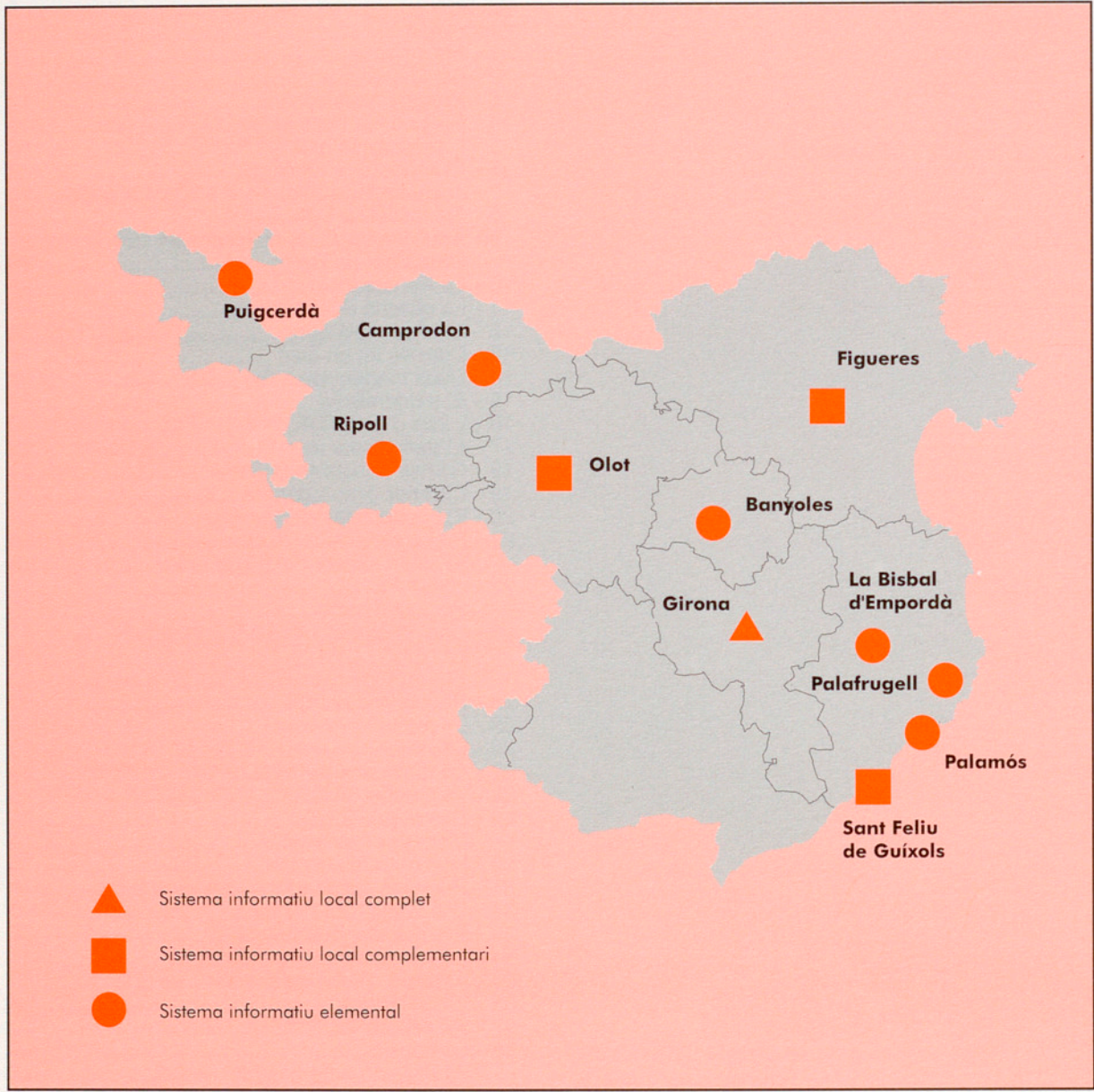
ISBN: 84-86812-52-6

Dipòsit legal: GI-155-96

PORTADA: Mostra de premsa gironina.
(Foto: Claudi Valentí).

Índex

Situació	5
Cronologia	6
1 - Els orígens	8
2 - Els impressors	10
3 - Premsa napoleònica	12
4 - Els primers historiadors de la premsa	14
5 - L'agència de notícies Fabra	16
6 - El periodisme ideològic	18
7 - Joaquim Ruiz Blanch: una figura oblidada ..	20
8 - Els butlletins eclesiàstics	22
9 - Artur Vinardell: un corresponçal compromès	24
— L'amargor de l'exili	26
10 - La Renaixença	28
11 - La qüestió de la llengua	30
12 - El fotoperiodisme	32
13 - Com és fet un diari	34
14 - Dues tendències a Figueres	36
15 - El modernisme	38
16 - L'inici d'una nova concepció periodística ...	40
17 - El periodisme mundà de Llucieta Canyà	42
18 - Gaziol: periodista modern	44
19 - L'humor com a gènere	46
20 - Els periodistes s'organitzen	48
21 - Primo de Rivera i la censura	50
— El criteri censor del governador	52
22 - Josep Pla	54
— Pla, condemnat	56
23 - Una mostra significativa a Sant Feliu de Guíxols	58
— El <i>Diario de Gerona</i> versus <i>El Autonomista</i>	60
24 - Periodistes polítics o polítics periodistes? ..	62
25 - La premsa comarcal	64
26 - L'embranchida de la República	66
27 - La ràdio, un nou mitjà de comunicació	68
28 - La Guerra Civil	70
29 - Desert periodístic	72
— Morir per tres articles	74
30 - Manipulació i control	76
31 - Primeres publicacions franquistes	78
32 - <i>Los Sitios</i>	80
33 - Premsa clandestina	82
34 - Incipients símptomes de canvi	84
35 - Aparició d'iniciatives municipals	86
36 - La Llei Fraga	88
37 - <i>Presència</i> : els límits de l'obertura	90
38 - La transició	92
— Bibliografia i agraïments.....	94

Situació

La internacionalització del comerç, al segle XV, impulsà, en gran mesura, l'interès per les relacions informatives. A partir de la darrera del segle XVI i durant el segle XVII es normalitzen les postes i correus que comuniquen periòdicament les diverses capitals. El periodisme es comença a fer regular. Ara bé, a les comarques gironines el fenomen periodístic no s'implanta fins al segle XVIII, i no es generalitza fins al XIX. En aquests primers temps, la premsa té una funció preferentment doctrinal i ideològica, i en ocasions cultural.

El desenvolupament del capitalisme portà de forma paral·lela la modernització de la premsa. Al final del vuit-cents, sobretot a Madrid i a Barcelona, es començaven a crear empreses periodístiques amb un cert volum de capital. Les primeres dècades del segle XX representaren un període de canvi social, propiciat per la progressiva introducció d'elements de modernització que influïen decisivament en els mitjans periodístics des de dos punts de vista: el formal (major capacitat i rapidesa per aconseguir les notícies) i de contingut (incorporació temàtica de les noves preocupacions socials). A Girona, el procés arriba amb un cert retard (no gaire) i es detecta en experiències molt puntuals, tot i que hom mostra una remarcable predisposició receptora de molts dels elements que configuren el caràcter de la incipient societat de masses, lògicament molt més ben definida a la ciutat de Barcelona.

S'ha insistit a considerar la premsa com un quart poder, a voltes legitimant situacions polítiques injustificables o bé exercint de consciència crítica del poder. La funció social del periodista és controvertida. La proliferació de la premsa –i de grans periodistes– defineix bona part de la història de les comarques gironines, i palesa el pes específic d'aquest territori en el conjunt de Catalunya.

Cronologia

- 1624** Apareix a Perpinyà el primer periòdic escrit en llengua catalana, amb el títol de *Gazeta*.
- 1641** L'impressor Jaume Romeu funda a Barcelona la *Gazeta vinguda a aquesta ciutat per lo ordinari de París*, origen de la premsa periòdica a Catalunya.
- 1758** Es publica a Madrid el primer diari de l'Estat espanyol, el *Diario noticioso, curioso-erudito, comercial, público y económico*, sota la direcció de F. Mariano Nipho.
- 1761** Surt a Figueres una publicació titulada *Caxón de Sastre Cathalán*, que s'imprimia paral·lelament a Barcelona.
- 1787** La ciutat de Girona s'incorpora al món de la premsa amb la publicació de la *Gazeta de Gerona*.
- 1809** Girona capitula davant de l'exèrcit francès. S'enceta una experiència molt peculiar per a la premsa sota el domini napoleònic.
- 1843** Neix a Blanes Nil Maria Fabra i Deàs, creador de l'agència de notícies Fabra.
- 1872** S'inicien els certàmens organitzats per l'Associació Literària de Girona, punt d'arrencada, juntament amb les tertúlies de la "Cova de Can Vinyes", de la Renaixença a Girona.
- 1879** El begurenc Josep Pella i Forgas publica, a *La Renaixensa*, el fonamental treball per a la investigació periodística catalana *Periodisme. Estudis històrics del de Catalunya*.
- 1887** Neix a Sant Feliu de Guíxols Agustí Calvet, *Gaziel*, figura emblemàtica del periodisme català i un dels principals introductors del periodisme d'informació.
- 1889** Apareix el *Diario de Gerona*, portaveu dels interessos del regionalisme gironí, propietat de la família Masó.
- 1894** Enric Claudi Girbal publica a la *Revista de Gerona* un treball pioner de la historiografia de la premsa gironina, *El periodismo en Gerona*.
- 1898** Darius Rahola i Llorens funda *El Autonomista*, el diari dels republicans de Girona.
- 1900** La família Macià, de Vilafant, inicia l'edició a Figueres de *La Veu del Ampurdà*, publicació afí al regionalisme catòlic.
- 1902** La publicació de *Vida i Enderroch* representa la plena incorporació de Girona al modernisme literari i periodístic.
- 1911** Els republicans de Figueres creen *Empordà Federal*, òrgan de la Unió Federal Nacionalista Republicana.
- 1914** Es funda l'Associació de Periodistes de Girona.
- 1922** L'empordanès Josep Pla inicia un

intens periple com a corresponsal de premsa a l'estranger.

1923 Cop d'estat del general Primo de Rivera. La premsa és posada sota un estricte control, amb la imposició de la censura prèvia.

1931 Proclamació de la República, favorable per a la llibertat d'expressió.

1933 Inauguració oficial de Ràdio Girona.

1936-1939 Amb la Guerra Civil, la funció de la premsa es modifica substancialment i adquireix una dimensió propagandística i de suport a la causa de guanyar la guerra.

1939 Victòria de les tropes franquistes. S'inicia l'etapa més fosca de la premsa catalana. És afusellat l'escriptor i periodista Carles Rahola i són confiscades moltes impremtes, entre elles la d'*El Autonomista*.

1939 Apareix la primera publicació franquista de les comarques gironines, *¡Arriba España!*, a Olot.

1943 Surt a la ciutat de Girona *Los Sitios*, diari de la Falange i poc després del Movimiento, únic mitjà de comunicació escrita i de periodicitat diària publicat a les comarques gironines al llarg de gairebé quaranta anys.

1949 Amb l'aparició a Sant Feliu de Guíxols d'*Àncora*, i a Blanes de *Recull*, s'endeguen els primers projectes periodístics mínimament estructurats al marge del règim.

1954 Comença a editar-se, a Figueres, *Canigó*, revista que esdevindria un dels exemples més lloables de premsa catalana editada en el període dictatorial.

1965 Es publica el primer número del setmanari *Presència*, portaveu de la societat gironina oposada al règim.

1966 Es promulga una nova Llei de Premsa, coneguda amb el nom del seu promotor, el ministre Manuel Fraga, i caracteritzada per una ambigua voluntat d'obertura. La Llei Fraga substituïa la Llei de Premsa de 1938.

1978 Amb la instauració de la democràcia, la família Rahola endega un seguit d'accions per a intentar recuperar la impremta d'*El Autonomista*, confiscada pels franquistes i posada al servei del diari oficial *Los Sitios*. Malgrat la persistència de la demanda, els resultats esdevenen infructuosos, impossibilitant, així, de poder tancar una pàgina negra de la història del país.

1979 Neix a Girona el *Punt Diari*, publicació amb una clara vocació comarcal que progressivament ha anat dilatant el seu àmbit geogràfic.

1982 El *Punt Diari* incorpora com a suplement dominical la revista *Presència*.

ELS ORÍGENS

1

El cronista Pere el Cerimoniós, representat en una figura d'alabastre del segle XIV.

8

La invenció de la impremta, en el segle XV, per part de Gutenberg, significa el punt de partida del que hom entén per premsa, o sigui l'instrument de comunicació i d'informació. Malgrat això, existeixen uns antecedents indiscutibles de transmissió de notícies i d'opinió amb altres suports o formes, com poden ser el manuscrit o l'oral.

És raonable atorgar la funció de comunicadors als trobadors, atès que no únicament conreaven l'esperit líric, sinó que també esdevenien autèntics narradors socials. Un cas molt emblemàtic és el de Cerverí de Girona, que desenvolupà la seva activitat a

la segona meitat del segle XIII, adscrit a les corts del vescomte Ramon Folc de Cardona i dels reis Jaume I i Pere II. Cerverí fou un excel·lent difusor dels principals fets històrics: la revolta dels barons contra Jaume I, l'assassinat de l'infant Ferran Sanxis i, fins i tot, informà de la croada a Terra Santa. Una característica fonamental de la tasca de Cerverí de Girona és que, al costat de les seves cròniques —vessant estrictament informatiu—, oferia una versió subjectiva dels fets, susceptible de ser considerada com un antecedent llunyà del periodisme d'opinió.

Les Quatre Grans Cròniques

del segle XIII: la de Jaume I, la de Bernat Desclot, la de Pere *el Cerimoniós* i la de l'empordanès Ramon Muntaner, són, tanmateix, inequívokes mostres de periodisme, sobretot si tenim en compte que estan escrites a poca distància d'on es produïen els fets descrits.

Òbviament, la impremta va revolucionar el concepte i les formes de transmissió de notícies, per bé que al llarg dels segles XV al XVII es conjuminaren el sistema informatiu oral amb l'escrit. L'expansió comercial i l'ascensió de noves classes socials dilataven les ànsies d'informació: calia conèixer

l'estat de les rutes del comerç, la situació bèl·lica i els efectes devastadors de les pestes. Era l'origen de les gasetes, que anaven guanyant prestigi i influència social, la qual cosa provocà el neguit dels governs, que s'esforçaren per establir fórmules de control de les notícies, malgrat que —com recorda Pella i Forgas— la legislació catalana era molt més permissiva que la castellana, almenys fins a la instauració de la dinastia borbònica.

El primer periòdic escrit en llengua catalana aparegué l'any 1624 a Perpinyà, amb el títol de *Gazeta*, i amb moltes similituds amb el *Mercure François*, editat a París el 1605. Tretze anys

*Minerva,
màquina
d'imprimir
procedent de
la casa
Dalmau
Carles, Pla, de
Girona.*

més tard, el 1641, sortia la primera publicació periòdica del Principat. L'impressor Jaume Romeu, davant les tensions polítiques derivades del regnat de Felip IV, i atesa la necessitat d'informar de l'opinió pública, decidia de constituir un servei regular de notícies i fundava la *Gazeta vinguda a aquesta ciutat per lo ordinari de París*.

La Guerra de Successió accentuà l'afany informatiu de la població. En 1713 sortia el *Diario del Sitio y de Defensa de Barcelona*. Amb la victòria de Felip V la premsa quedà assimilada als designis de Castella. El mateix any 1714 s'iniciava la publicació d'un periòdic absolutament fidel a les autoritats borbòniques, *La Gaceta de Barcelona*.

Durant la segona meitat del segle XVIII la premsa catalana experimentà una revifalla,

Gazeta de Girona, primer periòdic editat a la ciutat de Girona.

possibilitada per un evident desenvolupament econòmic i tècnic, aplicat a les infraestructures de premsa. A pesar d'això, els avenços estaven molt condicionats a la política que exercia el Govern de Madrid, que feia que els periòdics catalans tinguessin poca originalitat. La majoria eren simples imitacions de la premsa madrilenya —a voltes no es diferenciaven ni tan sols en el títol—, com ara el barceloní *Duende especulativo* (1761), de Juan Antonio Mercadal, còpia gairebé literal del seu homònim madrileny, o el *Caxon de Sastre Cathalán* (1761), publicat simultàniament a Barcelona i a Figueres, que no era res més que una còpia del *Caxon de Sastre* que es feia a Madrid.

Hem fet esment de la primera publicació editada a les comarques gironines. A la ciutat de Girona no apareixerà el primer periòdic fins a l'any 1787, la *Gazeta de Girona*.

ELS IMPRESSORS

2

En un local situat davant de l'Ajuntament de Girona, Joaquim Grases va fundar, l'any 1838, una emblemàtica impremta.

La figura de l'impressor esdevé clau en la història del periodisme. El seu protagonisme ha estat indiscutible, atès que en moltes publicacions actuen no únicament com a impressors, sinó també d'impulsors, editors i, fins i tot, de redactors. Segons sembla, els primers impressors que s'establiren a la ciutat de Girona foren Diego de Gumiel i Juan de Valdés, en el segle XV, però no serà fins al segle XVII que trobarem impremtes suficientment consolidades, com són la de Gaspar Garrich i, uns anys més tard, la de Jeroni Palol. Amb tot, en el nostre estudi ens interesen preferentment els impressors que tingueren

una relació directa amb les publicacions periòdiques i, per tant, farem atenció a l'activitat d'aquests professionals a partir de la darrerria del segle XVIII.

La primera publicació de la ciutat de Girona, la *Gazeta de Gerona*, s'edità de l'any 1787 al 1800. Hi van intervenir, en la seva edició, dues impremtes gironines molt emblemàtiques: les de les famílies Bro i Oliva. Els Bro eren d'ascendència francesa i s'establiren a Girona procedents de Barcelona. Josep Bro i Claramunt era l'impressor més important de la família i el responsable de l'edició de la *Gazeta*. Maria Nicolau, vídua de Bro, imprimí el segon periòdic que es

publicà a la ciutat, el *Correo de Gerona* (1795), i amb tota probabilitat, malgrat no fer constar el peu d'impremta, els següents periòdics: *Diario de Gerona* (1808-1809) i *Correo de Gerona* (1808).

Uns anys més tard assumí la responsabilitat d'imprimir *La Gazeta* Vicenç Oliva i Feliu. La família Oliva, originària de Sant Hilari Sacalm, s'instal·là a Girona al final del segle XVII, mercès a l'adquisició de la impremta Palol. L'enllaç matrimonial d'un membre de la família Oliva –Maria– amb Agustí Figaró va representar la continuïtat de la impremta, fins que fou venuda a Melitó Suñer, l'any 1856, el qual va imprimir

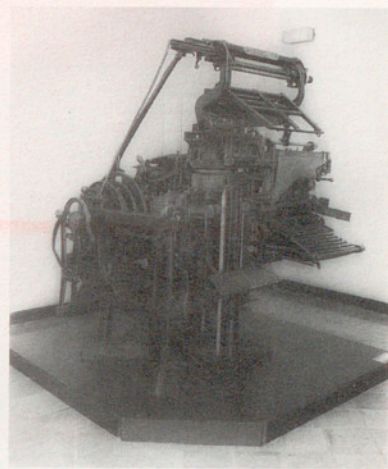
quatre publicacions gironines. Sis anys més tard, la impremta passà a mans de Tomàs Carreras i Roca, tallers des d'on s'editaren una vuitena de publicacions, sobresortint *La Crònica de Gerona* (1864).

L'any 1838, Joaquim Grases fundava a Girona una impremta que hauria d'esdevenir, també, molt tradicional en el món de la premsa. Inicialment imprimí *El Postillón*, periòdic editat a Girona de 1834 a 1855. El matrimoni Grases morí sense deixar descendència, però, com molt bé explica Enric Mirambell en el seu excel·lent llibre sobre la impremta a Girona, el relleu el prengué el seu nebot, Francesc Dorca i Miralles, i de la seva impremta sortiren, de l'any 1856 al 1882,

vuit publicacions gironines, de les quals cal destacar el *Boletín Republicano de la Provincia de Gerona* (1869-1874). L'any 1883, la impremta Dorca era comprada per Pacià Torres, el qual fou impressor de fins a divuit periòdics de la ciutat de Girona. La maquinària d'impremta que disposava Pacià Torres era nombrosa, atès que s'acumulà la de Grases i la de Dorca. Tot aquest considerable material l'adquiria la família Masó, l'any 1914. Aquesta impremta estava instal·lada a la ciutat de Girona des de l'any 1889, moment en què Rafael Masó havia comprat una impremta de Palamós.

Grau Cumané i Fabrelles, instal·lat des de l'any 1861,

Linotip procedent de la impremta Masó.

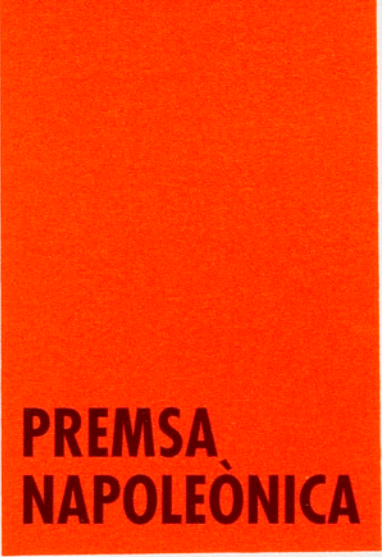

imprimí quatre periòdics, dels quals destaquem *El Norte* (1868-1872). El successor de Cumané fou Pere Vert, responsable de la impressió de *La Lucha* i de tres periòdics gironins més.

Sense oblidar la impremta de l'Hospici Provincial, o el cas minoritari de les imprentes pròpies d'alguns periòdics, convé fer referència, per cloure la visió retrospectiva dels impressors de Girona del segle XIX més destacats en l'edició de premsa, a Pau Puigblanquer, impressor de tretze periòdics gironins; a la impremta Llach, que amb vint-i-set periòdics fou la capdavantera quant a nombre de publicacions impreses als seus tallers, i a la impremta d'Albert Nugué.

Seu de la impremta de l'Hospici Provincial, actualment Casa de Cultura de Girona.

La premsa, com a instrument polític i de difusió ideològica, té un clar precedent en la dominació francesa de començament del segle XIX. El comandament francès, una vegada instaurat en territori català, utilitzà els periòdics per a persuadir la població i disposar-la a favor de la causa napoleònica.

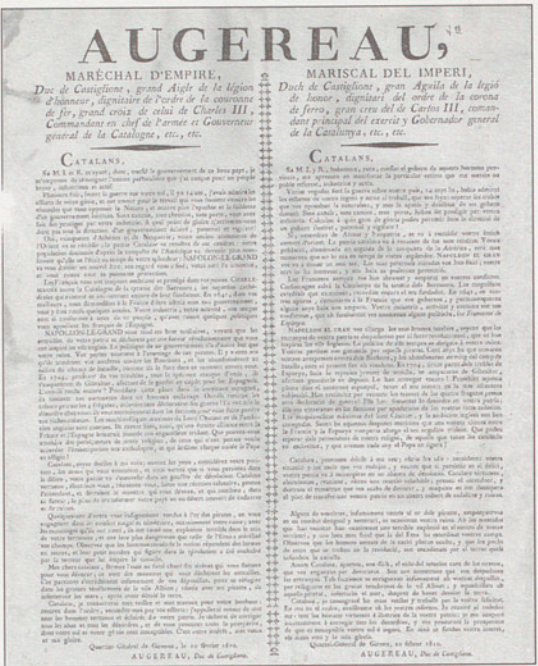
De fet, no fou fins a la Guerra del Francès que s'experimentà la primera embranzida periodística a Girona, o sigui, l'edició de periòdics amb una certa regularitat: l'any 1808 sortien *El Correo de Gerona* i el *Diario de Gerona*, ambdós amb un clar esperit patriòtic. Foren els francesos, però, els

introdutors d'un nou i inequívoc concepte de premsa, que donava prioritat als interessos polítics per sobre de qualsevol altre aspecte periodístic.

El dia 16 de novembre de 1809 apareixia, a la capital de l'Alt Empordà, la *Gazeta de Figueras*, publicació bisetmanal de molt curta durada —només van sortir-ne quatre números— que representava la primera empremta de premsa napoleònica a les comarques gironines. El substituí de la *Gazeta* es publicà, també a Figueres, uns dies més tard, sota el títol d'*Eco de los Pirineos Orientales*. En aquests periòdics, a banda de notícies

de Catalunya i d'Europa, s'inserien nombroses proclames dels caps militars francesos.

Amb la capitulació de la ciutat de Girona, el 10 de desembre de 1809, i sota el govern provisional dirigit pel mariscal Augereau i la influència de l'afrancesat Tomàs Puig, s'encetava una nova estratègia política aplicada a la premsa: el proselitisme polític a favor del govern francès es feia a través d'una indiscutible adulació a la població catalana, per tal de fer més convincents els seus propòsits. Fou l'època coneguda amb el nom d'assaig catalanista: l'idioma oficial era el català i les proclames

Proclama del mariscal Augereau, de caire catalanista.

contenien un esperit particularista, fins al punt que l'historiador Pierre Vilar va arribar a considerar que les proclames d'Augereau contenien els postulats bàsics de la futura teoria del catalanisme.

A la ciutat de Girona, els representants de la premsa d'aquest nou corrent eren la *Gazeta del Corregiment de Gerona* i el *Bulletin Des Arretés, proclamations, etc. de son excellence Monseigneur le Duc de Tarente Gouverneur-Général de la Catalogne*. La segona publicació, malgrat ser coetània amb l'anterior, ja recollia

l'estratègia política del substitut d'Augereau, el mariscal MacDonald, duc de Tarent, caracteritzada per un clar afrancesament, més o menys dissimulat, i amb l'objectiu d'assimilar Catalunya a França.

Al final de 1811, un decret del general Decaen, successor de Macdonald, ordenava la publicació d'un nou periòdic. Uns dies més tard, el 2 de gener de 1812, naixia la *Gazette de Gironne*. L'organització administrativa del Departament del Ter —recordem que Catalunya estava annexionada a França— es decretava des de les pàgines de la *Gazette*, que recollien infinitat de notícies sobre els serveis públics, les institucions, l'economia i, en definitiva, sobre una organització política dissenyada a imatge i semblança de la de l'Estat francès. La *Gazette de Gironne*, malgrat la representació de les quatre barres sota el títol del periòdic, ja no emprava el català com a idioma habitual de redacció.

Monument en recordança dels defensors de Girona en els tres setges als quals fou sotmesa la ciutat durant la Guerra del Francès.

Gazette de Gironne, periòdic editat a Girona pel Govern francès.

Certament, la premsa editada a Catalunya pels francesos durant la guerra, constitueix el clar precedent d'un model periodístic caracteritzat per la seva funció política, i imitat, en part, al llarg de la història, per bé que aporta com a concepte original el conreu de l'esperit català, tan sacsejat al llarg del segle XVIII pels autoritats borbòniques.

ELS PRIMERS HISTORIADORS DE LA PREMSA

4

*Josep Pella
i Forgas,
precursor dels
estudis sobre
periodisme a
Catalunya.*

14

L'interès per a investigar la premsa i el periodisme a Catalunya es comença a manifestar en el darrer quart del segle XIX i té com a protagonistes dos personatges gironins: Josep Pella i Forgas i Enric Claudi Girbal, per bé que ambdós plantegen la seva recerca des d'una metodologia i amb uns objectius diferents.

Josep Pella i Forgas publicà, l'any 1879, a la revista barcelonina *La Renaixensa*, un treball que ha esdevingut un clàssic en el camp de la investigació periodística catalana: *Periodisme. Estudis històrics del de Catalunya*. Es pot considerar que l'aportació de Pella representa

un clar precedent de l'estreta dependència existent entre els estudis de premsa i la reconstrucció cultural, social i política del país, i que posteriorment es manifestarà en d'altres ocasions. Pella, havia nascut a Begur l'any 1852. Per tant, quan publicà el seu estudi era un jove de 27 anys, amb una considerable vocació política que féu que s'impliqués en els moviments regionalistes de l'època.

Així, Pella i Forgas no únicament recull l'evolució històrica del periodisme català, des dels orígens fins a l'any 1868, introduint conceptes que podríem qualificar de moderns, com l'anàlisi de l'opinió pública

i la diferenciació entre premsa d'empresa i premsa política, sinó que ho fa des d'una òptica de compromís amb el país, constatant la dissort de Catalunya al llarg de la història, en les seves relacions amb l'Estat espanyol, i recordant que en determinats períodes històrics, com els regnats de Felip V i Ferran VI, a Catalunya no es publicaven altra cosa que "*periodichs castellanisats ó butiflers, que mes que reportar novas eran per á escarnir al poble ventsut*".

Al cap de pocs anys de la publicació de l'estudi de Pella i Forgas apareix, l'any 1894, el recull de capçaleres de diaris editats a la ciutat de Girona,

obra d'Enric Claudi Girbal, publicat a la *Revista de Gerona* sota el títol "El periodismo en Gerona". En aquest cas, la metodologia emprada és més empírica que conceptual, i aporta dades sobre la premsa gironina absolutament desconegudes fins aleshores.

La importància de la investigació d'Enric Claudi Girbal és fonamental, i s'acreix pel fet de venir acompanyada per una meritoria tasca de recopilació d'un material absolutament imprescindible per a la recerca històrica: les publicacions periòdiques. Les dificultats que se susciten a

Enric Claudi Girbal són múltiples, atès el poc predicament del tema entre la societat gironina, segons destaca el mateix autor: "*se ha manifestado muy poco interés por corporaciones y particulares en coleccionar y guardar lo que en otros puntos ha merecido no escasa estima*".

De fet, la percepció apuntada per Enric Claudi Girbal es correspon, en gran mesura, amb la realitat. No en va, Girbal —nascut a la ciutat de Girona el 1839— era un significat prohóm de la cultura gironina i, per tant, un gran coneixedor del teixit cultural de la ciutat: artífex de molts projectes, com la creació de periòdics i revistes, col·laborador habitual en la premsa, conservador del Museu de Girona, president de l'Associació Literària i de l'Associació per al Foment de les Belles Arts, i Cronista Oficial de la Ciutat.

Durant molts anys, l'estudi de Girbal ha estat l'única referència sobre premsa gironina, per la qual cosa ha representat un instrument de recerca insubstituïble, per bé

Casa que fou propietat d'Enric Claudi Girbal, situada al carrer de la Força, de Girona.

Residència de Pella i Forgas, a Begur.

que recentment s'ha superat amb d'altres investigacions. Amb tot, tant el treball de Pella i Forgas com el de Girbal han tingut el gran inconvenient que foren publicats, en les esmentades revistes, per capítols i en dates diferents, circumstància que, afegida als anys transcorreguts, dificulta la seva localització.

L'AGÈNCIA DE NOTÍCIES FABRA

5

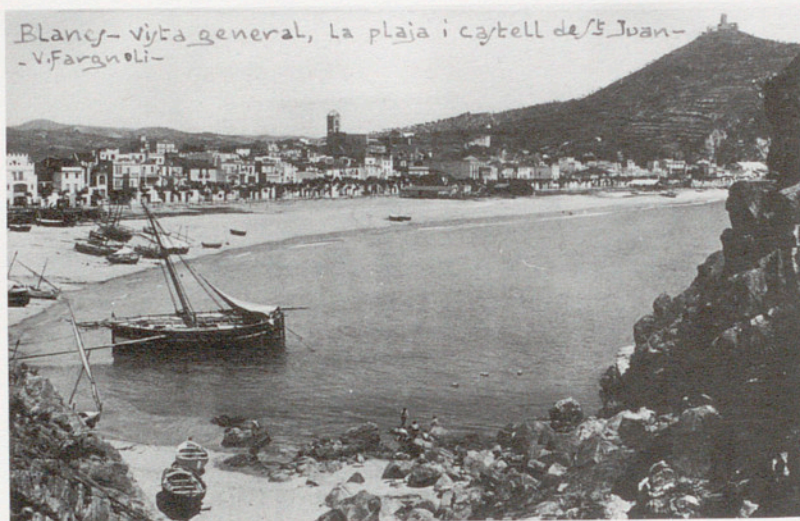
16

En el darrer terç del segle XIX, la progressiva ascensió de la premsa de caràcter informatiu féu que la notícia adquirís un protagonisme prioritari en els esquemes de molts periòdics de l'Estat espanyol. Un seguit de factors van contribuir a la nova situació: extensió de les xarxes telegràfica i ferroviària, creació d'un capitalisme d'empresa, augment de l'interès de l'opinió pública per la situació europea i major grau de professionalització dels periodistes.

A Europa funcionaven potents agències que transmetien notícies als mitjans de comunicació. En canvi, a l'Estat

espanyol no s'implantaren fins a l'any 1865, de la mà de Nil Maria Fabra i Deàs.

Fabra, nascut a Blanes el 24 de febrer de 1843, fou un personatge polifacètic: empresari, periodista, escriptor, i, sens dubte, el veritable introductor, a l'Estat espanyol, dels principals avenços que configuren el periodisme modern. Després de passar els primers anys de la seva vida a Blanes, es traslladà a Barcelona, on es prodigà com a autor teatral amb comèdies, com *Amor y Astúcia* (1860), i sarsueles, com *La máscara* (1860). Com a periodista, va destacar la seva tasca de corresponçal del *Diario de*

Fotografia antiga de Blanes, vila que veié néixer Nil Maria Fabra.

Barcelona en diverses guerres europees.

Anys més tard, Fabra fixà la seva residència a Madrid, on va fundar, el 1865, una mena de centre de corresponçals que es convertiria, dos anys més tard, en l'agència de notícies Fabra, que operava a l'Estat espanyol i Portugal. Era el començament d'un gran imperi de la comunicació, inèdit fins aleshores a l'Estat. L'any 1868, Fabra comença a establir relacions amb les grans agències europees, i l'any 1870 passa a ser una sucursal de la poderosa agència francesa Havas, la qual va signar un acord, per a intercanviar informacions i repartir-se les

zones d'influència, amb la prestigiosa agència anglesa Reuter i l'alemanya Wolff.

Tot plegat féu que el blanenc Nil Maria Fabra es convertís en un dels homes amb més poder i influència de l'Estat, per bé que la contrapartida consistí en cedir progressivament terreny als interessos francesos. Així, l'agència Havas va comprar a Nil Maria Fabra la seva agència telegràfica, tots els seus contractes i relacions amb periòdics i banquers, i tots els seus mitjans tècnics, com ara un semàfor òptic que Fabra tenia a Tarifa per a comunicar-se amb els vaixells que travessaven l'estret de Gibraltar.

L'agència Fabra esdevingué el nucli central de l'organització de l'agència Havas en territori de l'Estat espanyol. Fabra rebia diàriament, des de París, les notícies redactades en francès per l'agència Havas, que es

convertia en l'única i exclusiva font d'informació, i atenen que la majoria dels diaris espanyols elaboraven la seva secció internacional a partir de l'agència Fabra, la visió del món exterior que tenien els lectors espanyols era la narrada sota l'òptica francesa.

Amb tot, i gràcies al suport que li oferia l'agència Havas, Nil Maria Fabra mantingué el seu monopoli informatiu i el seu rellevant pes específic en la societat espanyola fins a la seva mort, esdevinguda a Madrid l'any 1903. A partir d'aquell moment l'agència Havas va liquidar tots els comptes amb els hereus de Fabra, als quals va comprar els drets del nom comercial. L'agència de notícies Fabra va mantenir la seva hegemonia espanyola fins als anys trenta, en què es veié afectada per l'entrada de les agències nord-americanes.

Diario de Barcelona, mitjà periodístic en el qual Fabra destacà com a corresponent de premsa a l'estranger.

17

Sens dubte, la personalitat de Nil Maria Fabra ultrapassà els límits geogràfics gironins. Certament, la història de la premsa no s'entendria sense l'acció innovadora d'aquest blanenc, el qual, recordem-ho, introduí també elements més anecdòtics en el món de la comunicació, com ara el servei de coloms missatgers durant la guerra de 1872, en què foren interrompudes les comunicacions telegràfiques.

L'extensió de la xarxa ferroviària propicià una òptima situació per a l'evolució de la premsa informativa. La fotografia mostra com era l'estació de Sils al començament del segle XX.

EL PERIODISME IDEOLÒGIC

6

D. Eusebi Corominas Cornell

Eusebi Corominas
i Cornell.

18

Les convulsions político-socials del segle XIX determinen poderosament la configuració d'un model de periodisme modern, definit fonamentalment pel seu caràcter ideològic.

La funció del periodista és eminentment doctrinària i apologetica, i està al servei d'un ideal que cal transmetre. És l'època del predomini absolut de la premsa d'opinió.

Al llarg del segle XIX, i en períodes històrics ben concrets, a Girona assistim a la proliferació de capçaleres representatives de les diferents opcions polítiques. Durant el trienni liberal, anys 1820-1823, la premsa de la ciutat de

Girona està representada pels dos sectors polítics radicalment oposats: *El Centinela de los Pirineos Orientales*, que recull l'ideari dels sectors liberals exaltats (comuners), els quals exigien tornar a considerar vigent la Constitució de 1812, i, d'altra banda, el *Diario de Gerona*, fidel imatge de la reacció antiliberal.

Amb tot, i després d'un seguit d'experiències de premsa de partit poc significatives, arribà el sexenni revolucionari de 1868 a 1874. En aquesta època es produeix un veritable esclat de publicacions. Només a la ciutat de Girona apareixen vint-i-dos títols, la qual cosa significa que en sis anys es

publicaren gairebé els mateixos periòdics que s'havien editat al llarg de vuitanta-un anys. D'aquests vint-i-dos títols hom pot catalogar-ne divuit com d'expressió ideològica, i és que, en realitat, tot el ventall polític tenia representació en el camp de la premsa: els carlins amb *El Norte* (1868-1872) i *El Rayo* (1871-1872), els liberals amb *La Razón* (1868-1869), *El Vigilante* (1870-1871), *El Sud* (1870-1871), *La Conciliación* (1871), *El Radical* i *La Aurora*, ambdós publicats l'any 1872, i sobretot *La Lucha* (1871-1910). Els republicans federals foren, sens dubte, la força política més prolífica en el camp de la premsa: *La Voz de Catalunya* (1868), *El Progreso Juvenil*

(1868), *Boletín Republicano de la Provincia de Gerona* (1869-1874), *El Propagandista* (1869), *El Cantón de Gerona* (1870-1871) i *La Provincia* (1872-1874).

La ciutat de Girona, com a cap de província, era el màxim exponent de producció periodística de les terres gironines. Malgrat això, a Figueras la premsa ideològica també tingué certa representació: *El Ampurdanés* (1861-1886), el qual si bé inicialment es definia com a "periódico científico, literario, de intereses morales y materiales", al cap d'un temps passà a ser òrgan dels republicans federals.

De fet, en temps del sexenni l'efervescència política tingué, també, el seu reflex en la premsa de la capital empordanesa. Així, l'edició de *La República*, *La Barretina*, *El Liberal Ampurdanés* i el *Boletín Oficial de la Junta Revolucionaria de Figueras* n'és una constatació indiscutible.

La restauració de la monarquia aturà la intensa experiència de periodisme polític generada en temps del sexenni. La premsa fou posada immediatament sota control amb el decret del 29 de gener de 1875, que prohibia atacar el sistema monàrquic o bé fer proselitisme a favor de qualsevol forma de govern que no fos la monàrquica. Es produïa una davallada radical de la premsa política, especialment la federal.

No obstant això, el periodisme polític havia cobert una primera etapa i el corrent doctrinari creava un model de la mà de destacades figures del periodisme de persuasió, com Valentí Almirall, Francesc Pi

El Centinela de los Pirineos Orientales, periódico representatiu de la ideologia liberal exaltada, publicat a la Girona del temps del trienni liberal, en els anys 1820-1823.

Monument a la Constitució de 1869, erigit a la ciutat de Girona.

i Margall i Enric Prat de la Riba, que a Girona trobaren dignes deixebles, sobretot en les files del republicanisme, com Francesc Loperena, Pau Alsina, Artur Vinardell i Eusebi Corominas. Així mateix, sobresurt el liberal alacantí Joaquim Ruiz Blanch, destacat personatge del periodisme gironí, tan important com desconegut.

JOAQUIM RUIZ I BLANCH: UNA FIGURA OBLIDADA

7

20

A Girona, la premsa d'opinió, la de caràcter polític, disposa d'una figura precursora, amb una brillant trajectòria, que ha estat tractada injustament per la història i ha quedat relegada a un inexplicable oblit: Joaquim Ruiz i Blanch. És cert que el segle XIX es caracteritza per l'absolut predomini del periodisme ideològic i, en conseqüència, existeixen molts personatges vinculats a òrgans de partit, però Joaquim Ruiz Blanch és el primer cas d'una persona vinculada durant gairebé quaranta anys a un càrrec de direcció d'un periòdic de Girona.

Joaquim Ruiz i Blanch era

Joaquim Ruiz
i Blanch.

“Tertulia Progresista” gironina, els quals combregaven amb la política de Práxedes Mateo Sagasta.

Ruiz i Blanch pertanyia al cos de Correus, per bé que condicionava constantment la seva professió a l'activitat periodística. Malgrat això, l'any 1874 abandonà la direcció de *La Lucha* en assumir un càrrec d'alta responsabilitat en l'administració de Correus de Girona. Amb tot, i sacrificant la seva promoció professional, al principi de gener de l'any 1887 torna a dirigir el periòdic liberal i, fins i tot, n'adquireix la propietat, senyal inequívoc de la seva identificació amb el projecte polític i amb el periòdic liberal. *La Lucha* va desviant progressivament la seva fidelitat als postulats de Sagasta cap a posicions reformistes. El mateix any 1887 apareixia *La Nueva Lucha*, un periòdic sorgit de les mateixes files liberals gironines, que es proposava de bell antuvi combatre la tendència liberal defensada per Ruiz i Blanch. L'any 1888, Ruiz i Blanch és nomenat cap del Partit Reformista. Es produïa, així, el trencament definitiu de *La*

natural de la població alacantina de Crevillent. De molt jove es veié implicat en conspiracions de tendència progressista contra Isabel II. Les seves activitats polítiques el portaren a patir penes de presó, i no fou alliberat fins que s'imposà la Revolució de l'any 1868. Aleshores, el polític, i també periodista, Josep Peris i Valero li confià la direcció de l'òrgan del partit progressista valencià *Los Dos Reinos*.

Al cap de poc temps de la desaparició del periòdic valencià, Joaquim Ruiz i Blanch és destinat a Girona per tal de dirigir el periòdic liberal *La Lucha*, que des de l'any 1871 editaven els homes de la

Lucha amb la influència política de Sagasta.

La Lucha desapareix de l'escena pública a la fi de 1910. Havien estat prop de quaranta anys de contacte permanent –diari des de 1887– amb el lector gironí, i en la majoria d'aquests anys el protagonisme de Ruiz i Blanch fou gairebé absolut.

Sens dubte, la incursió de Ruiz i Blanch en el món de la premsa s'havia originat a través de la política. Ara bé, les seves aptituds com a periodista són inqüestionables. La seva ploma era fàcil i fluida, de redacció correcta, sense pomposes pretensions elitistes, de precisa i inequívoca exposició,

La Lucha, un periòdic fonamental dins la història de la premsa gironina.

d'amena frase i clar concepte. Els articles de fons de Ruiz i Blanch, molts d'ells escrits a correccuita –com mana la professió periodística–, eren esperats pels gironins, que en molts casos els rellegien i els aprenien de memòria.

En definitiva, la dimensió periodística de Ruiz i Blanch ultrapassà la seva dimensió política. És absolutament lícit considerar Ruiz i Blanch com un dels periodistes més rellevants que exercí a Girona en l'últim quart del segle XIX i els primers anys del segle XX.

La Nueva Lucha, òrgan liberal que, malgrat sostenir la mateixa ideologia, s'enfrontà constantment amb La Lucha.

Un reconeixement necessari

Joaquim Ruiz Blanch és un gran oblidat del periodisme gironí. Després d'exercir el periodisme a Girona gairebé durant quatre dècades, va morir, l'any 1920, a Barcelona i fou enterrat al cementiri de Girona. Avui dia, el seu nom suggereix ben poca cosa i, el que és més greu, l'any 1935 la seva memòria entre la societat gironina ja s'havia diluït, tal i com expressava una publicació de l'època:

“...como nada dejó clavado y fijo en las bibliotecas, ni en los archivos, ni en las academias, ni en las universidades, ni siquiera en los estantes de las librerías de viejo, con la generación que en sus huestes formaba, desaparece la memoria de su nombre, antes tan conocido, tan repetido con toda clase de tonos en su época florida, ya para ensalzarlo ya para escarnecerlo, que a lo que sobresale la brisa le acaricia y le hiere el rayo, y para las generaciones venideras, las inmediatas, las que siguen a la suya, les será aquel nombre completamente desconocido, sin que se sospeche una pretérita personalidad que tanto trabajó en una labor de cultura social, por nadie apreciada y aprovechada por todos”.

“Joaquín Ruiz Blanch”, dins *Suplement Literari de L'Autonomista*. Girona, octubre de 1935.

ELS BUTLLETINS ECLESIÀSTICS

8

El Full Parroquial, òrgan d'expressió de les parròquies catalanes.

22

L'Església ha exercit, sovint, la seva tradicional tasca de proselitisme des de la premsa, la qual cosa ha inspirat un elevat nombre de publicacions. Tot i això, no fou fins a la segona meitat del segle XIX, i després d'uns condicionaments polítics molt desfavorables per a la institució, a redós de la implantació de l'estat liberal, que l'Església posà en pràctica una decidida i estructurada estratègia periodística. Malgrat que el primer butlletí eclesiàstic de l'Estat espanyol és el de Toledo, de l'any 1844, als bisbats catalans la florida d'aquestes publicacions es produeix entre els anys 1853 i 1866.

El 25 de gener de 1856 apareixia el primer número del *Boletín Eclesiástico del Obispado de Gerona*. Es constituïa, així, un mitjà de comunicació oficial entre el bisbe de Gerona, Florentino Lorente Montón, i les persones que tenia sota la seva jurisdicció. A través del butlletí, el bisbe ordenava les disposicions i establia l'obligatorietat de complir-les. Tanmateix, la publicació recollia les notícies que sobre matèria religiosa generava el Govern estatal, així com les encíclicques papals i els decrets pontificis.

El contingut del butlletí tenia, també, un important component localista, ja que el Bisbat, a més d'assegurar-se l'orientació en el

compliment correcte dels serveis litúrgics, atorgava a la publicació una funció estrictament propagandística, per tal d'assabentar els fidels sobre les col·lectes, els pelegrinatges, les devocions, etc.

El *Boletín Eclesiástico del Obispado de Gerona* es començà a publicar fent constar com a editor responsable Joan Adroher i, poc temps després, Melitó Suñer, que fou el primer impressor del butlletí. Va sortir de manera continuada fins a l'any 1936, en què a conseqüència de la Guerra Civil s'estroncà. No va mantenir, al llarg del temps, una periodicitat gaire regular.

Amb l'aparició del butlletí, els bisbes reforçaven el seu protagonisme en el si de la comunitat religiosa. D'altra banda, les altes jerarquies eclesiàstiques uniformaven el seu discurs i el seu posicionament davant el tractament de qualsevol tema, ja fos d'ordre moral –blasfèmia, joc...– o d'ordre polític. Sens dubte, la utilització de la premsa com a instrument doctrinari “oficial” impossibilitava que els segments més baixos del clergat poguessin fer interpretacions personals i, en canvi, s'havien d'emmotllar a les directrius oficials, sense la més mínima desviació.

A la primera de segle s'iniciava una autèntica eclosió de fulls dominicals i de publicacions religioses en general, vinculats directament a parròquies i a centres eclesiàstics, que servien de complement informatiu descentralitzat de les notícies que oferia el Bisbat.

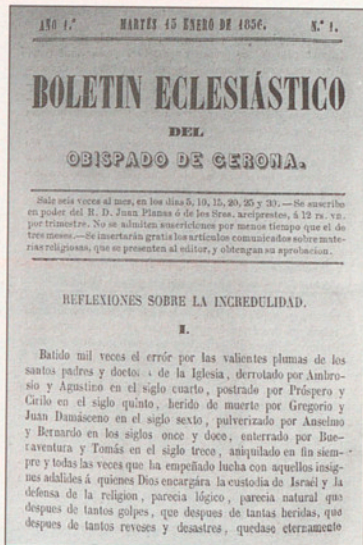
A manera d'exemple esmentem els casos d'algunes parròquies de la ciutat de Girona: *Fulla Parroquial de Santa Susagna del Mercadal* (1909), *Fulla Parroquial de la Catedral* (1912), *Fulla Parroquial de Sant Feliu* (1919) i *Fulla Dominical de la Diòcesi de Girona* (1919). També apareixeren els fulls parroquials de la Bisbal (1913), Castelló d'Empúries (1913), Palafrugell (1914), Banyoles (1915), Palamós (1917), Sant Feliu de Guíxols (1920), Sant Coloma de Farners (1921) i Sant Antoni de Calonge (1923). A remarcar que la llengua habitual de totes aquestes publicacions, i a diferència del butlletí del Bisbat, era el català, la qual cosa suposava un to molt més proper al lector.

A voltes, la publicació d'un butlletí no era producte de la iniciativa directa de la parròquia, sinó d'alguna entitat dependent d'ella o constituïda al seu voltant. Era el cas de *Vida*

Boletín
Eclesiástico
del
Obispado
de Gerona,
*aparegut
l'any 1856.*
Es el
portaveu
oficial de
l'Església a
Girona.

Parroquial, de Figueres, que surt l'any 1928 com a portaveu del Patronat de la Catequística, i dels periòdics d'Acció Catòlica, com *El Deber*, d'Olot (1897) i *Vida Catòlica*, de Girona (1935), o bé, i també a la ciutat de Girona, d'*Eucharisticum* (1927), òrgan d'expressió del Centre Eucarístic Diocesà; *La Salle* (1931), portaveu de l'Associació dels “Antiguos Alumnos de los Hermanos de las Escuelas Cristianas”; *Llum i Vida* (1932), editada pel Seminari Conciliar i la publicació del Comitè Diocesà de Benjamines i d'Aspirants, *Alba* (1935).

El pes de l'Església dins la societat gironina ha estat indiscutible al llarg de la història. A la fotografia, una missa de campanya celebrada a la plaça de Sant Agustí, de Girona.

ARTUR VINARDELL: UN CORRESPONSAL COMPROMÈS

9

Artur Vinardell exercint la seva tasca de conservador de la Biblioteca Municipal.

24

La trajectòria d'Artur Vinardell i Roig (la Bisbal d'Empordà, 1852 - Girona, 1937) en el camp de la premsa gironina és una de les més prolífiques i presenta, sens dubte, uns trets molts particulars, ja que es tracta del periodista gironí que visqué l'exili més llarg a causa d'una pena imposada per un suposat delictes d'impremta. D'altra banda, aquesta circumstància va facilitar que Vinardell es convertís en un destacat corresponsal de premsa a l'estranger.

Després d'una primera i tímida experiència periodística a la Bisbal, Artur Vinardell es traslladà a Girona, on, de bell

antuvi, es comprometé amb diverses iniciatives de caire republicà, sobretot a través dels seus òrgans de premsa. Segons sembla, amb només 16 anys ja publicava articles doctrinaris al diari federal gironí *La Voz de Cataluña*, i amb només 17 anys fundava el quinzenari *El Propagandista*, òrgan del Centre Propagandístic Republicà Federal de Girona. L'any 1870, s'incorporà a un projecte d'unió de les diverses tendències del republicanisme gironí i va entrar a formar part de la redacció del setmanari federal *El Cantón de Gerona*. Dos anys més tard, una vegada desaparegut *El Cantón*, Vinardell dirigeix la publicació bisetmanal federal *La Provincia*.

Així, doncs, Artur Vinardell, als 20 anys d'edat, ja disposava d'una dilatada experiència periodística, al servei dels ideals republicans. La culminació professional de Vinardell, en la primera etapa de la seva vida, s'esdevé els anys 1881 a 1887, en què dirigeix el periòdic republicà *El Demócrata*, seguidor de la política d'Emilio Castelar. El periòdic fou condemnat, l'any 1884, pel bisbe Sivilla sota l'acusació de "voltairia i maçònic". El cert és que Artur Vinardell formava part de la lògia de Girona, integrada al Gran Orient d'Espanya, *Unión*.

Com a director d'*El Demócrata*, Vinardell patí una de les penes

més injustes i rigoroses imposades pel règim de la Restauració a un suposat delictes d'impremta. El dia 3 de juny de 1886, *El Demócrata* publicava l'article "¡Pobre Rey!", reproduït d'*El Baluarte*, de Sevilla, i del qual n'era autor el periodista i literat sevillà José Rodríguez La Orden. Les conseqüències per a Vinardell foren nefastes, ja que la publicació de l'esmentat article suposà que s'encetés un procés judicial contra el mateix Vinardell, a pesar que ni Rodríguez La Orden ni altres periòdics que el reproduïren, com era el cas d'*El Pueblo Bolear*, de Palma de Mallorca, i *El Liberal*, de Maó, no reberen cap mena de sanció.

El 3 de desembre de 1886, l'Audiència de Girona absolia Artur Vinardell, però el fiscal recorregué la sentència i, finalment, el Tribunal Suprem condemnà el periodista a deu anys i un dia de presó. Per tal d'evitar la pena, Vinardell inicià el seu exili a París, que havia de perllongar-se durant trenta-nou anys, per bé que l'any 1892, aprofitant una amnistia, retornà momentàniament a Girona.

A París, Vinardell s'especialitzà en la traducció al castellà d'obres mèdiques franceses, i traduí també dues obres de Guimerà, del català al francès. Dirigí la revista *Catalunya París* (1903-1904), portaveu del Centre Català de París, i *Paris Quichotte* (1905).

Tanmateix, des de París Vinardell començà a enviar col·laboracions a periòdics de Girona: *La Voz del Pueblo* (1893-1894), òrgan republicà de la província, i *El Ideal* (1903-1905), periòdic republicà de Girona. Però on va col·laborar com a corresponsal de manera continuada fou a *El Autonomista*, de Darius Rahola.

Les vicissituds de la Primera Guerra Mundial representaren per a Vinardell una experiència periodística colpidora, però alhora molt enriquidora. Tot

El Demócrata, periòdic republicà dirigit per Vinardell.

i això, Vinardell no s'acostumava pas a la seva situació, i l'1 d'abril de 1924 –en plena Dictadura de Primo de Rivera– escrivia a *El Autonomista*: "En el nostre exili de París, exili ben involuntari i que cada dia se fa més punyent a mida que'ls anys passen i que les esperances de retorn minven".

El neguit de Vinardell desembocà en una inesperada –i definitiva– tornada a Girona, que es produí el dia 10 d'octubre de 1925. L'il·lustre periodista féu donació de la seva important biblioteca a l'Ajuntament de Girona, amb la qual es creava la Biblioteca Municipal, on ell passaria a ser-ne el conservador. L'Ateneu de Girona li retrià, llavors, un homenatge.

Artur Vinardell i Roig.

La vida d'Artur Vinardell i Roig no fou fàcil. Tingué una existència marcada, en gran mesura, per l'angoixa i la fatalitat. L'any 1926 reconeixia que la seva vida havia estat molt dura i accidentada, amb més hores de pena que d'alegria. Recordava que l'any 1884 havia assistit molt de prop a la injusta execució del seu bon amic el comandant Ferrández –i no Ferrándiz, com molts historiadors, de manera errònia, han escrit–, juntament amb el tinent Bellés. Poc temps després, iniciava el llarg i dolorós camí de l'exili parisenc, fruit d'un absurd i incongruent delictes d'impremta.

L'any 1925, a les portes d'un multitudinari homenatge organitzat per tal de celebrar el seu retorn a Girona, Vinardell deixava constància escrita de l'amargor de l'exili:

“Avui, 13 de desembre, fa just 39 anys que vaig fer la meua entrada a París, en aquella urb inmensa, aon no coneixia gairebé a ningú, i aon anava decidit, el cor ple d'amargor, però amb coratge d'heroi o de temerari, a triomfar o enfonsar-me per sempre.

Aquella nit de la meua arribada a París, sense altre bagatge, quasi, que el de les meves il·lusions, jo he de recordar-la sempre mentres visca. Freda i plujosa, amb una fred que m'en congelava l'ànima, solitari enmig d'aquella Babel heteròclita i pahorosa, tot augurava per a mi la probabilitat d'un desastre. Vaig passar allí amb un destí modestíssim a una Casa de publicacions, i durant un mes i mig –detall d'una psicologia tormentosa per a mí– no vaig veure mai la llum encoratjadora del sol. Aquell cel de plom pesava sobre mi com una llosa, i mai com allavors he sentit les ànsies de l'enyorament i el dolor que implica la ausència de la esposa i fills, l'isolament de la família. No voldria cansar-vos, amics, contant-vos la meua odissea de 39 anys a través d'aquell abim sense tons, d'aquella mar sempre revolta aon naufraguen sense auxili el 90 per cent dels

Imatge del París, on visqué Vinardell durant molts anys.

estrangers que s'hi llancen, generalment –com jo mateix– sense timó i sense bruiçola.

“Venèuo tot –vaig escriure als meus– i veniu ací. Si sucumbeixo, sucumbirem plegats, puix la vida sense vosaltres m'és insoportable: si m'obro pas entre mig de les dificultats que m'envolten, vull que vosaltres participeu de la meua victòria”.

I amb una ardor i una activitat, que jo mateix mo'm coneixia, vaig posar-me a treballar en mig de privacions de tota mena, encoratjat sempre per la bondadosa mare dels meus fills, no sortits encara de la primera infància. Així vaig viure –si això es pot dir viure– els primers llars anys de mon exili. Després cayent per un costat, aixecant-me per l'altre, amb força de voluntat i de caràcter i amb una perseverància que ni un sol moment va deixar-me, vaig acabar per sortir d'apuros, vèncer les circumstàncies, burlar-me de les malifetes dels envejosos que'm cercàven, i al fi, petit Arquimedes, cridar “Eureka, ja t'he trobat”. Havia trobat, en efecte, el camí d'arrelar-me i ferme una modesta posició de treballador bon recompensat.

Oh! no creyeu, amics meus, que alló fos fàcil.

Vaig necessitar fer esforços d'estudi que no havia fet, que no havia pogut fer mai. Bo i treballant per la lluita vital, calia assistir a conferències, passar hores a les Biblioteques públiques, llegir periòdics i revistes i, per les meves traduccions mèdiques en les quals m'havia fet una especialitat, fins assistir a lliçons clíniques i a operacions quirúrgiques, fer-me deixeble a l'Institut Pasteur o bé al Col·legi de França. Ja convindreu, amics meus, que per un home carregat de família, i que no posseïa cap títol universitari, ni siquiera el modest diploma de batxiller, allò que feia a París, mal m'està de dir-ho, no deixava de tenir el seu mèrit i fins una relativa grandesa. Dels molts treballs literaris originals o traduccions, llibres o fullets, publicats a París o des de París, no vull parlar-ne, com tampoc vull fer-ne esment de les coses que allí vaig fundar, de les conferències que vaig donar, tant per a defensar de greus injúries el bon nom de nostra pàtria, com per enaltir-lo o exaltar-lo.

I així és, amics meus, passant per tota mena de lluites i vicissituds, ajudat per un poc d'intel·ligència posada sempre al servei de les causes justes i nobles, vaig poguer triomfar, si no enriquir-me. I ara ¿voleu saber el secret de la meua victòria? Aquest és molt senzill i podeu endevinar-lo: el meu inllassable optimisme i la meua voluntat de viure. Jo sempre he entès que amb pessimisme no's pot anar enlloc ni es pot edificar-se res. Com lord Barclay —i això ho he dit moltes vegades— jo penso que l'home optimista té ja la meitat de la victòria guanyada quan comença a treballar, mentres que el pessimista ja la té mig perduda abans de començar la tasca. El nostre dilecte amic Albert de Quintana, ja ho deia també l'altre dia referint-se a les virtuts polítiques del finat Pablo Iglesias, capitost del partit socialista espanyol que acaba de morir: "El secret de reeixir contra el pessimisme està en creure fortament i en amarar-se d'il·lusió malgrat l'adversitat que'ns volti". —A mi l'adversitat m'ha voltat molt sovint, la he reeixit i m'he salvat. He tingut ademés la voluntat de viure, malgrat les punyentes desgràcies

que han omplent de dol la meua llarg parisenca. Sense aquesta voluntat- que vaig aprendre de un llibre ple de santa filosofia del meu amic Victor Charbonel, de París— ¿com hauria fet el miracle de lluitar i vèncer en els darrers anys del meu exili, després de sofrir els sotrats de la guerra i les pèrdues que aquesta va ocasionar-me?

I ara us diré amics meus per acabar: Si he acceptat el vostre homenatge, pel qual me sento, si val a dir-ho, orgullosament agraït, és perquè crec que, en mi heu volgut honorar, més que al home, de més o menys talent que en la mesura de les seves forces ha sapigut fer-se un nom modest com escriptor en terra estrangera, el treballador ardit i incansable, al home perseverant i actiu que, desafiant la dissort i sense abandonar mai el record de la patria aimada, ha volgut i aconseguit honorar-la i enaltir-la, amb la ferma voluntat de tornar un dia al costat vostre per a secundar-vos en l'obra cultural de Girona, la gloriosa ciutat que tan estimo".

El Autonomista, Girona, 15-12-1925

"¡Pobre rey!", article publicat l'any 1886 a El Demócrata i pel qual fou condemnat a Rurit Vinardell.

LA RENAIXENÇA

10

28

El renaixement literari i artístic que feia temps que bategava a Barcelona, es començà a manifestar de manera clara a Girona a partir del darrer quart del segle XIX. L'interès de la burgesia gironina pel coneixement del seu passat històric i pel conreu de la literatura, sota la inequívoca influència barcelonina, suscità el desvetllament d'inquietuds i la convergència de projectes dels principals prohoms de la cultura gironina.

Els certàmens organitzats per l'Associació Literària de Girona, iniciats el dia de Sant Jordi de 1872 amb un homenatge a Milà i Fontanals, són un fidel

reflex dels Jocs Florals que se celebraven a Barcelona. Les tertúlies literàries, organitzades, de forma gairebé espontània i al marge de qualsevol institució, foren el marc on s'originaren i discutien la major part d'aquests projectes culturals. Sens dubte, la tertúlia de la "Cova de Can Vinyes", situada a la rebotiga de l'adrogueria de Narcís Viñas i Serra, al carrer d'Abeuradors, de la ciutat de Girona, fou la més emblemàtica i important, i aplegà intel·lectuals i afeccionats de diverses ideologies, tant de Girona com de fora de la ciutat.

Al voltant de les tertúlies i dels certàmens de l'Associació

Literària es reuniren les principals figures de la cultura gironina de l'època: Enric Claudi i Girbal, Joaquim Botet i Sisó, Celestí Pujol i Camps, Manuel Viñas i Graugés, Josep Ametller i Viñas, Emili Grahit i Papell, Narcís Viñas i Serra i Josep Pascual i Prats, entre molts d'altres. Es creava a Girona un context més propici per al desenvolupament de la cultura en general. L'any 1871 havia nascut la *Sociedad Artística para el fomento de las Bellas Artes*. Es constituïa un fluid pont de comunicació entre Girona i Barcelona: Botet i Sisó mantenia correspondència amb Àngel Guimerà; l'impressor Franquet amb mossèn Cinto Verdaguier i Claudi Girbal amb

Edifici on hi havia, al final del segle XIX, la "Cova de Can Vinyes", fogar renaixentista gironí.

Narcís Oller. La florida gironina començava a interessar a Barcelona, i Guimerà demanà a Botet i Sisó que els escriptors gironins col·laboressin en la publicació barcelonina *La Renaixensa*.

El moviment renaixentista gironí tingué el seu reflex en el món de la premsa. A redós dels homes que promouien l'Associació Literària, naixia, l'any 1876, la *Revista de Gerona*, definida per Joan Viñas i Comas, en les seves memòries, com un "*veritable arxiu d'un moviment intel·lectual que no crec pas que tingui parí en gaires ciutats*", i per Carles Rahola com "*un monument de la nostra cultura*". El contingut de la revista abraçava el conreu de la literatura, les ciències, la història i les arts, per bé que no oblidava la inserció de notícies de caire cultural. Sota la inicial direcció de Manuel Viñas

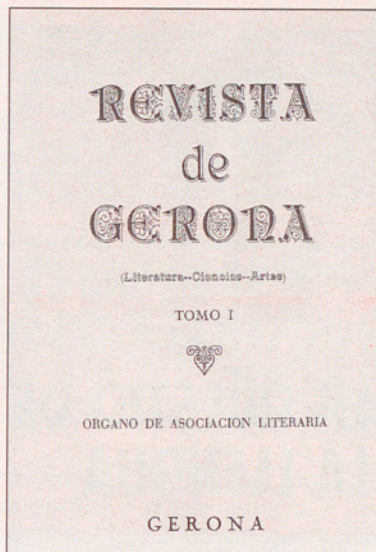
*La Revista de Gerona,
monument
a la nostra cultura.*

i Graugés –substituí poc temps després per Enric Claudi Girbal– hi col·laboraren els principals escriptors gironins, així com destacades figures del món de la cultura barcelonina. La desaparició de la revista coincidí amb la mort del seu director, Claudi Girbal, l'any 1895.

Malgrat que l'idioma habitual emprat per la *Revista de Gerona* fou el castellà, es mantingué latent l'esperit catalanista i de defensa de la història i la literatura del país. No obstant aquest aspecte, certament contradictori, la llengua catalana no es generalitzarà en les publicacions periòdiques de caire cultural fins al començament del segle XX, amb la introducció de nous corrents i noves mentalitats.

Jacint Verdaguer, personatge molt influent en el context de la Renaixença gironina.

Els principis de la Revista de Gerona

Com és costum en tota nova publicació, la *Revista de Gerona* explicitava els seus objectius en el seu primer número, publicat el mes de setembre de 1876:

“Despreciándose todo lo que conduce a debilitar el vigor intelectual, se da la mano con sincero afecto á cuanto en literatura, en ciencias y en arte puede contribuir al mayor lustre de nuestra comarca y al bien de sus habitantes (...) No siempre es fácil a nuestros queridísimos conciudadanos el comunicarse entre sí, el hacerse partícipes de sus juicios, el corregirse paternalmente en los conceptos dudosos, y por decirlo de una vez, el asociarse para llevar á feliz término empresas literarias ó científicas de gran valía”.

LA QÜESTIÓ DE LA LLENGUA

11

Agustí Calvet, Gaziell, creador de la famosa doctrina que defensava l'ús de la llengua castellana com a vehicle de comunicació a Catalunya.

30

La utilització de la llengua catalana en la premsa escrita fou, al llarg del segle XIX, un fet més aviat escadusser. Així, a la ciutat de Girona les primeres experiències se succeïren durant la dominació francesa (1810-1814), en què es publicaren tres periòdics en català, però caldrà esperar fins a la Restauració canovista, del darrer terç del segle, per veure l'aparició de nous títols en català. La situació política d'aquells anys estigué caracteritzada pel naixement del catalanisme polític, i en el camp de la cultura per la Renaixença. El producte d'aquesta nova conjuntura es traduí en l'aparició de deu

publicacions en català.

Xifres importants, però realment irrisòries. Només cal pensar, com a mostra de la poca presència de la premsa en català, en el cas de la *Revista de Gerona* (1876-1895). Nascuda amb una voluntat cultural molt pròpia dels esperits renaixentistes, i immersida en l'atmosfera catalanista que es respirava, s'editava en castellà, llevat d'algunes col·laboracions. Aquesta evident contradicció, inscrita en un marc on existien d'altres contradiccions (el fet que la recuperació cultural i literària de la llengua es correspongués amb la progressiva castellanització de les capes populars n'és una

mostra), se superà al principi de segle, amb la introducció dels corrents modernistes i noucentistes.

Ara bé, en aquells anys del final de segle sorgí amb força un corrent de pensament periodístic que establia l'ús de la llengua castellana com a vehicle eficaç de comunicació a Catalunya i, fins i tot, com a eina de catalanització. El principal impulsor d'aquest corrent fou el guixolenc Agustí Calvet, *Gaziell*. És el que Josep M. Casasús ha definit com la "doctrina Gaziell". Aquesta doctrina, inspirada en la pràctica periodística de Mañé i Flaquer, trobà una ferma oposició entre els partidaris

d'exercir el periodisme en l'idioma català. Aquest segon corrent, iniciat per Valentí Almirall i Prat de la Riba, fou defensat essencialment per Claudi Ametlla. Hi ha hagut una tendència historiogràfica, a voltes reeixida, que identificava el primer corrent amb el conservadurisme, i el segon amb el progressisme. De fet, la procedència burgesa de Gaziel reforçava aquesta teoria.

Mentre que la tesi d'Ametlla se sustentava més en actituds de militància nacionalista, Gaziel situava la seva argumentació en l'àmbit del pragmatisme —*La Vanguardia*, diari dirigit per Gaziel, era el mitjà català més sòlid on podia exercir un periodista—, palesant, tanmateix,

En els primers anys del segle XX proliferaren les revistes escrites en llengua catalana.

que el catalanisme, en matèria periodística, tenia una anacrònica concepció vuitcentista, basada en la premsa d'opinió, que contrastava amb la modernitat que ja es respirava a molts països d'Europa, que pontificaven la premsa informativa. A més, Gaziel mantenia que el lector català desconeixia, majoritàriament, el seu propi idioma; per tant, escriure en castellà —però amb continguts catalans— es podia considerar una simple mesura d'eficiència social. Una capçalera molt emblemàtica d'aquest corrent ha estat el *Diario de Gerona*. Aparegut l'any 1889, no es catalanitzà fins al 1932, a pesar de defensar durant molts anys els interessos del catalanisme conservador.

Amb la implantació de la dictadura franquista, la doctrina

Gasetta del Corregiment de Girona, primer periòdic editat en llengua catalana a la ciutat de Girona.

Gaziel adquiria un nou argument, i potser el més definitiu. El periodista que volia viure de la seva professió havia d'escriure necessàriament en castellà, ja que el règim no permetia cap altre idioma com a mitjà d'expressió. En aquest període històric, el mateix Josep Pla, que s'inicià en el periodisme com un ferm defensor de la llengua catalana, es convertí en un dels més prolífics periodistes en llengua castellana. Certament, tant Pla com Gaziel escrivien en castellà, però pensaven en català.

És clar que existien altres alternatives més radicals de supervivència: canviar de professió i deixar la premsa a mans dels castellanoparlants. Però, sens dubte, a través de la doctrina Gaziel es féu un excel·lent servei al país, en salvaguardar, en certa mesura, l'essència catalana, a pesar que, de forma paradoxal, s'hagués de fer mitjançant l'ús de la llengua castellana.

EL FOTOPERIODISME

12

32

Hom pot considerar l'any 1885 com el veritable punt d'arrencada del fotoperiodisme català. Els dies 1, 8, 15 i 22 de febrer, la revista *La Il·lustración* inseria un reportatge fotogràfic sobre un terratrèmol esdevingut a Màlaga. El treball fou obra del gironí Heribert Mariezcurrena, el qual, amb una màquina de placa seca, sabé recollir de manera gràfica les malaurades conseqüències del desastre natural. Malgrat que entre el dia del terratrèmol i la data d'aparició de la revista havien passat unes quantes setmanes –i per tant s'havia perdut la immediatesa de la notícia– el reportatge causà impacte entre l'opinió pública. Les 44

Amis Unal en el seu estudi gironí, al carrer d'Abeuradors, l'any 1900.

fotografies que constituïen el treball de Mariezcurrena evidenciaven la magnitud d'una tragèdia que havia causat 400 víctimes mortals i havia ensorrat els pobles d'Alhama, Arenas del Rey, Periana i Ventas de Zafarraya.

Al final del segle XIX, la premsa gironina començava a publicar les primeres fotografies. De fet, es tractava d'escadusseres fotografies que acompanyaven articles de caire cultural, com és el cas de la *Revista de Gerona*, que l'any 1890 publicà una foto del sepulcre d'Elionor de Cabrera que es troba a la catedral de Gerona. Dos anys més tard, la revista il·lustrava un treball

dedicat a un monument sepulcral romà de Lloret de Mar amb dues fotografies de caràcter més periodístic, extretes de *La Il·lustración*, on hom podia veure les excavacions que allà es realitzaven.

Progressivament, s'establien a la ciutat un seguit de fotògrafs d'una remarcable vàlua, com Amis Unal d'Ala i Valentí Fargnoli, que conjuntament amb Amadeu Mauri –el qual publicà fotografies a diversos periòdics i revistes, com ara el *Suplemento Literario de El Autonomista* i a *El Heraldo de Gerona*–, i posteriorment Josep Esquirol, entre d'altres, configuraven una reeixida

situació del panorama gràfic a les comarques gironines. Començaren a proliferar imatges fotogràfiques per a targetes de visita, vistes de monuments, retrats personals, etc.

El corrent artístic del Modernisme mostrava grans inquietuds per una nova estètica que potenciava la imatge gràfica. Seguint els costums de l'època, es publicaven àlbums de Girona, com el d'Amadeu Mauri, aparegut el 1901. Amb el noucentisme la fotografia adquiria una dimensió encara més superior.

Lentament, les revistes i diaris obrien més espais a les imatges, i entitats que es definien esportives, com el GEiEG, n'impulsaren seccions específiques.

Si observem la premsa de la ciutat de Girona que es publicà de l'any 1923 al 1930, hom pot constatar com el 90% dels

Durant la Guerra Civil la fotografia adquirí plena funció informativa. A la imatge, primera pàgina del diari de Palafrugell Ara, corresponent al mes de setembre de 1936.

periòdics incloïen il·lustracions, per bé que moltes d'elles eren dibuixos o caricatures. S'imposava la imatge com a model d'expressió i, fins i tot, començava a ser considerada com un element de promoció entre la classe política.

Amb l'arribada de la República, i sobretot en temps de la Guerra Civil, ja predominaven les fotografies fetes amb una clara vocació informativa.

Els fotoperiodistes acostumaven a ser professionals no adscrits a les plantilles dels diaris. Exercien la seva tasca de manera independent i lliure –normalment ni tan sols rebien cap encàrrec concret–, i oferien les fotografies als mitjans periodístics.

Imatge del terratrèmol que assolà Màlaga, obra de Mariezcurrena.

El precursor

Molt poca gent coneix la identitat del precursor del fotoperiodisme català. Es tracta d'Heribert Mariezcurrena i Corrons, nascut a la ciutat de Girona –al carrer dels Mercaders– el 17 de juny de 1847, fill del barceloní Ignasi Mariezcurrena i de la gironina Dolors Corrons.

El seu pare s'establí a Girona, l'any 1844, per tal d'instal·lar un dels primers estudis de retratista de la ciutat. Heribert es traslladà de molt jove a Barcelona, on desenvolupà la seva carrera de gravador i fotògraf. Col·laborà en les tasques tècniques que possibilitaren les primeres fotografies tramades de La Il·lustració. A més de fer les fotografies del terratrèmol de Màlaga, el 1885, les va convertir en gravats per a imprimir-les.

COM ÉS FET UN DIARI

13

34

La primera obra teòrica centrada plenament en l'exercici periodístic, i editada a Catalunya, és la que sota el títol *Com és fet un diari*, publicà, l'any 1918, el gironí Josep Morató i Grau, una figura poc reivindicada per la societat gironina, desaparegut a Barcelona, en la flor de la vida, amb només 43 anys, víctima d'una epidèmia de grip.

Josep Morató va néixer a Girona el 13 de desembre de 1875, fill d'Antoni, flequer nat a Borrassà, i de Crescència, de Pont de Molins. Era el més gran de dos germans. Josep Morató inicià la seva activitat en el món de les lletres a la ciutat de Girona, publicant

Exemplar, de l'any 1902, de ¡Cu-Cut!, revista barcelonina en la qual col·laborà Josep Morató.

alguns articles en periòdics de tendència catalanista i participant en els concursos promoguts per l'Associació Literària. Joan Vinyas i Comas, en les seves memòries, evocà l'etapa juvenil i gironina de Morató: "A primera hora del matí i en algun descans de les seves tasques es passejava solitari per les voltes de la Rambla, amb samarreta i davantal llegint algun paper manuscrit, a frec de nas per la curtedat de vista".

En plena joventut, Josep Morató es traslladà a Barcelona, on exercí de manera molt meritòria l'ofici de periodista. Fou redactor en cap de *La Veu de Catalunya*, en

substitució de Raimon Casellas, i fou predecessor –i d'alguna manera mestre– de Gaziel. Col·laborà en diverses revistes i periòdics barcelonins, com *La Il·lustració Catalana*, *Garba*, *Teatralia* i el *Cu-Cut!* Tanmateix, dirigí durant una temporada *En Patufet*, i fou el mantenidor, l'any 1907, dels Jocs Florals de Barcelona. Es prodigà com a autor teatral amb obres com *La Jove*, *Les angúnies del repòs* i *La fortuna boja*, i amb novel·les com *El fill de la nit*, *L'esquirol* i *Els habitants de la lluna*.

Sens dubte, però, convé destacar, per damunt d'altres coses, l'aportació teòrica de

Josep Morató al periodisme català. Morató, seguint i perfeccionant la línia exposada per Rafael Mainar, va palesar en la seva obra *Com és fet un diari* molts aspectes del que posteriorment s'ha considerat periodisme modern. Defineix la premsa com un instrument d'informació que té per objecte arribar ràpidament al públic. Introdueix punts de vista tan innovadors com els que lliguen el cinema amb el periodisme: "l'exhibició cinematogràfica de successos d'interès general, acompanyada de les corresponents notícies aclaridores".

Una de les aportacions més rellevants de Josep Morató a la història del periodisme català

és la que vincula, per primer cop, el periodisme modern amb la gran tradició medieval en el camp de la crònica literària i historiogràfica. Morató defineix Ramon Muntaner com un "periodista de raça". Així mateix, en la introducció de la seva obra, Morató descriu de manera impecable una síntesi de la història universal. D'altra banda, el periodista gironí féu propostes molt avançades de disseny i compaginació dels diaris.

Malauradament, la mort el va sorprendre poc temps abans de veure la llum la seva important obra *Com és fet un diari*. L'Ajuntament de Girona, en sessió plenària del 7 de febrer de 1936, li dedicà un carrer de la ciutat.

AYUNTAMIENTO CONSTITUCIONAL DE GIRONA

PADRON GENERAL DE VECINOS. AÑO DE 1880.

Padrón de la Cua propia de D. Vicent Grau

NOMBRES Y APELLIDOS	EDAD DE SUJETOS			SEXO	SITUACION	ESTADO	PROFESION	REQUERIDO	REQUISITOS	OBSERVACIONES
	var.	mu.	tot.							
Antoni Morató i Grau	24		24	M						
Antoni Morató i Grau	17		17	M						
Antoni Morató i Grau	15		15	M						
Antoni Morató i Grau	12		12	M						
Antoni Morató i Grau	10		10	M						
Antoni Morató i Grau	8		8	M						
Antoni Morató i Grau	6		6	M						
Antoni Morató i Grau	4		4	M						
Antoni Morató i Grau	2		2	M						
Antoni Morató i Grau	1		1	M						
Antoni Morató i Grau	0		0	M						

Padró d'habitants de la ciutat de Girona, de l'any 1880, on consta la família Morató-Grau.

Portada del llibre *Com és fet un diari*, amb la imatge del seu autor, Josep Morató.

Un nou ritme de treball

El model de periodisme defensat per Josep Morató exigia una nova estructuració laboral que propiciés una major funció informativa dels diaris, permanentment supeditats a la immediatesa de la notícia:

"La Redacció d'un diari no pot ésser regida per hores d'oficina. Cal assegurar que sempre hi hagi algun redactor a punt per realitzar la tasca eventual que es presenti, però no convé lligar-los en desmesura, sobretot els que facin tasca informativa, perquè aleshores, se'n ressent el diari, al qual manca la vivacitat deguda.

El diari s'ha de fer tant a fora com a la Redacció, però no exclusivament a una banda o a l'altra".

MORATÓ i GRAU. Josep: *Com és fet un diari*. Barcelona. R. Duran i Alsina Impressor, 1918, pàg. 20.

DUES TENDÈNCIES A FIGUERES

14

La tradició republicana i catalanista de la capital de l'Alt Empordà feia previsible que els seus principals mitjans de comunicació estiguessin directament vinculats a aquests corrents ideològics. Així, doncs, les dues capçaleres més emblemàtiques de la premsa figuerenca es forjaren a redós de les iniciatives dels representants d'aquests corrents ideològics.

L'any 1900 apareixia *La Veu del Ampurdà*, setmanari portaveu del Centre Catalanista de Figueres. El periòdic, propietat de la família Macià, de Vilafant, era dirigit per mossèn Lluís Maria de Macià, i el cos de

redacció el formaven essencialment eclesiàstics, com ara Agustí Burgas, Salvador Clotes i Rossend Fortunet. De fet, hi col·laboraven la majoria dels rectors de la comarca, que es reunien setmanalment a la mateix redacció del periòdic.

La Veu, que defensava un regionalisme catòlic conservador, exercia una considerable influència en el marc de la societat de Figueres, i per bé que una bona part d'aquesta societat no sentia com a seu el periòdic, el seu tarannà relativament obert i liberal –únicament no es toleraven els atacs a la religió, a la monarquia i a Catalunya– feia que comptés amb molts lectors

que no s'identificaven políticament amb ell. Tanmateix, el periòdic conjuminava la part més doctrinària amb una acurada secció de notícies, d'esports, de literatura i de crítica d'art i música.

Sens dubte, Figueres ha estat un bressol important del federalisme i, com és natural, els calia un òrgan periodístic sòlid, que actués sobretot com a contrapès del periòdic regionalista, que ja, l'any 1908, havia adoptat el seu títol al català normatiu, convertint-se en *La Veu de l'Empordà*. En aquest context naixia, el 8 d'abril de 1911, el setmanari *Empordà Federal*, propagador de l'ideari de Pi i Margall

La Veu del Ampurdà i Empordà Federal.

i òrgan de la Unió Federal Nacionalista Republicana.

Dirigit inicialment per Josep Baró, comptava amb una redacció formada pels prohoms del republicanisme empordanès: Josep Puig Pujades –redactor en cap, i més tard director–, Marià Pujolà, Josep Domingo i Pujol i Alexandre Deulofeu, entre d'altres. De la mateixa manera que *La Veu*, *Empordà Federal* procurava combinar la seva funció ideològica i doctrinària, amb les característiques pròpies d'un periòdic informatiu i cultural. Certament, però, en temps de conteses electorals intensificava el seu to propagandístic a favor de les candidatures de la UFNR.

La imbricació d'*Empordà Federal* amb la societat figuerenca fou molt profunda, implicant-se directament en temes que preocupaven l'opinió pública, com, per exemple, les crítiques infructuoses al trasllat, des de

Ceuta a Figueres, d'un centre penitenciari, o bé capitalitzant iniciatives populars, com la d'erigir un monument a Monturiol, o la d'assolir per a la ciutat la Biblioteca Popular, que havia estat propietat de l'antiga Mancomunitat de Catalunya. Així mateix, *Empordà Federal* estigué molt vinculat a diverses entitats de Figueres, com la Societat de Concerts, l'Associació de Música, l'Orfeó Art i Pàtria, el Foment de la Sardana i la societat cultural Atenea.

Les confrontacions dialèctiques entre els dos periòdics de Figueres foren constants. El tiratge de *La Veu* era lleugerament superior a l'*Empordà Federal*. Així, l'any 1920, el periòdic regionalista imprimia 700 exemplars, i el federalista 600. Ara bé, mentre que *Empordà Federal* sucumbia amb la Dictadura de Primo de Rivera, *La Veu* augmentava el seu tiratge, segons dades de l'any 1927, a 1.000 exemplars.

Alexandre Deulofeu participant en un míting de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà, pel febrer de 1936.

Mossèn Agustí Burgas Darnés, doctor-polític-poeta i predicador

Agustí Burgas, redactor de *La Veu*.

Per l'abril de 1930 reapareixia *Empordà Federal*. L'inici de la Guerra Civil fou absolutament malaurat per a *La Veu*, atès que, a més de ser clausurada i confiscada la impremta, foren afusellats el propietari, Lluís Maria de Macià, i els principals redactors, Agustí Burgas i Salvador Clotes. Acabada la guerra, la impremta de *La Veu* passà a mans del setmanari falangista *Ampurdán*. El triomf de les tropes franquistes representà, tanmateix, la desaparició d'*Empordà Federal*.

EL MODERNISME

15

38

Al començament del segle XX la ciutat de Girona oferia una imatge poc dinàmica, tant des del punt de vista econòmic com del cultural. Ara bé, l'inici de l'enderrocament de les muralles que encerclaven la ciutat, l'any 1901, simbolitzava –i afavoria– un cert canvi en les formes de vida i del pensament de la població, cosa que junt a la lenta però progressiva industrialització potenciava entre la ciutadania una actitud més oberta i de modernització.

Els nous aires es reflectiren en el camp de la premsa amb un veritable augment de revistes de caire cultural, les quals participaven de la introducció dels corrents modernistes.

El Suplemento literario de El Autonomista, revista cultural de gran prestigi i qualitat.

El Modernisme, entès no únicament com un corrent artístic, sinó també com una plataforma de relació cultural, vinculada amb una redefinició del catalanisme, té el seu precedent, a la premsa gironina, en la revista *Gerunda* (1901), que es definia com una revista quinzenal de ciències, art i literatura. De fet, es tractà d'una experiència efímera –únicament en van sortir vuit números–, però molt significativa, amb una portada inequívocament de gust modernista.

A partir de l'any 1902 ja es pot

parlar plenament de Modernisme a Girona amb l'aparició de *Vida* i *L'Enderroch*, ambdues publicacions, però, oposades per la seva concepció política. *Vida*, que considerava que el "Modernisme en ornamentació, en música, en literatura porta una lleu d'independència", estava vinculada a cercles conservadors i eclesiàstics de la ciutat de Girona. Alguns dels seus redactors eren clergues, o bé persones d'una formació catòlica integral. El seu fundador fou Francesc Viver, en estreta relació amb els germans Rafael i Santiago Masó

i Valentí. Un col·laborador atípic de *Vida* era Prudenci Bertrana, atès el seu tarannà poc coincident amb l'esperit ideològic de la revista. Pel que sembla, la relació personal dels fundadors de la revista amb Bertrana fou decisiva a l'hora que aquest es decidís a entrar a col·laborar a la revista; d'altra banda, cal considerar que en aquells moments Bertrana era un home que es trobava a l'inici de la seva carrera d'escriptor.

Pocs dies després de l'aparició de *Vida* veié la llum *L'Enderroch*. Una revista amb uns objectius culturals similars a l'anterior –revitalitzar l'ensopiment cultural gironí–, però amb uns plantejaments ideològics molt diferents. *L'Enderroch* representava l'esperit del republicanisme federal, inspirat per Pi i Margall. Els seus impulsors eren personatges que ben aviat es significarien com els autèntics artífexs de la cultura gironina: Miquel de Palol, Xavier Montsalvatge, Prudenci Bertrana i Carles Rahola, entre d'altres. Com molt bé definí Joan Vinyas i Comas a les seves memòries, *Vida* i *L'Enderroch* representaven la dreta –la Lliga– i l'esquerra –la Unió Republicana– de Girona.

Naturalment, aquest floriment d'un renovat concepte cultural i dels gustos artístics

s'acompanyà de noves manifestacions, de les quals destaca, sens dubte, l'organització dels Jocs Florals, que substituïren els vuitcentistes certàmens de l'Associació Literària. S'implantà de forma gairebé exclusiva la utilització de la llengua catalana.

Les revistes culturals anaren apareixent de manera periòdica en aquells anys, oferint instruments als joves lletraferits per a plasmar les seves aptituds literàries. A pesar que no totes les publicacions eren de caire modernista, la majoria participaven de la seva influència: el *Suplemento Literario de El Autonomista* (1902), *Armonia* (1905), la revista musical *Scherzando* (1906), *Lletres* (1907), *Studi* (1908), *Lectura* (1910)...

És evident, doncs, que al llarg dels primers anys del segle la proliferació de manifestacions culturals i artístiques, portades a terme per un grup gironí afí als corrents modernistes, canalitzades no únicament per les publicacions esmentades

i els Jocs Florals, sinó també per la societat Athenea (centre de conferències, exposicions i concerts) i per les representacions al Teatre Principal, mantingueren una lluita ferotge contra l'endormiscament de la ciutat.

A l'inici de la segona dècada del segle es començà a fer perceptible un canvi progressiu de la tendència cultural. S'introduïa en escena el Noucentisme, per bé que l'embranchida en l'àmbit de la cultura ja estava presa.

Prudenci Bertrana,
figura estel·lar
del modernisme gironí.

L'INICI D'UNA NOVA CONCEPCIÓ PERIODÍSTICA

16

40

Les transformacions socials esdevingudes en el primer terç del segle XX van incidir molt directament en la premsa. Es començava a gestar allò que es coneixeria com la societat, la cultura i la comunicació de masses.

El periòdic d'empresa era un senyal inequívoc de modernització, i anava lligat a d'altres avenços del camp de la comunicació, o bé subsidiaris d'aquest, com ara el telèfon, la ràdio, el ferrocarril, i el mateix auge en la construcció de carreteres. Les notícies corrien més de pressa i els anhels informatius esdevenien, cada vegada més, una exigència social

Els periòdics cada vegada s'interessaven més pels espectacles de masses. Fotografia de la plaça de braus de Girona, en la primera meitat del segle.

a la qual calia donar resposta.

La premsa gironina mostrava evidents debilitats per a satisfer l'esmentada demanda —no és d'estranyar l'enorme incidència dels diaris barcelonins en els lectors gironins—, malgrat que els periòdics de Girona més consolidats, com eren *El Autonomista* i el *Diario de Gerona*, procuraven recollir els sistemes periodístics que evidenciaven clarament els signes de modernitat, tant des d'un punt de vista estructural, com de contingut (esports, curses de braus, etc.).

Malgrat això, els periòdics més avançats de Girona encara restaven allunyats de les

fórmules de compaginació que s'imposaven en els diaris de les grans capitals, és a dir, les que oferien, per exemple, grans titulars sintètics, però que contenien els principals elements de la notícia. Aquestes característiques havien sorgit de la pràctica periodística generada al voltant de la Primera Guerra Mundial. Els periòdics gironins no tenien gaire clara la jerarquització de les notícies, amb la qual cosa les principals informacions d'actualitat quedaven relegades a les pàgines interiors, i només molt excepcionalment eren posades a la primera pàgina.

Convé de remarcar i insistir que la premsa de Girona

reaccionava molt més lentament als estímuls de modernització que no pas la premsa de Barcelona. Tot i això, és perfectament constatable l'evolució de la premsa gironina, bo i reconeixent totes les limitacions. En els anys vint es refermen dues característiques que fins aleshores havien ocupat llocs més secundaris: la publicitat i les il·lustracions.

Comença a ser habitual trobar-se la primera pàgina del periòdic destinada exclusivament als anuncis: remeis contra la tos, la verola, febres i tota mena de malalties —a partir d'aquesta publicitat hom pot deduir quines malalties afectaven amb més

persistència la població. Hi havia anuncis que revelaven inequívocament els progressos de la nova societat: models de cotxes —automòbils “Buick”, “Ford, el automòvil universal”—, garatges, l'empresa Philips (“Para los días cortos compre Ud. lámparas Philips”). La proliferació d'aquest tipus d'anuncis reflectia les noves necessitats dels ciutadans, i evidenciava l'assimilació per part dels periòdics d'una fórmula de finançament pròpera al periodisme d'empresa.

Les il·lustracions prenen protagonisme i la fotografia començava a disposar de la categoria de valor documental, tot i que encara moltes de les que es publicaven tenien una funció de simple suport estètic al text. Es consolidaven els grans fotògrafs gironins, com Valentí Fargnoli i la família Unal.

Les notícies d'Europa i de més enllà de l'Atlàntic ja podien tenir espais en les pàgines dels diaris gironins amb una relativa assiduïtat, sobretot si ho comparem amb períodes anteriors. Això no obstant, les informacions internacionals

La publicitat guanya espais en els periòdics i, fins i tot, arriba a ocupar la totalitat de la primera pàgina, com ho demostra aquest exemplar del Diario de Gerona de l'any 1914.

Bases del concurs de bellesa organitzat per El Autonomista, l'any 1928, senyal inequívoc de modernitat temàtica.

encara continuaven essent molt minoritàries, i l'accés de la premsa gironina a les agències de notícies estava reservat a casos molt puntuals. Així, doncs, l'esquema de notícies dels diaris de Girona —a banda, dels articles d'opinió— se sustentava en el tractament prioritari de la secció local i comarcal.

En definitiva, a Girona no podem pas parlar de premsa de masses, però sí de l'aproximació a la seva essència, com a producte d'una certa adopció mimètica del tipus de periodisme que s'anava imposant, sobretot a la ciutat de Barcelona.

EL PERIODISME MUNDÀ DE LLUCIETA CANYÀ

17

42

En la dècada dels vint es produïa una evident transformació de la societat: s'obria una nova concepció de la vida, caracteritzada per l'afany de modernitat i la necessitat de superar el record de la guerra mundial. Els costums socials es modificaven: s'arraconaren les faldilles llargues fins al turmell i s'imposaren unes altres que arribaven una mica més avall del genoll, es desterraren les levites i els barrets de copa i arribaren les americanes; les senyores es tallaven els cabells i els homes exhibien rostres exquisidament rasurats. S'abandonava el vals i es ballava el foxtrot i el xarleston. Nous protagonistes

materials ascendien a l'escena social i ensorraven les decadents formes de vida; havia arribat l'hora de l'automòbil, l'aviació, el cinema, el jazz, la ràdio, el telèfon, l'esport.

La premsa evidenciava els nous símptomes de modernitat i, així, el tractament temàtic, a vegades de manera prioritària, d'algunes publicacions denotava voluntat de popularització o massificació: futbol, curses de braus, teatre, "ecos de sociedad", o bé seccions que versaven sobre l'estètica femenina. En aquest context cal situar el conreu d'un tipus de periodisme anomenat

mundà, que Josep Pla classificava com d'amenitat o de divagació. La pràctica del periodisme mundà exigia una actitud de distanciament i —en paraules de Josep M. Casasús—, un punt molt feble de cinisme contingut o de melangiós sarcasme.

A les comarques gironines, una representació emblemàtica del periodisme mundà la constitueix Llucieta Canyà (1907-1980). Nascuda a la Bisbal d'Empordà, comença el seu exercici periodístic al setmanari de Palafrugell *Baix-Empordà*. Amb tot, la seva projecció professional l'assoleix a Barcelona, on fou redactora del suplement *Món Femení*, de

Els feliços anys vint marquen un punt d'inflexió en els costums i els hàbits socials. A la imatge, ball de festa major a Salt, l'any 1929.

La Veu de Catalunya. Canyà plantejava el seu discurs des d'una òptica conservadora, i aportava una visió elemental de les relacions dona-home basada en una mena d'exercici de psicologia recreativa sobre el flirt legítim i la coqueteria ingènua.

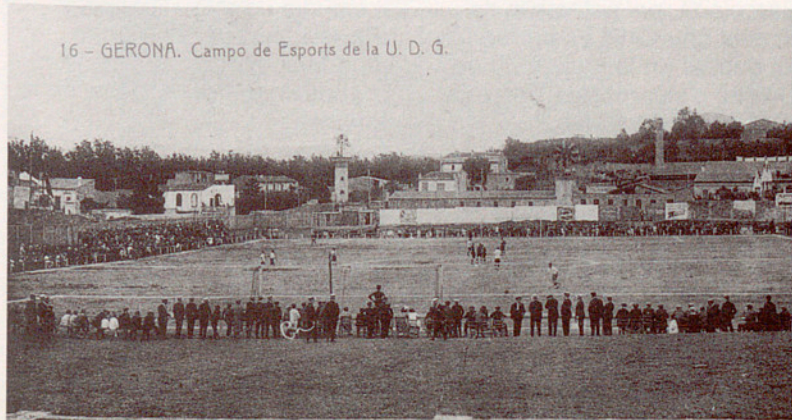
Llucieta Canyà va teoritzar, també, sobre la relació de la parella en conferències i llibres, com *L'etern femení* (1933) i *L'etern masculí* (1957), i obres de teatre com *L'amor té cops amagats* (1954). En la dècada dels seixanta col·laborà en la publicació tradicionalista de Barcelona, *El Correo Catalán*.

En la societat gironina dels anys vint, aportacions com la de Llucieta Canyà eren, encara, molt escadusseres, a pesar que alguns diaris s'esforçaven a obrir les seves columnes a nous conceptes i a noves estratègies periodístiques.

En aquest context, cal recordar que *El Autonomista* organitzava un concurs de bellesa. Sens dubte, però, circumscriuint la premsa mundana al seu vessant femení, visions com la de Llucieta Canyà i les seves coetànies no qüestionaven el model de relació de la parella, ni el paper que tradicionalment havia representat la dona en la societat. O sigui, no aportaven cap element al debat feminista i només procuraven reforçar el paper de la dona com a mare i esposa. Era el plantejament propi de la dona de classe mitjana o petitburgesa.

Malgrat tot, Llucieta Canyà representa una decidida aportació en la renovació dels esquemes periodístics dels anys vint, en consonància amb una nova societat emergent.

En la dècada dels vint, l'esport començava a ocupar un lloc preferent en els gustos de la societat. A la imatge, el camp de futbol "Vista Alegre", de Girona.

Llucieta Canyà va iniciar la seva trajectòria periodística en el setmanari de Palafrugell Baix-Empordà.

Un nou concepte periodístic

La contribució de Llucieta Canyà a la nova temàtica de la premsa fou indiscutible. A pesar que exercí bàsicament la professió a Barcelona, periòdicament col·laborava en algun mitjà gironí, on deixava constància de la seva experiència barcelonina i de la seva manera d'entendre l'ofici:

"Els anants i venints de redactors atrafegats qui passen darrera la porta de vidres autèntics, com una ombra d'energia vital i de tragi continu, em donen la sensació que em trobo a la ciutat dels inverossímils desgavells sentimentals i dels gratacels encararats i poca-solta; em fa l'efecte que davant la porta del meu despatx periodístic, hi tinc un rètol que diu: "Agència matrimonial; política femenina; Consells expeditius per a trobar un marit com un anyell, i una muller suau, dolça i treballadora com un camell asiàtic".

CANYÀ, Llucieta. "L'encant periodístic", dins *Baix-Empordà*. Palafrugell, 11-1-1930.

GAZIEL: PERIODISTA MODERN

18

Agustí Calvet,
Gaziel.

44

Agustí Calvet i Pascual, *Gaziel*, (1887-1964) és, juntament amb Josep Pla, el periodista gironí més destacat de tots els temps. Personatge d'una sòlida formació intel·lectual, s'introduí en el món del periodisme l'any 1910, al diari barceloní *La Veu de Catalunya* com a redactor polític.

Procedia d'una família benestant d'empresaris del suro, de Sant Feliu de Guíxols, que poc després de néixer Agustí es traslladà a viure a Barcelona. Agustí Calvet estigué ideològicament molt compromès amb la seva classe social: la burgesia catalana.

L'any 1914, Calvet fixà temporalment la residència a París, des d'on envià un seguit d'articles per a ser publicats a *La Veu de Catalunya*. Fou en aquests moments inicials de la seva carrera periodística que adopta el pseudònim de *Gaziel*, amb el qual s'havia de fer popular arreu. De nou a Barcelona, pel setembre del mateix any 1914 es produí un fet cabdal en la trajectòria de Gaziel: s'incorporà a l'influent diari *La Vanguardia*. Començava un llarg i ric període, on moltes estratègies i conceptes periodístics s'anaren transformant de la mà de Gaziel. Sota la seva direcció, *La Vanguardia* adquirí un prestigi incontestable en el

món de la premsa espanyola, mentre experimentava un progressiu augment en el seu nombre de vendes.

A pesar que els seus orígens intel·lectuals es gestaren al marge del periodisme –l'any 1911 s'havia doctorat amb una tesi sobre Anselm Turmeda i estudià després filosofia a París–, la seva principal aportació al món de la cultura s'esdevingué en el camp de la premsa.

L'experiència de Gaziel com a corresponal en la Primera Guerra Mundial fou fonamental per a configurar la seva personalitat periodística. El bagatge professional que

La Vanguardia,
diari que va tenir
una important
embranzida sota
la direcció de
Gaziel.

adquirí a l'estranger li serví per a introduir uns principis modernitzadors que contrastaven poderosament amb el model de premsa que predominava a Catalunya, basat en la premsa d'opinió, i sovint representant opcions polítiques molt concretes.

Així, doncs, Gaziel pontificà el periodisme d'informació, i maldà per tal de reforçar la figura del corresponsal per sobre la de l'articulista. Ara bé, la trajectòria periodística d'Agustí Calvet ha transcendit, també, per la seva

contribució al voltant de l'anomenat periodisme d'orientació. Els editorials de Gaziel a *La Vanguardia* representaren una veritable guia per als lectors fidels, confosos sovint per la problemàtica diària.

Agustí Calvet es caracteritzà políticament pel seu liberalisme, independent de qualsevol partit polític, que el situà en una posició d'autoritat i amb capacitat per a reprovar les actituds més extremistes de la dreta i de l'esquerra catalana.

Carnet de premsa de Gaziel, expedit l'any 1922, que l'acreditava com a corresponsal de *La Vanguardia* a la conferència de Gènova.

La necessitat d'escriure

La influència de Gaziel en la societat catalana es veié trasbalsada per les convulsions político-socials originades arran dels fets d'octubre de l'any 1934. En un article publicat uns mesos més tard sobre aquells esdeveniments, el periodista guixolenc es plantejà la necessitat i l'eficàcia de continuar exercint la professió:

“¿Vale la pena de seguir escribiendo?”

—Sí.

—¿Para qué?

—Para que conste, cuando menos, únicamente. Pues en esta peregrina democracia española, si bien los políticos no hacen el menor caso de lo que dicen los periodistas, en cambio, los censores gubernativos se preocupan extraordinariamente de lo que pueden decir.

—Con todo, la posterioridad nos juzgará a unos y a otros.

—¡Uy, amigos míos, que la posterioridad tendrá muchas otras cosas que hacer, antes de preocuparse, ni acordarse siquiera, de los censores y los periodistas de 1935! ¿Acaso hay ya quien se acuerde de los de 1890?”

—Pues, en fin: escriba usted, si no por otra cosa, por deber moral”.

GAZIEL: ¿Vale la pena de escribir?, dins *La Vanguardia*. Barcelona, 1-3-1935.

L'HUMOR COM A GÈNERE

19

La premsa humorística o satírica ha estat habitual al llarg de la història de la premsa gironina, i en ocasions ha servit de recurs per a esquivar la censura, tot i que el seu màxim esplendor s'experimentà en temps de llibertat. Els seus orígens es remunten a l'any 1861 amb l'edició de dues publicacions, per bé que poc significatives: *La Cotorra* i *La Espingarda*. Uns anys més tard, aquestes primeres llavors florien, i en el darrer quart de segle sortien noves revistes, de manera gairebé exclusiva, a la ciutat de Girona.

Sens dubte, la revista més emblemàtica del gènere en

En les primeres dècades del segle XX, Olot visqué una remarcable eclosió de premsa satírica.

aquells anys fou *El Guasón*, que surt el 1894 i es publica durant tres anys. Fidels a la llegenda que encapçalava cada número, "Una pulga a puñaladas mató a un célebre valiente, yo solo mato á la gente a fuerza de carcajadas", s'especialitzaren en el conreu de l'humor i la sàtira, per tal de comentar els esdeveniments i els protagonistes de l'època: la guerra de Cuba, la política de Madrid, la premsa coetània local i l'acció de l'Ajuntament de Girona. Com deixà escrit Joan Vinyas i Comas en les seves memòries, *El Guasón* no representava cap tendència política, sinó que únicament el guiava un esperit de lluita

contra el caciquisme que llavors imperava.

No és, però, fins a la segona dècada del nou segle que es produeix una veritable eclosió de revistes satírico-humorístiques. A la ciutat d'Olot, entre els anys 1912-1917 n'apareixen sis: *El Follet*, *L'Ullera*, *L'All*, *¡¡¡Eh!!!*, *Que Vé...* i *L'Ànech*. Aquestes revistes, però, no havien superat encara les dificultats d'edició que caracteritzaven les primeres experiències gironines del segle anterior.

A la ciutat de Girona, la situació es començà a modificar amb l'aparició, l'any 1914, d'*Aigua-Forts*, que

aconseguí treure cinquanta números al llarg de vint-i-tres mesos. El relleu l'agafà *Clar i Net*. Totes aquestes revistes, a diferència de les dels anys anteriors, s'editaven en català. Hom podria considerar que les publicacions satírico-humorístiques havien assolit una certa majoria d'edat, i això era un fet constatat a tot Catalunya.

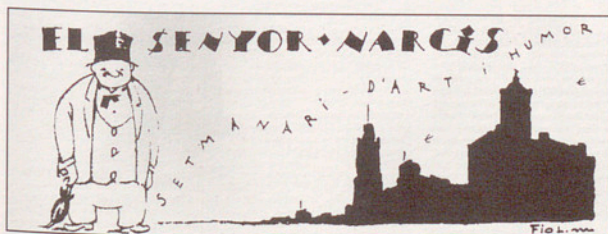
La Dictadura de Primo de Rivera, iniciada l'any 1923, creà un marc molt poc propici per a la premsa satírica. Les restriccions imposades pel Govern en matèria de premsa dificultaven l'exercici de la crítica política, sobretot quan feia referència a un àmbit estatal, encara que fos practicada amb una fina ironia.

Amb tot, les revistes d'humor no es resignaren a sucumbir de manera absoluta sota la política de Primo de Rivera. En gran mesura reorientaren els seus continguts, centrant-se més en la narració divertida i satírica de les incidències quotidianes i domèstiques, o bé

posant atenció als aspectes de la vida esportiva.

L'any 1924 apareixia *Pessigolles*, a Olot, i *El Senyor Narcís*, a Girona. Un any més tard, i també a la ciutat de Girona, es publica *Aigua-Cuit*, que arribava així a la seva segona època. Els col·laboradors d'aquestes revistes acostumaven a signar amb pseudònims. Com a tret formal molt peculiar convé de remarcar la profusió de caricatures que il·lustraven les seves pàgines.

Un cop esfondrada la Dictadura, la premsa humorística experimenta una lògica revitalització. Uns mesos abans de proclamar-se la República, reapareixia *Clar i Net*. Per l'abril de 1932 sortia *La Rambla de Girona*, que es manifestava continuadora del *Senyor Narcís*. L'any 1933, *Les Voltes de la Rambla* i *L'Espinguet*, i en 1935 *El Pont de Pedra*, que configuraren la imatge d'una ciutat de Girona plètòrica pel que fa a revistes humorístiques.

El Senyor Narcís, setmanari humorístic publicat a Girona en temps de la Dictadura de Primo de Rivera.

El nostre company eduard fiol, vist per ell mateix

Autocaricatura d'un dels dibuixants més reeixits de la premsa humorística gironina dels anys vint i trenta: Eduard Fiol i Marquès.

A Olot, durant la República, es comptabilitzaren al voltant d'una dotzena de noves publicacions d'humor, però la majoria d'elles gaudiren d'una continuïtat mínima. La situació a Figueres fou molt més discreta.

Amb la Guerra Civil s'estroncà la tradició de publicacions satírico-humorístiques. La premsa adquiria una nova dimensió, i la funció que se li atribuïa a partir d'aleshores entrava en contradicció amb els esquemes emparats en l'humor i la sàtira.

ELS PERIODISTES S'ORGANITZEN

20

*Interior del Cafè Vila,
pintat per Jaume Pons i Martí l'any 1877.*

48

La forta implantació d'associacions professionals de periodistes a Catalunya denota un important dinamisme de la premsa. En les dues primeres dècades del segle, a la ciutat de Barcelona ja hi havia sis associacions, mentre que a la resta del país n'hi havia a Tarragona, Lleida, Manresa, Sabadell, Reus, Terrassa, Mataró i Girona. Fora de Catalunya, la situació era diferent i es caracteritzava pel poc dinamisme gremial.

L'Associació de Periodistes de Girona fou fundada l'any 1914 i tenia per objectiu la defensa dels interessos de la classe periodística gironina, en

consonància amb les altres associacions de premsa existents a Catalunya. Es proposà, de bell antuvi, la constitució d'una germandat de socors mutus per a auxiliar els associats en cas de malaltia, vellesa o incapacitat, i a les respectives famílies en cas de mort de l'associat. Certament, la situació laboral del periodista era molt deficient: sous baixíssims i cap garantia de futur. Així, doncs, sovint la funció de les associacions professionals de premsa esdevenia una tasca de suplència, ateses les pèssimes condicions laborals i la infra-reglamentació del sector periodístic. En part, les associacions van intentar

d'estructurar un sistema de protecció mèdica, a la manera de la futura seguretat social. D'altra banda, l'Associació arbitrava si se susciten divergències personals i periodístiques entre els associats, o bé si s'originaven problemes amb l'administració.

L'Associació gironina fomentava i coordinava, tanmateix, activitats de caire lúdico-cultural adreçades als seus socis: organització d'una biblioteca, cursos i festes. Però tenint en compte la poca capacitat econòmica dels periodistes i el reduït nombre d'associats, el pes específic de l'Associació de Periodistes de Girona era més aviat escàs.

Com a exemplificació d'això que hem dit, cal dir que l'estat general de comptes de l'any 1915 especificava menys de 900 pessetes de capital a favor de l'Associació.

La primera junta de l'Associació estigué constituïda per Santiago Masó i Valentí, president; Joaquim Font i Fargas, vicepresident; Josep García i Álvarez, tesorero; Josep Grahit i Grau, secretari; Albert Balari i Galí, vicesecretari; el marquès de la Torre, vocal 1r i Antonio Moniño, vocal 2n. El nombre de socis era de trenta-cinc. La primera seu social de l'Associació estava emplaçada al Cafè Vila. L'any 1916 es trasllada a la plaça de la Independència, 5, pral. En aquest mateix any, a més de fundar-se la germandat, assumeix la presidència Josep

García i Álvarez, que l'exercirà al llarg de tota la Dictadura de Primo de Rivera. L'any 1917, la seu se situava definitivament a la rambla de Girona, cantonada amb el carrer d'Abeuradors, i hom modificava els estatuts, amb l'objectiu de facilitar l'entrada a l'Associació dels periodistes que exercien a la resta de les comarques gironines, ja que fins aleshores per a ser soci era preceptiu treballar a la ciutat de Girona.

A Girona, l'Associació havia creat, en temps de la Dictadura de Primo de Rivera, una cooperativa per a la construcció de cases barates, a fi i efecte d'assegurar el problema de l'habitatge als socis. Era una iniciativa social molt convenient, atesa la poca capacitat adquisitiva d'un sector que gaudia d'uns sous molt limitats.

Asociación de Periodistas de Gerona

MEMORIAS

REDACTADAS POR EL SECRETARIO DE LA
ASOCIACION DON JOSE GRAHIT GRAU Y
POR EL DEL MONTEÑO DON JUAN GOMEZ
LLANDELA, LEIDAS Y APROBADAS EN LAS
JUNTAS GENERALES CELEBRADAS EN 16
DE DICIEMBRE DE 1917 Y 29 DE ENERO
DEL CORRIENTE AÑO, RESPECTIVAMENTE

ESTADOS GENERALES DE CUENTAS DE 1917
JUNTAS DIRECTIVAS Y LISTAS DE SOCIOS DE
LA ASOCIACION Y DEL MONTEÑO

*Memòria de l'Associació
de Periodistes de Girona,
de l'any 1917.*

La rellevància i capacitat organitzativa de l'Associació de Periodistes de Girona s'havia posat de manifest l'any 1925, amb la convocatòria del III Congrés de Premsa de la Federació Catalano-Balear, que consistia en una reunió de periodistes començada uns anys abans. En els anys vint, l'Associació de Periodistes de Girona va agafar un prestigi notable en el cercle periodístic català. Pel març de 1928, l'Associació gironina ingressà a la Federació Internacional de Periodistes, amb seu a París.

*La seu definitiva de l'Associació
s'ubicà a la rambla de Girona,
a la cantonada amb el carrer
d'Abeuradors.*

PRIMO DE RIVERA I LA CENSURA

21

El general Primo de Rivera imposà unes difícils condicions a la premsa. A la imatge, el militar junt al rei Alfons XIII.

50

La censura fou una protagonista estel·lar del règim de Primo de Rivera (1923-1930). No es podria entendre el funcionament de la Dictadura sense conèixer el malaurat pes específic que tingué en aquest temps la censura.

L'exercici de la repressió contra la premsa posa de manifest la improvisació en l'organització de la censura i la manca de criteri a l'hora d'aplicar-la, així com la possibilitat d'existència d'una duplictat d'atribucions en l'estructura del poder piramidal. El règim hagué de regular les funcions de censura dels governadors civils, delegats governatius i alcaldes. La

implicació de diversos personatges en l'aplicació de la censura originava, fins i tot, un cert confusió entre les mateixes autoritats i la premsa, fins al punt que hom podia arribar a desconèixer on s'havien de portar les galeres.

A la ciutat de Girona, les relacions entre l'Ajuntament i la premsa van passar per episodis molt significatius, reforçats per la permissibilitat existent a l'hora de fer valoracions crítiques, des de les pàgines dels periòdics, sobre la gestió municipal.

Amb relació als temes censurables, l'elenc és

considerable, per bé que en sobresurten alguns, com el del Marroc i el de Catalunya, que eren arguments preferents de censura. Un dels problemes prioritaris del règim, deixant de banda la qüestió catalana, era el tema de la guerra del Marroc, que provocava —ja feia temps— efervescències i posicions radicalitzades entre la població. Això no obstant, les notícies i opinions referides al nacionalisme català van ser les que reberen un tractament més inequívoc. En aquest cas no es plantejava cap dubte al censor: la prohibició era absoluta. La llengua, els costums i, sobretot, qualsevol exposició de caire polític era absolutament censurat. Els

textos redactats en català patien inconvenients de publicació addicional, ja que el règim obligava de presentar al censor la traducció literal castellana.

Els efectes tangibles i el material provocats per l'exercici de la censura —si és que s'havia portat el periòdic a la censura, un cop compaginat— era l'antítesi del nou concepte de premsa: grans taques negres o espais blancs; en definitiva, constatacions evidents del pas per la censura. La premsa, a vegades de manera conscient i voluntària, pretenia exagerar aquesta circumstància com a reacció de queixa, o bé simplement per a cobrir espais on havia desaparegut el text. El directori coneixia aquests procediments i s'entestà en evitar-los: pel novembre de

1923 prohibia la publicació d'espais en blanc o punts suspensius, substituïtoris de les notícies o paràgrafs eliminats per la censura.

Sovint els periòdics procuraven pal·liar els efectes visuals de la censura amb estratègies menys comprometedores, com la de tapar els espais en blanc amb la publicitat. A vegades les solucions adoptades pels diaris eren menys curoses i podien irritar les autoritats. A la portada del *Diario de Gerona*, corresponent al dia 14 de gener de 1926, junt a un esponjat editorial s'hi inserí, per triplicat, la llegenda "Este número ha pasado por la censura gubernativa", que es repetia a l'interior. Aquest atreviment li va valer una sanció. A pesar dels esforços del Govern, l'empremta que deixava la censura en les pàgines dels periòdics delatava els mètodes repressius que hom exercia i la mínima llibertat d'expressió existent. L'any 1924 marca el zenit del rigor, i els il·lustratius espais en blanc, i sobretot en negre, són la mostra més indiscutible.

La censura no s'exercia de manera uniforme entre totes les publicacions. Lògicament, hi havia una major predisposició a censurar un determinat tipus de premsa, però a vegades s'incorria en la

La inserció, per triplicat, de la llegenda "Este número ha pasado por la censura", a la portada del Diario de Gerona, li costà al periòdic una multa de 250 pessetes.

Expressiva portada censurada del periòdic nacionalista El Gironès, de Girona, corresponent al dia 21 d'octubre de 1924.

En temps de la Dictadura de Primo de Rivera, l'acció de la censura podia respondre a causes ben diverses, per bé que sota l'acusació de separatisme es cometeren moltes barbaritats. El *Diario de Gerona* era un periòdic poc grat a les autoritats, fet que s'explica només per les suspicàcies que generava qualsevol forma de regionalisme, per mínima que fos, ja que la moderació caracteritzava el diari de la família Masó. Així, i segons la documentació que hem pogut consultar de l'arxiu patrimonial de Narcís Jordi Aragó i Masó, quan per l'agost de 1926 se'ls imposà una multa en presentar uns articles a la censura, el governador civil, Prudencio Rodríguez Chamorro, afirmà en el comunicat que trameté al director del diari, Santiago Masó, que:

“Las galeradas que ayer presentó para censura en este Gobierno civil el periódico de su dirección, contienen conceptos que, aunque habilmente escudados en la fina insidia que para combatir sistemáticamente al actual Gobierno viene poniendo en juego tal publicación, no ha podido ocultar lo pernicioso de su tendencia contra lo ordenado por mi autoridad para sostener incólumes los respetos de la Patria; y en su consecuencia y haciendo uso de las facultades que me confiere el art. 41 del Estatuto provincial, he acordado imponer a V. la multa de trescientas pesetas, que deberá hacer efectiva en el plazo de diez días, dentro del cual podrá interponer recurso de alzada ante el ministerio de la Gobernación del importe de la misma.

Envuelven las extralimitaciones a que esta sanción se refiere, el párrafo tachado en el artículo titulado “Las Masías” y el suelto también tachado en que brinda a los buenos entendedores de su política disolvente, marcado interés sectario porque continúe laborando en la impunidad un vulgar delincuente, que hoy se encuentra detenido.

Lamento mucho, por último, verme en la precisión de tener que advertir a V. que, despues

El governador civil de Girona, Prudencio Rodríguez Chamorro, al costat del general Luis de Eugenio, l'any 1929.

de una observación detenida y prudente, he llegado al convencimiento de que el diario que V. dirige está inspirado en el más decidido propósito de combatir toda actuación del actual Régimen, por elevada y justa que sea; y como tan punible postura no debe continuar manifestándose, ni siquiera encubriéndose con esas sutilezas de escuela ya tan conocidas como desacreditadas, he de conminarle con la suspensión de dicho periódico, tan pronto como reincida en faltas de las que se ponen de manifiesto y corrigen en este escrito”.

La imposició de la sanció va coincidir amb un període d'absència de la ciutat del director del diari, Santiago Masó. En aquests casos, assumia responsabilitats directives el seu cunyat, Estanislau Aragó i Turon –procurador dels tribunals. Davant el contratemps ocasionat

per la multa, Aragó informà epistolarment Masó de les circumstàncies que van acompanyar la presentació de les polèmiques galerades:

“Estimat Santiago. Tot anava com una seda, quan de sobte ha vingut un contratemps. El passat dijous no trovant material aposta per a primer article, vaig donar aquell que em deixares sobre “Les Masies”. El vespre el censor en tathà 5 ratlles. Deiem en les galerades del mateix número, secció musicals que havia sigut detingut per la policia francesa en Fontbernat, fill d’Anglès, director de l’Orfeó Occità de Perpinyà. Aquesta nota també la tatha la censura. Ambdues coses tathades no’s publicaren pas. L’endemà matí vaig preparar el Diario, donant el segon article de Masies i demés original necessari i d’allí a les 11 i 1/2 marxàrem amb la família d’en Rafel, en Joan i jo, cap a S. Feliu a pasar el dia. En retornar prop les 10 del vespre m’entero de que la policia havia anat a la redacció per a que’l director o el redactor

Estanislau Aragó, cunyat del director del Diario de Gerona, es veié involucrat en un desagradable episodi ocasionat per la censura de Primo de Rivera.

El regionalista Diario de Gerona, víctima de la censura.

en cap firmessin rebut del duplicat d’un ofici, del que t’envio copia. A dos quarts d’11 el firmava jo. Com veuras ens posa la multa de 300 pts.

L’endemà matí vaig anar a trobar a en Garcia (suposem que es refereix al president de l’Associació de Periodistes de Gerona, Josep Garcia i Alvarez) explicant-li lo que pasava; m’oferí gestionar el perdó de la multa, n’obstant encara que aqueix feu aqueix pas, no volgué pas dir-li d’una manera definitiva que la perdonava, excusant-se o donant-li per raó de que quan tu vindries ja en parlariem. Pro com sia que quan tu arribaràs haurant ja passat els 10 dies, me digué en Garcia que li posis una carta (potser serà precis un telegrama) diguent-li que no poguent retornar a Gerona fins el 4 ó 5 set., per tant passats els 10 dies de plaç per a pagar o presentar recurs contra la multa, li agrairies que gestionés del Sr. Governador el perdó de la mateixa sens perjudici de pasar a visitar-lo tan bon punt tu arribis. Amb aquesta carta (o telegrama) ell anirà a trobar el Sr. Chamorro i li reiterarà la petició. Si la perdona com crec no hi ha res a dir, pro si no ho fes, que vols que fem nosaltres: devem pagar? Durant els dies que resten d’ésser tu lluny de Gerona jo extremaré la vigilancia per a no donar res que’m sembli pugui provocar un nou conflicte”.

Tanmateix, queda palesat que el fet d’haver passat per la censura no representava cap garantia de lliurar-se d’alguna sanció, la qual cosa posa més en evidència les arbitriarietats de la política de premsa en el període de la Dictadura.

JOSEP PLA

22

Josep Pla i Casadevall, eminent figura del periodisme català.

54

Josep Pla i Casadevall, nascut a Palafrugell l'any 1897, és una de les figures més emblemàtiques del periodisme, i un dels elements més importants i decisius en la modernització de la premsa catalana. Procedent d'una família benestant, cursà els seus estudis primaris i secundaris als Maristes de Palafrugell i de Girona. De molt jove es vinculà amb la burgesia il·lustrada del seu poble, i començà a col·laborar en el setmanari de Palafrugell, *Baix-Empordà*, bevent de les fonts ideològiques del regionalisme conservador.

De molt jove, l'any 1917, ja s'introdueix en el camp de la

premsa. Així, a més del *Baix-Empordà*, col·labora en d'altres publicacions gironines, com ara *Alt Empordà* (Figueres) i *Diario de Gerona* (Girona). Amb tot, no és fins al 1920 que inicia el que podríem considerar com la seva veritable carrera periodística, assumint la corresponsalia a París del diari barceloní *La Publicitat*.

Des de l'any 1922 fins al 1927, Pla exerceix una intensa tasca de corresponsal de premsa a l'estranger: Itàlia, França, Alemanya, Anglaterra. El seu contacte directe amb la península Itàlica —és present a la Marxa sobre Roma— fa que publiqui diversos articles sobre el feixisme i Mussolini.

Inicialment expressa la seva admiració pel feixisme i l'esperança en Mussolini, criteri que modifica al cap de poc temps. Pla exerceix com a periodista professional, i a més de *La Publicitat* treballa també per a *El Sol*, de Madrid.

En la dècada dels vint, l'escriptor empordanès ja és una figura de prestigi literari i un dels noms que més sobresurten dins la premsa catalana. Les seves estades a l'estranger li possibiliten una gran relació amb els exiliats de la Dictadura de Primo de Rivera, sobretot a París, els anys 1924-1925, amb la colònia catalana i espanyola, formada per personatges tan significatius com Francesc

Macià, Jaume Miravittles, Marcel·lí Domingo i Miquel de Unamuno. El mateix Pla –com veurem– pateix la persecució del règim.

Pel febrer de 1928, Josep Pla abandona *La Publicitat*, en sentir-se cada vegada més incòmode amb la ideologia sostinguda per Acció Catalana, i s'incorpora al nou setmanari barceloní *L'Opinió*, que al principi aplega col·laboradors d'ideologia diversa. Però, on Pla s'identificà ideològicament amb més propietat fou en l'òrgan de la Lliga, *La Veu de Catalunya*.

Amb la instauració de la dictadura franquista, Josep Pla

viu episodis veritablement controvertits, on hom conjumina actituds divergents amb el règim amb altres de caire més col·laboracionista, per bé que la influència de factors interns –repressió, necessitat de sobreviure, etc.– determinen moltíssim la trajectòria periodística i personal de Pla. Probablement, la posició de Pla reflectia amb molta fidelitat la posició conformista de la burgesia catalana mitjana, de la qual ell sempre n'havia estat un

exponent. En aquesta època, l'activitat més continuada en l'àmbit de la premsa la desenvolupa al setmanari *Destino*, de Josep Vergés.

Per què hem de considerar Josep Pla com un autèntic modernitzador del periodisme català? D'entrada, la seva activitat periodística en el període d'entreguerres –anys vint i trenta– ja palesa la seva aptitud i vocació de professional que entén la funció de la premsa com essencialment informativa, en detriment del periodisme ideològic i doctrinal, el qual encara estava molt en voga en el nostre país. Pla, Gaziell i Xammar representen, conjuntament, les fites més significatives del periodisme català. Amb tot, Pla va conrear tots els gèneres periodístics, demostrant una immensa capacitat d'observació i d'anàlisi, així com una gran sensibilitat.

Pla i Gaziell, aportació gironina importantíssima dins el context del periodisme català.

<h1>BAIX-EMPORDÀ</h1>		
SETMANARI NACIONALISTA		
ANY XV	Palafrugell 16 de Setembre de 1923	NÚM. 722
PREUS DE SUBSCRIPCIÓ Palafrugell, trimestre 200 ptes. Palafrugell, semestre 350 " Estranger, un any 1400 " Per a avançar, demanar la carta	REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ ARRABAL INFERIOR, 5 - 1.ª IMPREMTA: VALLS, 4.ª	La correspondència a la Redacció. Dels articles firmats se són responsables llurs autors No's responen els originals.

Baix-Empordà, de Palafrugell, bressol periodístic de Josep Pla.

GAZIEL

Barcelona, 15.VI.60

Estimat amic Esteva:

Li agracio de veure el seu bon recort i les bones noves que em dona. En tenia una idea vaga, que em plau molt de veure confirmada i ampliada afectuosament per vostè. De l'església de Bell-lloc m'interessa sobretot la possibilitat de trobar-hi algunes pintures murals en bon estat. Les restauracions i reconstruccions restants ja seran cosa més planera, si no

Josep Pla havia reflexionat sobre la gènesi del règim de Primo de Rivera ja en plena Dictadura. El divorci entre la classe política i el poble, constatat en fets tan decisius com el terrorisme a Catalunya i la guerra del Marroc, van trobar, segons Pla, una base teòrica en els plantejaments d'Antoni Maura, i que serveixen per a explicar l'origen del cop d'estat. D'altra banda, Pla coneixia perfectament els mètodes de "purificació política" que emprava el règim, atès que els havia patit personalment –per bé que amb poca inquietud– al ser destituït dels seus càrrecs de diputat provincial i de la Mancomunitat, com també havia experimentat els rigors de la censura de premsa, amb motiu d'unes cartes trameses des de l'estranger per tal de ser publicades a *La Veu de Catalunya*, signades conjuntament amb Eugeni Xammar, els mesos de febrer i març de 1924. En les cartes, ambdós periodistes reflexionen sobre la premsa espanyola, la seva relació amb la política i la funció dels periòdics en l'evolució de la política catalana. De les set cartes enviades, una fou suprimida per la censura governativa i les restants publicades, però amb paràgrafs mutilats.

Pla té l'honor de poder afegir el seu nom a la llista d'exiliats il·lustres del règim de Primo de Rivera. El seu *currículum* nacionalista ja era suficient per a ser una persona poc grata al règim, però cal situar l'origen dels seus problemes amb les autoritats de la Dictadura en un fet puntual: la publicació d'un article periodístic en el diari *El Dia*, de Palma de Mallorca. La col·laboració de Josep Pla en el periòdic balear es produí de forma circumstancial i va durar menys de quinze dies. *El Dia* era dirigit pel secretari de Francesc Cambó, Joan Estelrich, malgrat que el finançava Joan March i Ordines, enemic irreconciliable de Cambó. Però els bons oficis d'Estelrich eren capaços de superar aquest teòric contratemps. L'estiu de 1924, Estelrich

Josep Pla a Londres, en la seva etapa de corresponçal a l'estranger.

convidà el seu amic Josep Pla a passar uns dies a Palma. Segons ha explicat Pla, ell ho interpretà com un gest altruista que únicament perseguia de cercar un clima propici a la relaxació i al repòs:

*"Em vaig equivocar. No podria pas dir exactament com anaren les coses: el cert és que cada dia que passàrem a Mallorca –i n'hi passàrem deu o dotze– em sortí a un article llarg diari. Ni jo mateix no ho podria explicar". (Josep Pla: "Joan Estelrich o la dispersió (1896-1958)", dins *Homenots primera sèrie, Obra Completa*, núm. 11, Barcelona, 1969, pàg. 489.)*

Un dels articles publicats, intítulat "¿Se abandona Marruecos?", veié la llum el 29 de juliol de 1924 i fou el causant del processament. Es tractava d'una crítica a Primo de Rivera per haver insinuat una proposta d'abandonament del Marroc. L'article de Pla responia a l'encàrrec que li féu Estelrich d'escriure un article contra la política al Marroc, atès que el

propietari d'*El Dia*, Joan March, estava enfrontat amb el Govern per un tema referit a la Régie Marocaine del tabac. En l'article s'esmentava un telegrama de l'enviat especial de *Le Temps*, on es descobria l'hostil recepció que dispensaren a Primo de Rivera els caps militars de Ceuta i Melilla.

L'escrit duu data de París, la qual cosa implica que Pla col·laborà durant un temps més a *El Dia*, després de marxar de Palma. De principi de juliol a començament de setembre, Josep Pla va publicar catorze articles a *El Dia*, alguns amb títols com "La descomposició del fascismo" (1-7-1924), "Liberales de cartón" (23-7-1924), "Desarrollo de la crisis fascista" (15-8-1924) i "Maura o la ingenuidad" (2-9-1924).

Malgrat que el text de "¿Se abandona Marruecos?" havia passat per la censura, el comandant jutge de la Capitania General de les Balears va ordenar el processament de l'autor de l'escrit, per la qual cosa intentà —amb el concurs de la Guàrdia Civil— que Pla es presentés a Capitania General, però no ho aconseguí, ja que el periodista ja no era a l'illa. Aleshores la Guàrdia Civil el va a buscar al seu domicili de Palafrugell —carrer del Sol, núm. 8—, però, sortosament Pla ja es trobava molt lluny: a Budapest, com a corresponsal de *La Publicidad*.

El fet de no localitzar-lo provocà que hom publicqués una ordre de compareixença:

"Pla Casadevall, José; domiciliado últimamente en Palafrugell, calle del Sol núm. 8, provincia de Gerona, colaborador del periódico "El Día" de Palma de Mallorca, ignorándose sus demás circunstancias personales, procesado en causa que se instruye con motivo de la publicación de un artículo en el expresado periódico, titulado "¿Se abandona Marruecos?", considerado injurioso para el ejército, comparecerá en el término de treinta días, a contar desde la publicación de esta requisitoria, ante el comandante juez permanente de la Capitania

general de Baleares, don Gabriel Riera Alemany, residente en la precitada población; bajo apercibimiento que, de no efectuarlo, será declarado rebelde. (Boletín Oficial de la Provincia, Girona, 8-11-1924.)

Pla s'havia lliurat d'ingressar a la presó, però a partir d'aquell moment encetà un període d'exili que, d'altra banda, cal dir li era perfectament compatible amb la seva professió de corresponsal de premsa a l'estranger. El mes de gener de 1926 era sobresegut el sumari, mercès als arguments del fiscal, que mantenia que l'article fou publicat després d'haver passat el tràmit reglamentari de la censura. Amb tot, Josep Pla no pogué passar la frontera fins al mes de maig de 1927, per bé que ho havia intentat al principi del mateix any.

L'article "¿Se abandona Marruecos?", publicat el diari *El Día*, de Palma de Mallorca.

57

NUESTROS COLABORADORES

¿Se abandona Marruecos?

¿Ya saben lo que se dicen los que hablan de abandonar Marruecos? No parece que tengan ideas muy claras. Vámonos a verla.

En primer lugar están los intereses internacionales que sería ingenuo querer negar y absurdo no respetar. Admitamos que se retiran las tropas a la línea del Kert. ¿Que resulta de ello? Resulta primero una dilatación de las fronteras de la República del Rif. Esta dilatación de influencia de esta república será un ataque indirecto a la pacificación del Marruecos francés. No hay que olvidar que desde el desastre de Annual, Abd-el-Krim, es en el norte de Africa un hombre de un gran prestigio, una especie de pequeño Mustapha Khemal Pachá, el nacionalista de Angora. Al rededor de este hombre se han conglomerao todas las ansias nacionales del mundo musulmán del norte de Africa. Los moros de la zona francesa que miran ya a Abd-el-Krim como a un jefe, si ven

somos el brazo de Inglaterra—estando momentáneamente Alemania separada de la vida política internacional— y tenemos las mismas obligaciones que en tiempo de Algeciras: estamos en Marruecos para evitar un acrecentamiento de la influencia francesa que ya es enorme, en el camino de las Indias frente a Gibraltar. ¿Como verá Inglaterra pues todo proyecto de abandono? ¿Como podrá aceptar ni que se hable de ello?

Están por otro lado, los intereses del ejército de Marruecos. Estos intereses, sería grotesco y absurdo desconocerlos. Como puede uno desentenderse de tantos sacrificios, de tanta juventud dejada en el norte de Africa? Este viaje, claro, oficialmente ha ido bien. El general fué a proponer un plan de abandono; ha vuelto a España sin ganas de abandonar nada, excepto el plan abandonista. El plan abandonista ha sido enterrado entre Melilla y Málaga.

UNA MOSTRA SIGNIFICATIVA A SANT FELIU DE GUÍXOLS

23

58

Les publicacions obreres han tingut al llarg de la història una presència molt escadussera en el camp de la premsa gironina. De fet, sovint els periòdics de tendència republicana assumiren les característiques bàsiques de la premsa obrerista, i, a vegades han desenvolupat llur funció, acollint, en aquests casos, la veu del moviment obrer.

Malgrat això, l'any 1918 apareixia a Palafrugell *Acción Social Obrera*, el periòdic que havia de consolidar-se com a representant de les classes populars de les comarques gironines, sota l'orientació ideològica de

l'anarcosindicalisme. A partir del número 49, corresponent al 22 de març de 1919, traslladà la seva redacció a Sant Feliu de Guíxols. De periodicitat setmanal, en els primers temps s'expressava de manera bilingüe, tot i que al començament dels anys vint va abandonant progressivament la llengua catalana.

La capacitat econòmica de la premsa anarquista era molt ínfima. El finançament de *Acción Social Obrera* es basava només en les vendes i les subscripcions. Els seus recursos eren, per tant, escassos i depenien del perfecte funcionament de la distribució i del cobrament

d'exemplars. Per l'abril de 1924, el periòdic es vanagloriejava de ser l'única publicació sindicalista de l'Estat espanyol que no havia deixat de sortir ni tan sols una setmana en els seus set anys d'existència, però reconeixia que es trobava immersida en una profunda crisi econòmica, de la qual responsabilitzava els subscriptors morosos i els repartidors irresponsables. Fins i tot, al final de l'any 1925 el periòdic, com a mesura de coacció, va començar a publicar el nom dels subscriptors que no pagaven. Tot i això, *Acción Social Obrera* intentà posar a la pràctica sistemes que fomentessin l'interès i la difusió de la publicació. L'estiu de 1924

Colecció MAURI *INDUSTRIA SURO - TAPERA*: n.º 4 Lleugar.

L'obrer de la indústria del suro era el destinatari natural d'Acción Social Obrera.

dedicaren un número monogràfic a la dona: *“visto el estado de esclavitud moral y física en que se halla la mujer desde largos siglos de ignorancia”*. Uns mesos més tard feren una campanya entre els ferroviaris anarquistes, perquè col·laboressin desinteressadament en la distribució del periòdic. La inclusió de noves seccions, sobretot les dedicades a la dona –per bé que en un sentit reivindicatiu–, i els esforços de difusió del periòdic –tenia un tiratge de 2.000 exemplars– es poden interpretar com una estratègia per a intentar adaptar-se a un tipus de periodisme de masses. Insistim, però, en el fet que el context polític era poc propici.

L'any 1927, després de patir una suspensió governativa, es millorà la qualitat del paper del periòdic i s'amplià el format, a

canvi d'una puja en el preu de cada exemplar. La cosa, però, no acabava de funcionar i s'agregà amb una rigorosa clausura governativa el dia 22 d'octubre de 1927. Nou mesos més tard, el 14 de juliol de 1928, *Acción Social Obrera* retornava al camp de la premsa i iniciava de nou la numeració.

Cal destacar que el propòsit fonamental de la premsa anarquista era el d'exercir una tasca d'opinió i propaganda, és a dir, la funció doctrinària de les publicacions àcrates era prioritària. No obstant això, la confecció d'un periòdic servia, també, per a mantenir aglutinats un bon nombre de militants que tenien dificultats legals per a desenvolupar una vida sindical al voltant de les organitzacions obreres. El periòdic era una tribuna de discussió i participació, al voltant del qual

Acción Social Obrera, òrgan anarquista publicat a Sant Feliu de Guíxols.

s'hi podien agrupar els plantejaments del màxim dirigent fins a la modesta opinió d'un militant de base.

La tasca propagandística de la premsa era fonamental per a conscienciar la classe treballadora, en uns moments en què les activitats d'agitació sindical, mitjançant actes públics, es trobaven abaltides. Opinió i propaganda representaven, en essència, la funció de la premsa anarquista.

Acción Social Obrera es publicà fins a l'estiu de l'any 1932. Les seves pàgines van recollir, al llarg del temps, textos de multitud de col·laboradors, i hem pogut constatar, malgrat que gairebé mai ho especificà, el nom de tres directors del periòdic: Giordano Mestres, Joaquim Raurich i Joan Font.

Després d'una primera etapa a Palafrugell, Sant Feliu de Guíxols fou la localitat on s'edità l'òrgan anarcosindicalista empordanès.

7. S. FELIU DE GUIXOLS — Casino la Nueva Union y paseo

El Autonomista i el *Diario de Gerona* eren els dos grans diaris gironins amb més tradició i influència, des de la seva fundació a la darrerria del segle XIX. Aglutinaven els dos corrents polítics majoritaris a la ciutat de Girona: el republicanisme i el regionalisme. En general, les seves relacions van ser respectuoses, per bé que el dos diaris es discutien una bona part dels lectors gironins. En casos puntuals, però, la vehemència dels seus enfrontaments posà al descobert les febleses del periodisme gironí. Al final del mes d'octubre de 1928 se suscità una agra confrontació entre aquests diaris. Un article d'*El Autonomista* favorable a la construcció d'una plaça per al mercat sobre el llit del riu Onyar, va provocar una airada reacció en el *Diario de Gerona*, en considerar que el diari republicà no mantenia una coherent opinió respecte a la gestió de l'Ajuntament. La resposta d'*El Autonomista*, que anomenava al seu col·lega, irònicament, el "Times" del carrer Ballesteries, conté alguns elements propis de desavinences localistes. Digué als del *Diario de Gerona* que no els havia pas de retre comptes, es justificaren moltes de les seves actuacions en nom de la censura imposada per Primo de Rivera i es va encetar una nova polèmica tocant a la suposada afecció del diari regionalista a les curses de braus, les quals rebien, segons els republicans, un extens tracte al diari. *El Diario de Gerona*, per la seva banda, recriminava a *El Autonomista* la propaganda que feia en les seves pàgines de les festes taurines.

El clima de les relacions entre ambdós diaris es va embrollar de forma molt tangible. Només van haver de passar dos mesos perquè es desencadenés tota la virulència. Novament, un fet puntual fou l'origen de l'enfrontament: pel gener de 1929, el *Diario de Gerona* informava de la defunció de dues persones. Els corresponsals dels diaris de Barcelona recollien la notícia, i la premsa barcelonina se'n feu ressó. Pel que sembla la notícia no era certa, i l'enrenou entre

Diario de Gerona i El Autonomista, dos emblemàtics periòdics gironins que passaren en ocasions per relacions turbulentes.

els familiars i amics dels suposadament traspassats fou majúscul. A petició dels afectats, *El Autonomista* publicà una rectificació.

El *Diario de Gerona* entenia que la rectificació era una ofensa al seu diari, i que atentava contra la companyonia periodística, ja que es tractava d'un lapsus informatiu. Considerà que havia existit una manca d'ètica, agreujada pel fet que el periòdic mai havia denunciat les visibles errades d'*El Autonomista*, i així ho va explicitar en un text publicat el dia 31 d'octubre de 1928: "hilyanada con los dislates, los atentados a la gramática y las faltas de sentido con que diariamente obsequia el colega a sus lectores, amén de un sin fin errores de información de bulto, tal como aquel famoso telegrama que hizo fijar en los cristales de un café anunciando hace ya tiempo el término de la dictadura del general Primo de Rivera (...). Queremos decir que en lo sucesivo nos creemos excusados de usar una conducta comedida con quien nos trata con tan nulo comedimiento y que nos creemos autorizados para poner de relieve no pequeñeces de momento, no lapsus más o menos excusables, no errores de imprenta perfectamente comprensibles, sinó cosas de mayor bulto, cosas de tal calibre que afectan a la íntima estructura de la honorabilidad periodística en grado mínimo y que dan patente de incompetencia profesional."

L'amenaça era clara i les relacions es

posaren sota mínims. *El Autonomista* contestà amb certa ironia i demanà explicacions per la comminació. La rèplica del *Diario de Gerona*, publicada el dia 16 de gener de 1929, qüestionava l'estructura del diari republicà, el seu sistema informatiu i l'honorabilitat i competència dels seus periodistes. L'argumentació és llarga, però exigeix una transcripció literal:

“a) Porque se dedica a copiar sin ambages artículos aparecidos en distintos colegas, sin mencionar siquiera el nombre del periódico que los inserta como originales. Ni Andrenio, ni Zulueta, ni Marcelino Domingo, ni Dotor, ni tantos otros, han escrito nunca para “El Autonomista”, no obstante lo qual aparecen con frecuencia en las columnas del colega artículos firmados por tan eminentes escritores. Tal conducta constituye una falta de respeto al derecho de propiedad intelectual y una conculcación grave de los deberes periodísticos.

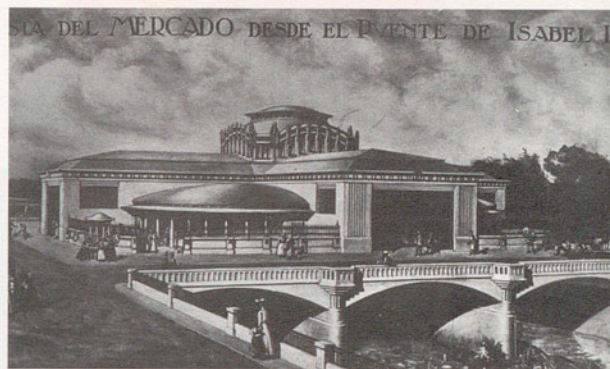
b) Porque el colega, con excepción de las aportaciones intermitentes de sus colaboradores, no da a su primera página aquel contenido de originalidad de mayor o menor categoría –es lo secundario– pero que supone un esfuerzo personal de los que tienen a su cargo la confección de un órgano de prensa. (...)

c) Porque sirve a sus lectores una información telefónica que no recibe por teléfono en su mayor parte por ser copia literal de las informaciones de la prensa de la mañana y por lo tanto sin otro mérito que el de recortes y tijerazos a diestro y siniestro. Este es el origen y procedencia de la información telefónica del colega, con excepción de unas cortas noticias que recibe directamente de Barcelona y a través de una conferencia de tres minutos de duración.

d) Porque hasta en los más pequeños detalles la insinceridad campa en sus columnas. Así tenemos, asegura, que la referida conferencia de “última hora” la recibe a las 18 siendo así que el colega sale a la calle en hora hábil para coger su tren correo que llega a Gerona a las 17,30.

Por tanto si la inmensísima mayoría de sus

Projecte del mercat cobert, origen d'una agra confrontació periodística.

editoriales son copiados; si la inmensísima mayoría de su información telefónica es falsa como tal información, parodiando una frase donosa, habemos de preguntar: Qué le queda al colega de original y sincero?

Evidentment, l'acusació era greu, i l'enrenou causat a la societat gironina important. L'endemà, *El Autonomista* publicava la seva defensa: afirmà que el publicista Àngel Dotor els trametia periòdicament originals, que celebraven diàriament una conferència telefònica a les 4,15 de la tarda amb el corresponsal a Barcelona, Juan Carranza, però que a les 5,30 de la tarda parlaven amb la redacció de *La Noche*, de Barcelona –recordem que el corresponsal a Girona era el fill del director Darius Rahola– on els informaven si en aquest espai de temps s'havia produït algun fet per a noticiar. Manifestaren que d'altres notícies inserides a la secció telefònica les rebien de les emissores TSH, de Tolosa de Llenguadoc i de Madrid, a través d'una estació receptora que tenien.

Les rèpliques i contrarèpliques encara s'allargaren alguns dies més, però sempre s'insistia en els punts que hem exposat. Les difícils relacions entre ambdós diaris permeten descobrir la precària situació infraestructural i organitzativa de la premsa. Sens dubte, aquesta observació pren un relleu més significatiu si hom considera que tant *El Autonomista* com el *Diario de Gerona* eren dos grans diaris amb una certa base empresarial; és fàcil d'imaginar que el panorama s'agreujava en publicacions amb moltes menys disponibilitats econòmiques i humanes.

PERIODISTES POLÍTIQS O POLÍTIQS PERIODISTES?

24

Francesc Macià en una visita a Figueres, l'any 1931. L'acompanyen el director d'Empordà Federal, Josep Puig i Pujades, i l'alcalde de la ciutat i alhora redactor del mateix periòdic, Marià Pujolà.

62

El periodisme ideològic serví, en determinades ocasions, d'instrument d'expressió de personatges dedicats intensament a la vida política. Ara bé, en períodes històrics en què predominava la llibertat, els professionals de la política disposaven d'altres mitjans per a fer proselitisme: conferències, mítings, etc. Aleshores, el periòdic, si bé conservava les seves característiques de mitjà d'opinió, tenia un paper més suplementari, i, en tot cas, els redactors acostumaven a ser personatges molt més vinculats al món de la premsa.

Durant els anys de la Dictadura de Primo de Rivera, la manca

de llibertats féu que molts polítics es veiessin obligats a emparar-se en la pràctica periodística com a substitutiu de les seves activitats públiques. En aquella etapa històrica s'accentua –i consolida– el maridatge entre el polític i el periodista. El periòdic, a més de ser un refugi per a gent amb vocació literària, esdevé un refugi, sense alternativa, per a gent amb inquietuds i ambicions polítiques.

Només aquest caràcter de suplència explica el pas pel periodisme català de figures polítiques de dimensió nacional, com Andreu Nin i Lluís Companys. En la Girona del temps de Primo de Rivera,

podem destacar l'acció periodística de dos autèntics polítics: Joaquim Camps i Arboix i Josep Puig i Pujades.

Joaquim Camps i Arboix havia participat, al començament dels anys vint, en diverses iniciatives polítiques de caire catalanista. Estigué directament implicat en la creació d'Acció Catalana, i quan es produïren les escomeses de Primo de Rivera contra aquesta formació política, que a Girona es concretaren en la dissolució del seu òrgan oficiós, *El Gironès*, Camps i Arboix participà activament en tasques de redacció de l'òrgan de la Lliga, el *Diario de Gerona*. L'any

1930, Camps torna a resituar-se en l'espai polític que li és més propi i presideix, a Girona, l'Acció Republicana de Catalunya. Fou diputat al Parlament de Catalunya (1931) i alcalde de Girona (1936).

El cas de l'empordanès Josep Puig i Pujades és, també, molt emblemàtic, pel que fa al polític professional que exerceix com a periodista circumstancial. Era l'ànima de la Unió Federal Nacionalista Republicana de Figueres, i des de l'any 1915 dirigia el setmanari *Empordà Federal*. Amb la desaparició del periòdic, i la dissolució de la UFNR, provocada pel cop militar del setembre de l'any 1923, Puig i Pujades es convertí en un col·laborador dels periòdics, sobretot de tendència republicana, que subsistiren.

Sens dubte, aquesta íntima interrelació entre la figura del polític i la del periodista, involuntàriament potenciada, com hem vist, durant la Dictadura de Primo de Rivera, va fer que en temps de la República el sector de la premsa s'hagués convertit en un planter de polítics, fins al punt que, l'any 1937, el comissari de propaganda de la Generalitat de Catalunya, Jaume Miravittles, afirmava que del camp de la premsa sortiren les grans figures de la política espanyola i catalana, i que els

diaris eren, de la mateixa manera que ho havien estat els llibres en l'època dels enciclopedistes, les armes polítiques més incisives i les més eficaces.

L'actitud dels polítics d'immicir-se en la premsa, en ocasions també com a simple estratègia per a obtenir una plataforma destinada a la seva ambició política, fou recriminada per dos periodistes de gran renom, Eugeni Xammar i Josep Pla, que reclamaven una professionalització periodística vigorosa, íntegra i digna, posant l'accent en el fet que es

podia ser un gran filòsof –i per deducció, tanmateix, un gran polític–, però, en canvi, un pèssim periodista.

Així i tot, convé no oblidar, en aquest context d'identificació de les figures del polític i del periodista, que la mateixa Dictadura de Primo de Rivera –i en general totes les dictadures– va dinamitzar la inquietud periodística d'alguns prohoms del règim, que es van servir de la premsa com a instrument propagandístic, com són els casos del mateix cap del govern, el general Primo de Rivera, i del governador civil de Girona, Juan de Urquía.

*Joaquim Camps
i Arboix, un periodista
dedicat a la política,
o viceversa?*

LA PREMSA COMARCAL

25

64

El model de premsa comarcal caracteritza el fenomen periodístic a Catalunya. El concepte de premsa comarcal defineix el conjunt de publicacions editades en un important nombre de pobles i ciutats catalanes, que tenen en comú el ser òrgans d'expressió de diferents moviments polítics, culturals i populars de Catalunya, i estar redactades habitualment per persones no professionals del periodisme. La periodicitat d'aquesta premsa és diversa —diaris, periòdics, revistes—, i la seva difusió també, atès que tan poden ser diaris intercomarcals com revistes locals o modestos periòdics locals i comarcals.

De fet, el fenomen de la premsa comarcal té la seva gènesi en el segle XIX, per bé que no és fins al primer terç del segle XX —sobretot en els anys vint i trenta— que es generalitza, s'incorpora com un important element al projecte catalanista i, en temps de la Segona República, adquireix el seu veritable sentit territorial amb la creació de les comarques.

Les discussions teòriques al voltant del concepte i la funció de la premsa comarcal es prodigaren durant els anys vint, situant-se el debat, sobretot, en la relació existent entre la premsa de comarques i la de la ciutat de Barcelona. Habitualment es tractava d'una

relació de cert menyspreament i oblit per part de la premsa de la capital, agreujada per l'escassa i deficiente presència de les notícies comarcals en les pàgines dels periòdics barcelonins, reduïdes a minses gasetilles destinades a informar molt sumàriament el lector barceloní, ja que hom entenia que el lector de "comarques", si bé habitualment comprava un diari de Barcelona, les notícies comarcals les cercava en les planes de la prolífica premsa editada fora de la capital catalana.

El director del periòdic de Sant Feliu de Guíxols, Enric Bosch i Viola, volia trencar amb la concepció tradicional que situava la premsa comarcal en

*Enric Bosch i Viola
defensà amb
insistència
la funció del
periodista
comarcal des de
les pàgines
del setmanari
de Sant Feliu de Guíxols.*

un context aliè a Barcelona, i afirmava que no es podia admetre el concepte de premsa comarcal per a diferenciar-la, despectivament, de la premsa barcelonina. Ja s'havia demostrat —deia— que tota la premsa de Catalunya és “premsa comarcal” i, per tant, proposava desfer l'equivoc d'una vegada i parlar únicament de “premsa catalana”.

Un professional del periodisme, com era Josep Pla, participà, en aquells anys, de la discussió, infravalorant els periodistes locals —segons Pla eren simples poetes afeccionats—, per bé que es referia explícitament als corresponsals a comarques dels diaris barcelonins. Com era previsible, un membre actiu del periodisme comarcal, com ho era Bosch i Viola, s'enfrontà agrament a Pla, i aprofità les discrepàncies per a “destapar” les lleugereses de Pla, de qui deia que “el no conèixer la mesura l'ha portat a fer de professional de la rebentada, a parlar irreverentment de tot lo diví i de tot lo humà”. La controvèrsia entre els dos escriptors empordanesos respon a la vitalitat de la premsa i, òbviament, també, a punts de vista dispars entre dos personatges que es movien en àmbits molt diferents.

La Segona República dinamitzà la premsa comarcal, però el

franquisme actuà com un decisiu fre respecte al seu desenvolupament. Amb tot, la manca de llibertat potencià la figura de l'escriptor no professional, que participava en projectes periodístics de forma altruista, i amb la voluntat de dotar d'un mecanisme d'expressió les inquietuds populars al marge de l'oficialitat. L'embranchida de la premsa comarcal en els darrers temps del franquisme preparà el terreny a la nova època que s'encetà amb la mort del general Franco, l'any 1975.

La democràcia féu extensiu el fenomen, i durant la transició s'incrementaren els municipis que disposaven de modestes publicacions, de periodicitat diversa. Tanmateix, es refermava la tendència a la professionalització empresarial i periodística de les capitals de comarca —com Olot i Figueres— i, fins i tot, de petites ciutats. En el cas de Girona és molt destacable la creació i posterior difusió del diari *El Punt*. La plena catalanització lingüística a tots els nivells de la premsa comarcal afegia un nou signe d'identitat al fenomen.

*Josep Pla
a la porta de la casa
on va néixer,
al carrer del Progrés,
de Palafrugell.*

L'EMBRANZIDA DE LA REPÚBLICA

26

La premsa experimentà un espectacular esclat amb la proclamació de la República. A la imatge, el president Macià en el balcó de l'Ajuntament de la Bisbal, pel juny de 1931.

66

El periodisme català es revitalitza amb el règim republicà. De l'any 1931 al 1936, la premsa experimenta una notable embranzida, recuperant –i superant– les excel·lents perspectives que mostrava abans de la Dictadura de Primo de Rivera. D'altra banda, en temps de la Segona República ens trobem davant un model de periodisme modern, renovador i innovador, que participa de l'immillorable corrent cultural i que sucumbirà, només, sota els efectes de la guerra i, sobretot, de la llarga dictadura franquista.

La proclamació de la República significà una positiva transfiguració de la situació de

la premsa. La Constitució, decretada el 9 de desembre de 1931, permetia recuperar, en teoria, la llibertat de premsa; així, el seu article 34 especificava que "tota persona té dret a emetre lliurement les seves idees i opinions, fent servir qualsevol medi de difusió, sense subjectar-se a la prèvia censura".

Malgrat tot, la República també es mostra diligent en establir uns sistemes d'autodefensa que constrenyien la llibertat periodística. El 21 d'octubre de 1931, la Llei de Defensa de la República penalitzava les notícies contràries al règim o susceptibles a alterar l'ordre públic. El 28 d'octubre de 1933

es decretava la Llei d'Ordre Públic, en substitució de l'anterior llei esmentada. L'article cinquè de la nova llei manifestava que el Govern podia suspendre per decret, en cas d'exigir-ho la seguretat de l'Estat, les garanties constitucionals, totalment o parcial arreu del territori o en una part concreta d'ell.

Tot plegat, però, no fou cap obstacle perquè dels anys 1931 al 1936 Catalunya assistís a la culminació del pluralisme periodístic. Es recuperava l'edició de publicacions suspeses en temps de la Dictadura de Primo de Rivera, i se'n creaven moltes altres de noves,

representant tot el ventall polític.

La ciutat de Girona és un excel·lent model de la nova situació de la premsa. El diari *El Autonomista*, de Darius Rahola, recollirà el sentiment republicà gironí, alhora que es catalanitza definitivament i es consolida com un mitjà d'informació de primer ordre. Els republicans disposaven d'altres òrgans de nova creació, com *El Radical*, *Vibració*, *Llibertat* i *Acció Ciutadana*. Els regionalistes de la Lliga consoliden, també, l'altre gran mitjà d'informació gironí, el *Diari de Girona*, el qual també es catalanitza en aquells anys. El 5 de juny de 1931 reapareix l'òrgan del Centre Catalanista de Girona i sa Comarca, *El Gironès*, el qual havia estat suspès pel general Primo de Rivera en 1924. L'any 1932, Unió Democràtica de Catalunya edita *Combat*, mentre que, la primavera del mateix any, el Bloc Obrer i Camperol comença a publicar el seu

portaveu, *L'Espurna*. Les forces de dreta també disposen dels seus canals d'expressió. Així, la CEDA edita, l'any 1935, *Cataluña Española* i *Terres Gironines*, i els tradicionalistes continuen essent representats per *El Norte*.

A la resta de comarques gironines la situació és similar a la de la capital. A Figueres, poc abans de proclamar-se la República, reapareixia *Empordà Federal* i *Libertad*. Com és lògic, i sobretot a l'Empordà, amb el nou règim es dinamitzen les publicacions de signe republicà. A Olot, ciutat on tradicionalment predominaven tendències de caràcter conservador, la República animà l'edició de publicacions d'esquerra.

En definitiva, és perfectament lícit associar el punt culminant de la premsa amb el període republicà. De fet, a Catalunya la predisposició a una embranzida periodística era superior a la resta de l'Estat,

atès que la recuperació de la llengua catalana actuava com un estímul addicional de la renovació del sector.

Tanmateix, el tarannà republicà de Catalunya –i sobretot de Barcelona– afegien un nou factor a la revifalla. A la fi, el desenvolupament empresarial del sector periodístic, evident des dels anys de la Dictadura, per bé que més modest a Girona, va permetre la incorporació generalitzada de les modernes tècniques industrials, la qual cosa facilitava l'increment dels tiratges i la consolidació dels diaris més importants.

Com ha afirmat el professor Joan Manuel Tresserras, la Segona República representa el període més brillant de la història del periodisme espanyol. En aquells anys cristal·litzà un discurs periodístic de masses, perfectament homologable al periodisme europeu, amb un nivell intel·lectual alt i una vocació política evident.

67

La Ciutat d'Olot,
setmanari d'informació
catalanista-republicà.

**LA CIUTAT
D'OLOT**

SEMANARI D'INFORMACIÓ CATALANISTA-REPUBLICANA

ANY III - NÚM. 75

RADIO PHILIPS

Els millors receptors
Els de més pur to
Els més selectius.

Demostració i venda a llarga terminis:
Fotografia **SERRADELL**
Plaça República, 4 Teléfon 43

OLOT, 10 DE NOVEMBRE DE 1934

PREU 15 CENTIMS

LA RÀDIO, UN NOU MITJÀ DE COMUNICACIÓ

27

Tres artífexs de Ràdio Girona, l'any 1933: els locutors Jordi Carreras i Francina Boris i el director Alexandre Figa.

68

Al començament dels anys vint, als EUA i en els països més desenvolupats d'Europa ja s'havien iniciat les emissions regulars de ràdio. En aquests mateixos anys, a l'Estat espanyol, si bé el procés era molt més lent, també s'introduïa el nou mitjà de comunicació. Al principi, la funció de la ràdio era, sobretot, d'entreteniment i de divulgació cultural, però amb la proclamació de la República la ràdio es va convertir en un instrument fonamental d'informació, que estava present en els esdeveniments més importants de la vida política, social i cultural del país. La ràdio va començar a

ser emprada com el mitjà més important de comunicació entre el Govern i els ciutadans.

Després d'un llarg període de proves, s'inaugurava oficialment, als locals de l'Ateneu de Girona, el dia 10 de desembre de 1933, Ràdio Girona, la popular EAJ-38. Es posava en marxa la primera emissora de la xarxa de Ràdio Associació de Catalunya. Els primers locutors foren Jordi Carreras i Francina Boris, sota la direcció d'Alexandre Figa.

El context històric i polític en què naixia Ràdio Girona féu que, d'antuvi, el nou mitjà ja es significués poderosament com un instrument d'informació

i comunicació. Així, en l'acte d'inauguració, al qual hi assistiren les autoritats locals, els directors dels diaris de Girona i comarca, i molts prohoms del camp cultural i artístic de la ciutat, el governador civil de Girona, Lluís Prunés i Sató, d'ERC, aprofità el seu missatge radiat per a felicitar la població per no haver secundat "la revolta anarquista que ha esclatat en alguns llocs de la Península, amb l'únic propòsit criminal de produir víctimes entre agents d'autoritats en compliment del deure, i d'inconscients obrers guiats per exaltats i folls professionals del desordre". Certament, l'any 1933 fou, des d'un punt

de vista polític, molt intens, amb una frenètica activitat de la CNT al carrer.

Ràdio Girona s'incorporà plenament al camp de la informació des del primer dia. Ara bé, la programació era diversificada: s'obria a la una del migdia i es tancava a les tres de la tarda. Es començava amb un espai dedicat a la dona i als infants; seguidament es transmetien les notícies i, finalment, es posava música. L'emissió de tarda s'iniciava a les set, amb els senyals horaris i música; el servei meteorològic i, al voltant de les nou del vespre, s'emetien reportatges i notícies des de Ràdio Associació de Catalunya. A la mitjanit s'acabava la programació.

La ràdio s'anava convertint, en moltes llars gironines, en un membre més de la família, fins al punt que, com ha explicat un protagonista directe de la història de Ràdio Girona, Miquel Gil i Bonància, "les notes oficials, els avisos, les informacions i els anuncis tenien ara l'escalfor de la veu humana, que semblava aconsellar o compartir". Sens dubte que disposar d'un aparell de ràdio no estava pas a l'abast de totes les famílies, però sí que era un objectiu prioritari de les il·lusions dels ciutadans.

Amb l'esclat de la Guerra Civil, la ràdio es convertia en un vehicle fonamental d'informació i propaganda dels dos bàndols enfrontats, bàsicament perquè es tractava de l'únic sistema per a poder anar d'una zona a l'altra, travessant fronts i trinxeres. La ràdio no estava supeditada a la distribució, com és el cas de la premsa, ni depenia d'un material bàsic que escassejava, com el paper, que féu limitar el nombre de pàgines dels periòdics.

Malgrat que la programació radiofònica es veié profundament alterada per la guerra, la música continuava en les emissions quotidianes, la qual cosa féu que la ràdio es convertís en un mitjà d'evasió important, com podia ésser el cinema. Amb tot, les emissores de ràdio d'ambdós bàndols dedicaren espais a les "cries de socors", o sigui, als missatges que sol·licitaven informació sobre familiars amb els quals s'havia perdut contacte com a conseqüència de la guerra.

Quan les tropes sortiren al carrer, el 18 de juliol de 1936, un dels primers objectius fou ocupar Ràdio Girona, i així els comandaments pogueren emetre per les ones la seva proclama. La funció propagandística de la ràdio esdevingué intensa,

La primitiva seu de Ràdio Girona, al carrer de Bonaventura Carreras i Peralta.

compartida amb la mateixa premsa, creant-se situacions de veritable maridatge entre els dos mitjans de comunicació, atès que mentre els periòdics informaven puntualment de la programació radiofònica, Ràdio Girona incloïa, l'any 1937, en la seva programació l'espai "Lectura dels editorials o notes diàries", dels diaris gironins *L'Autonomista* i *Front*.

El règim franquista controlà i utilitzà la ràdio, per bé que la màgia de les ones radiofòniques mai més abandonaria la vida dels gironins, convertint-se en una fàbrica de somnis en uns temps molt difícils.

LA GUERRA CIVIL

28

70

La premsa editada durant el conflicte bèl·lic dels anys 1936-1939 té molt poc en comú amb la que s'havia publicat fins aleshores, ja que en aquells moments els periòdics adquiriren una inequívoca dimensió propagandística i d'absolut suport a la causa de guanyar la guerra.

Les organitzacions polítiques i sindicals van impulsar un seguit de publicacions amb l'objectiu de donar suport moral als soldats que lluitaven al front. En aquest context, la premsa informativa perd consistència, i fins un cert punt credibilitat, ja que les notícies sobre la guerra en cap cas

poden contenir elements de tipus catastròfic.

En la zona franquista la instrumentalització de la premsa era, també, absoluta, tot i que a diferència del bàndol republicà, on existia una evident manca de coordinació, l'homogeneïtat era total. La ciutat de Girona es constitueix en un model molt emblemàtic de la dispersió de la propaganda antifeixista i republicana.

Així, al costat del tradicional òrgan republicà *L'Autonomista*, el qual s'adaptà amb diligència a la nova conjuntura, apareixen *Combat* (juliol de 1936), diari antifeixista de la tarda; *Front*

La Guerra Civil transfigurà tota la societat i, lògicament, la premsa adoptà una nova actitud. A la foto, enterrament d'un militar del POUM a Olot, l'octubre de 1936.

(octubre de 1936), òrgan del PSUC (I.C.) i portaveu de la UGT; *L'Espurna* (novembre de 1936), portaveu del POUM; i, l'any 1937, *L'Estel* (gener de 1937), portaveu de la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya, agrupació pertanyent a la UGT, i *Gerona C.N.T.* (juny de 1937), òrgan de la CNT. A Figueres, juntament amb *l'Empordà Federal*, es publicà *Treball* (juliol de 1936), portaveu de la Federació Local de Sindicats Obrers; *El Brollador* (octubre de 1936), setmanari del Comitè Comarcal de les Milícies Antifeixistes, i reapareixia, pel

desembre de 1936, l'òrgan del POUM, *Avant...!*. Durant el primer semestre de l'any 1937, els anarquistes empordanesos editaren *A la lucha* i *Vibraciones*. Cal dir que en aquest mateix any, a Olot sortí l'òrgan del POUM, *Camarada*, i que els anarquistes i els comunistes de Ripoll també tingueren el seu mitjà periòdic.

Com a síntesi del contingut de totes aquestes publicacions, cal indicar els seus doctrinaris editorials, caracteritzats per la seva voluntat d'orientar i canalitzar políticament la lluita contra el feixisme, i la publicació de notícies del front, sempre des d'una òptica optimista per tal de no desmoralitzar els soldats ni la rereguarda.

Les vicissituds de la guerra afectaven directament el cos de redacció dels periòdics. Així, les incorporacions al front de periodistes feia variar constantment els equips de redacció. Aquesta

Avant!, òrgan del POUM a Figueres.

circumstància queda perfectament reflectida en les mateixes pàgines d'alguns periòdics, com ara *Gerona C.N.T.*, que el 27 d'agost de 1937 deia: "*Después de la marcha de nuestro compañero Verdagner, administrador de 'Gerona C.N.T.' y de Cos y de Masa, redactores de nuestro diario, han tenido que incorporarse al Ejército popular e linotipista de nuestra 'Imprenta Confederal' Juan Grau y el ayudante de la misma Emilio Grau.*"

A més de tot això, a través dels periòdics editats durant la guerra hom pot constatar, tanmateix, les divergències entre les diferents opcions polítiques, sobretot arran dels Fets de Maig de 1937, en què s'accentua el rigor de la censura.

Les notícies de *L'Autonomista*

Amb l'esclat de la guerra, el redactor dels articles editorials de *L'Autonomista*, Germinal Roig, deixà ben clares les funcions que prenia en aquell moment el diari: "*Més en aquesta hora històrica els periodistes tenim el deure de no fer literatura.*"

La nostra missió és d'estricta i seriosa austeritat informativa, imposada per les imperioses necessitats de la guerra (...)

Camarada, òrgan del POUM a Olot.

DESERT PERIODÍSTIC

29

72

La repressió franquista, que va actuar de manera indiscriminada, afectà especialment els sectors més intel·lectuals. Els homes que integraven el col·lectiu de la premsa i la cultura gironina a l'època republicana patiren un daltabaix tan profund i radical, que podem afirmar que un percentatge superior al 80% deixà de participar en la vida pública de Girona.

El seu destí fou el silenci, provocat per la mort, l'exili, la censura o l'autocensura, segons les situacions. Els casos dels germans Rahola –Carles i Darius– són els més emblemàtics, però, sens dubte n'existiren molts altres.

Acabada la guerra, i com tanta altra gent, molts periodistes hagueren d'enfilar un llarg camí cap a l'exili.

L'ostracisme més inflexible, l'amagatall més recòndit, la fugida més apressada, eren les úniques maneres d'evitar la repressió. En un comunicat del Jutjat de Responsabilitats Polítiques de Girona, del 20 de desembre de 1939, s'informa que hom manté expedient obert per responsabilitats polítiques a Joan Quer, redactor del diari gironí del POUM *L'Espurna* (1936-1937), i a Manuel Roset i Sala, que havia participat, a Girona, en l'elaboració del periòdic *Avançada* (1931), i de *Front*, diari aparegut a Girona durant la guerra, actuant com a òrgan d'expressió del PSUC i de la UGT.

El regionalista i republicà Joaquim de Camps i Arboix, director i redactor de diversos periòdics gironins, s'exilià, inicialment, a Perpinyà i més tard a terres argentines, fins que el 1949, amb una situació menys radicalitzada a l'Estat espanyol, retornà a Catalunya.

Un exili molt més llarg i indefinit és el que suportà Agustí Cabruja i Auguet. Durant un temps havia participat en la redacció de *L'Autonomista* i *Acció Ciutadana* (1932-1933). Col·laborava, entre d'altres publicacions, en les barcelonines *La Humanitat* i *La Campana de Gràcia*. S'exilià a França, on fou

internat durant una temporada en els camps de concentració de Sant Cebrià de Rosselló i Argelers. L'any 1942 marxava definitivament a Mèxic, on moriria l'11 de setembre de 1983.

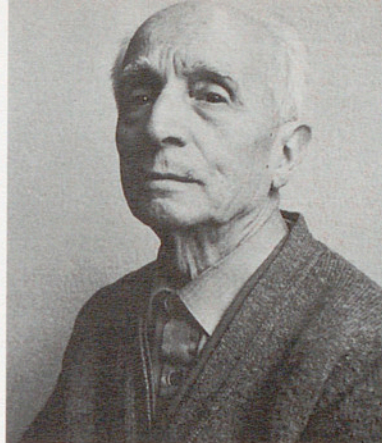
Laureà Dalmau i Pla, redactor d'importants títols de la premsa republicana gironina, *Catalanitat* (1910-1911), *Vibració* (1932), *Acció Ciutadana* (1932-1933) i *Consell* (1936), i figura important en el camp de l'activitat literària i política, fou condemnat a una sanció econòmica i a privacions de llibertat. S'exilià a Perpinyà, i retornà a Catalunya els anys 1949-1950.

Albert Balari i Galí, president del consell d'administració i redactor de *Ciudadanía*, col·laborador del *Suplemento Literario de El Autonomista*

(1902-1935) i de *L'Enderroch* (1902), se'l condemnà, segons consta a la sentència, a "una sanción de pérdida total de bienes, inhabilitación absoluta perpetua y destierro a más de doscientos kilómetros de Gerona por quince años".

Dos dels fundadors de la revista gironina *Víctors* (1936), Pompeu Pascual i Carbó i Josep Planas i Mundet, també foren objecte de represàlia. Pascual s'exilià a Xile fins als anys cinquanta, mentre que Planas continuà malvivint a la ciutat de Girona. Josep M. Corredor, que a més de participar en la fundació de *Víctors* col·laborà en la redacció d'*Acció Ciutadana*, s'hagué d'exiliar a França.

L'activista polític i redactor de l'òrgan del POUM, *L'Espurna* (1932-1933), Miquel Gayolà i Garbells també emprengué el

Josep Planas i Mundet.

camí de l'exili, i no retornà a Girona fins a l'any 1972.

El bandejament dels integrants de la premsa figuerenca fou també molt remarcable. El destí dels redactors de *L'Empordà Federal* és un punt de referència molt significatiu: Jaume Miratvilles i Sutrà, exiliat a França. Josep Puig i Pujades, propietari i redactor en cap del periòdic, mort a l'exili, prop de Perpinyà, pel març de 1949. Marià Pujolà i Vidal, assessor polític del periòdic, és processat i mort al cap de poc temps. Alexandre Deulofeu i Torres, s'exilià a França. Josep Domingo i Pujol és reprimit.

Certament, el mosaic de periodistes que patiren el rigor de la dictadura franquista des del primer moment és molt més ampli. Únicament hem procurat de presentar una mínima mostra, per bé que molt representativa.

Josep M. Corredor amb Pau Casals, a Prada.

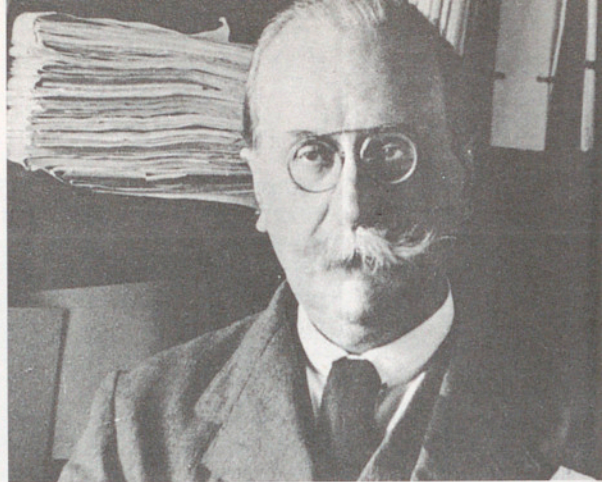
El dia 4 de febrer de 1939 entraven les tropes franquistes a la ciutat de Girona. De manera gairebé immediata era detingut l'escriptor i periodista Carles Rahola. De fet, Rahola contemplà fins al darrer moment la possibilitat de creuar la frontera francesa, però ho refusà convençut que la força de la raó s'imposaria. En l'interrogatori posterior a la seva detenció, Rahola va declarar: "He viscut sempre a Girona. Tothom a Girona pot respondre per mi".

El seu judici, i la posterior execució de la sentència, personifica de la forma més tangible i manifesta l'esperit repressor del nou sistema vers el món periodístic català, sobretot si ens atenem a les acusacions principals que presentà el Jutjat Militar de Girona número 3, reunit en Consell de Guerra permanent el primer de març de 1939:

"CARLOS RAHOLA LLORENS, de cincuenta y ocho años de edad, casado, funcionario, natural de Cadaqués y vecino de Gerona, colaborador asiduo del diario separatista de esta localidad "L'Autonomista" en el que escribió artículos literarios e históricos y últimamente otros de carácter político, en los que alentaba a las masas a prolongar inútilmente su resistencia. Entre otros artículos figuran los titulados "Contra el invasor", "Refugios y jardines" y "El heroísmo".

No existia cap més altre fet delictiu, provat per aquell Tribunal Militar, que el de la tasca periodística de Rahola, concretada en els tres articles esmentats, precisament del més pur estil raholià, és a dir, articles moderats, mesurats i antipamfletaris, on s'expressa d'una manera seriosa i correcta una actitud vital de caire social i polític. Presentem els paràgrafs més significatius —o de més contingut polític— d'aquests textos.

"Contra l'invasor" era el colofó d'un llibre, recull d'articles, titulat *Estudis napoleònics*, editat a Girona per la impremta Casa

Carles Rahola,
víctima de la follia
franquista.

d'Assistència i Ensenyament, l'any 1938:

"Molts gironins recordaran una estàtua en guix, de tamany natural, obra de Miquel Blay al Museu de Sant Pere de Galligans, a Girona. L'estàtua —"Contra l'invasor"— representa un jove ardit i ferreny, abrandat de patriotisme, esgrimint amb fúria la seva llança contra els enemics de la pàtria. (...) L'escultura de Blay representa el gironí, el català, dempeus contra aquella i contra totes les invasions. Contra la d'ara, també. Contra la dels italians i els alemanys que trepitgen el sòl sagrat de la pàtria immortal i profanen, amb llurs avions de mort, el nostre cel d'una blavor immaculada, altíssim dossier d'homes que posen el sentiment de pàtria i de llibertat per damunt de tot."

El dia 8 de febrer de 1938, sortia publicat a *L'Autonomista* l'article "Refugis i jardins":

"Anys enera, l'Ajuntament construí un petit Jardí per a la infància en un lloc escaient de la ciutat. (...) Avui, com hem dit, per imperatius indeclinables de la guerra ha estat destruït el petit Jardí. En aquell indret on jugaven plàcidament els infants, part de la població civil podrà refugiar-se, com si fóssim en el temps de les cavernes, contra el perill de bombardeig dels qui, en llur follia de sang i destrucció, atempten contra les nostres llibertats i contra la

independència de la pàtria que no pot morir. S'acabarà un dia, tard o aviat, la guerra interminable: s'acabarà amb la victòria de l'Espanya republicana i democràtica, germana de França i de tots aquells altres pobles que senten, per damunt de tot, la dignitat d'ésser lliures. I aleshores en lloc de refugis que rememoren —en plena civilització!—, èpoques de terror i de salvatgisme refinat, hom tornarà a construir, en aquesta “terra de gestes i de beutat” que és la Girona Immortal, nous Jardins de la Infància, sense plànyer-hi res per als infants... i per a aquells altres infants que són els vellets.”

El tercer article condemnatori, “L'Heroisme”, havia estat publicat a L'Autonomista el dia 6 d'agost de 1938:

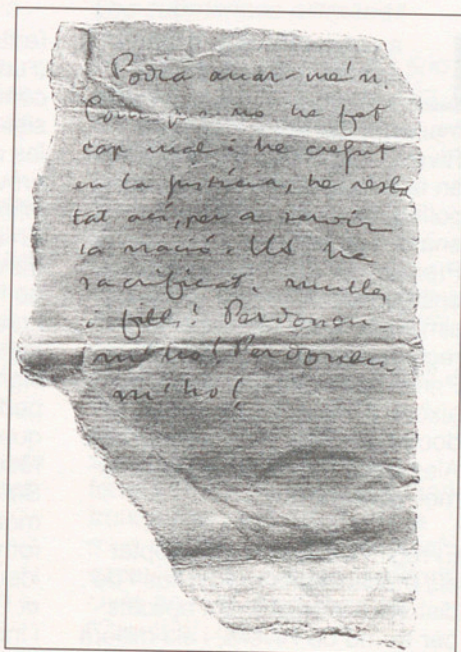
“Amb els mateixos procediments, els alemanys, junt amb els italians, es dediquen avui a la destrucció metòdica, científica i sistemàtica de Catalunya i les altres terres germanes. I avui, com ahir, la nostra esperança d'alliberament és ferma i fervorosa. Els invasors seran foragitats de Catalunya, com ho foren de la pacífica Bèlgica, i la nostra terra tornarà a ésser, sota la República, en la pau i el treball, senyora de la seva llibertat i els seus destins.”

A trenc d'alba del dia 15 de març de 1939, Carles Rahola era afusellat. Evidentment, cal buscar una interpretació diferent, allunyada de la sentència oficial, de les causes de l'execució de Rahola. Claudi Ametlla, des de la impotència de l'exili i la lucidesa del record més viu, manifestava, els anys 1945-1946:

“Hom volgué matar en ell el patriotisme, la ciutadania i l'esperitualitat: execució simbòlica d'aquelles virtuts que ell personificava i que l'intrús no podia tolerar. Ell pagà pels altres: cruent sacrifici d'una vida pura. (...) Va morir sense la por inhumana, perquè mai no havia infringit la norma moral, perquè la seva consciència no havia delinquit, perquè moria per una causa noble i justa. Entre els jutges miserables i els vils botxins, ell fou el més valent,

amb aquella valentia serena del just i del màrtir. Així fou sacrificada una gran vida. Com en els vells holocausts calia una víctima propiciatòria per a satisfer la set de venjança d'unes fosques i cruels divinitats; una víctima pura, incontaminada, verge de pecats. Els sangonosos sacerdots d'aquests déus monstruosos escolliren el millor, Carles Rahola.” (Claudi Ametlla, Des de l'exili. Barcelona, 1986, pàg. 52 i 139).

En sintonia amb l'opinió expressada per Ametlla, el biògraf de Rahola, Lluís M. de Puig, escriu: “Llegint els articles és inimaginable que un home pugui ser condemnat a morir per aquelles ratlles, fins i tot no compartint les mateixes idees. Només amb una voluntat premeditada, amb una voluntat política d'extermini més ampli, es podia condemnar Rahola. I això fou el que va passar.” (Lluís M. de Puig, Carles Rahola. Un ciutadà de Catalunya. Barcelona, 1979, pàg. 76).

Dramàtic fragment d'un text escrit per Rahola poc abans d'ésser afusellat, on diu: “Podia anar-me'n. Com que no he fet cap mal i he cregut en la justícia, he restat ací, per a servir la nació”.

MANIPULACIÓ I CONTROL

30

Celebració del primer aniversari de la victòria franquista a la ciutat de Girona.

76

La concepció que tenia el règim franquista de la premsa coincideix en gran manera amb la de Primo de Rivera: instrument per a inculcar en la població les respectives polítiques dictatorials. Una anàlisi comparativa de la Llei de Premsa del 22 d'abril de 1938 ens permet descobrir múltiples similituds entre aquesta i la reglamentació de premsa de Primo de Rivera. No obstant això, les influències de les doctrines totalitàries imperants a Alemanya i Itàlia també hi eren molt presents.

El règim franquista va adoptar els mecanismes repressius i de distorsió de la premsa aplicats per Primo de Rivera, i els millorà

(entenent aquesta acció des d'un punt de vista negatiu). Es constituí, també, un doble sistema de control de la premsa: les consignes i la censura prèvia, per bé que se sofisticà infinitament l'aparell repressiu. En els primers temps del franquisme, la censura s'exercia de forma indiscriminada i radical. Les consignes del règim del general Franco van significar el total perfeccionament de la funció que Primo de Rivera havia reservat a les notes oficioses. Sens dubte, l'essència era la mateixa: assegurar la tasca formativa de la premsa —inculcar ideologia— en divulgar allò que el Govern, com a representant i intèrpret legítim del sentir

“nacional” li interessava dir en cada moment.

La consigna era la indicació que es feia al diari, determinant sobre quin tipus d'interpretació calia fer d'una notícia en concret, així com el lloc que havia d'ocupar en el diari i la rellevància que calia donar-li. Certament, els editorials eren un terreny especialment abonat per a desenvolupar aquest dirigisme informatiu. L'homogeneïtzació ideològica de tots els periòdics es fonamentava en l'obligació d'inserir notícies i comentaris provinents del Govern. No hi ha dubte que la consigna —eix bàsic de la política informativa del franquisme— determina en

gran mesura no únicament el contingut del diari, sinó també les característiques més formals.

La consigna actuava, doncs, com a instrument propagandístic i manipulador, fent que la premsa en general dels anys quaranta adquirís una uniformitat extremadament monòtona i grisa. La possible iniciativa del periodista no existia, i el director i el redactor en cap tenien una capacitat de decisió ínfima. La Segona Guerra Mundial, tema de prioritari interès entre la població, és una mostra feafant de com la consigna marca la pauta informativa d'acord amb

Ampurdán,
de Figueras,
del 16 de desembre
de 1942,
exaltava
els discursos
de Franco.

els interessos de la política internacional del règim.

Hem volgut exemplificar diverses aplicacions de consignes franquistes en el diari gironí *El Pirineo*. En un editorial del 24 de maig de 1939, el diari ha de fer-se ressó, i naturalment emprant els termes més elogiosos, de l'acomiadament de les tropes alemanyes components de la Legión Cóndor. A partir de la primavera de l'any 1941, les notícies que publica *El Pirineo* sobre la guerra adquireixen un protagonisme prioritari i de primera pàgina, amb grans titulars. La definició bel·ligerant es fa molt perceptible: "*Partes de guerra: Muchas batallas han terminado a favor de los alemanes. Se perfilan éxitos tácticos de gran envergadura* (26-6-1941). *Stalin cambiará de madriguera ante el rápido avance del Ejército alemán. Enorme destrucción del ejército rojo en la "bolsa" de Bialystock* (3-7-1941).

Desmesurats i tendenciosos titulars d'El Pirineo.

Des dels primers mesos de 1942, a *El Pirineo* se li donaria un motiu, pel qual fou conegut a tota la ciutat de Girona: "El tonelada". L'èmfasi desmesurat en el càlcul del tonatge aliat destruït per l'exèrcit de l'eix, donà peu a incalculables titulars de gran relleu: *525.000 toneladas han hundido los alemanes en el mes de Febrero* (2-3-1942), *Los submarinos alemanes hunden en aguas norteamericanas otras 82.500 toneladas* (6-3-1942). Es feia difícil poder seguir d'una manera fidedigna les evolucions de la guerra a través del diari.

Les consignes obligaren a magnificar reiteradament dos elements claus dins els valors característics del règim: el catolicisme i l'anticomunisme. Consignes sobre situacions més quotidianes, i menys superestructurals, també forneixen les pàgines dels diaris franquistes: aniversaris de la mort de "camaradas patriotas", excel·lències dels governadors civils de torn, discursos del "Caudillo", etc.

PRIMERES PUBLICATIONS FRANQUISTES

31

La dictadura franquista va percebre de bell antuvi les possibilitats que podia oferir la premsa com a instrument polític i ideològic. Va procurar, a través d'ella, inculcar a la població els continguts i els valors més convenients per al manteniment del règim, adequant a cada moment el procés informatiu d'acord amb les necessitats bàsiques per a la seva pervivència. Les forces polítiques que dotaven d'un cos ideològic el règim s'apressaren, ja en plena Guerra Civil, a establir unes bases teòriques. L'organització falangista fou la força política pionera en aquest sentit. Les publicacions franquistes no

retardaren gens llur aparició en les terres gironines tan bon punt acabà la guerra. D'una manera convenientment mesurada i prudent, es crearen periòdics als llocs amb una major àrea d'influència geogràfica, és a dir, Olot, Girona i Figueres, per aquest ordre d'aparició. A la ciutat d'Olot, l'entrada de les tropes franquistes i la creació de premsa foren dos esdeveniments que arribaren gairebé plegats, amb només cinc dies de diferència. Aquesta sincronització fa pensar que a Olot, més que a qualsevol altre indret —si és possible—, hom pogui parlar de premsa genuïnament d'ocupació. L'alferes capellà de la Legió José Arenas Arenas fou qui

rebé, a Olot, la responsabilitat d'endegar una publicació, que nasqué amb la voluntat de cobrir tot l'espectre comarcal. El 12 de febrer de 1939, sota el significatiu títol d'*¡¡Arriba España!!*, el "Semanario de Falange Española Tradicionalista y de las JONS" esdevingué per a la història de la premsa el primer periòdic del franquisme a les comarques gironines. Durant els primers dies de postguerra, en un ambient enrarit i dominat per la por i el terror, *¡¡Arriba España!!* donà la imatge d'una publicació militar que venia a esquinçar els sentiments més íntims de la població vençuda. Els mateixos militars ocupants eren els qui

¡¡ARRIBA ESPAÑA!!

Semanario de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.

Núm. 1. Precio en circulación QLOT, 12 febrero de 1939. El Abn. Tarrasó.

EDITORIAL

Olot a sus libertadores

La fecha del once de Febrero de 1939, será imperecedera en el corazón de los hijos de Olot, el día feliz de la eterna paz, separación y unión del valeroso voluntario, granada y la serena y letrada de la División.

Aún cuando la sangre derramada en los últimos días de la guerra y el desastre de Francia sea terrible, aparecen nuevos y mejores horizontes de **¡ARRIBA ESPAÑA!**, una nueva próspera salida, para el General, Jefe, oficiales, clases y soldados de la División, salido en el que se resuelve el grandioso momento del pueblo de Olot, que el heroico sacrificio de los valientes hijos de España.

Dos años y mucho ha durado la tiranía roja de los sicarios que en Moscú crean su odio, sus odios y sus odios de ametralladoras, persecuciones, linchamientos, saqueos, torturas, agencias secretas, robos, crímenes, presentaciones y propósitos trágicos, agitando extraordinariamente en los días del odio y del dolor. Hasta que los falanges del Vicerreino Ejército las dispersan.

La caudilla y española ciudad de Olot no olvidará nunca los momentos sagrados que precedieron a su liberación, en olvidar nunca la alegría en libertad, al estar rescatados por el Mayor Pantoja, jefe de la fuerza que los soldados liberales cooperaron con entusiasmo, realizando en una jornada, **CANTATA** libérrima de alegría con el dulce anhelo de volver la vida, de los miembros de Olot y sus momentos emocionantes en peligro, por la cultura, integridad de los rescatados de la Patria, para así tener que soportar la responsabilidad de dos años y medio de sufrimientos y atrozidades contra los sagrados intereses de la Patria.

Ejército General, Jefe, oficiales, clases y soldados de la valiente División material más ferrocioso agradecimiento.

Honor al Ejército Español, Liberador de España y con toda la fuerza de nuestra paz, separación, todos juntos!

¡Viva España Uca! ¡Viva España Grande! ¡Viva España Libre!

¡ARRIBA ESPAÑA!

La población de Olot liberada, demuestra que es profundamente Española.

por Don Ramón Arenas Arenas
Teniente Coronel de la Legión

Cuando pertenecimos a los nombres de los bravos más corajosos de la defensa de Olot con entusiasmo a una bella población profundamente los hijos de un valeroso voluntario español, como liberados, las almas salidas como nuevos valientes, el dolor, la preocupación de salvarlos luego pronto para evitar los daños, que la realidad y realidad, con momentos de un gran sufrimiento, las poblaciones que durante el tiempo

viva España! y cuando por nosotros desahogado los presos al estar en Olot y con nosotros devolvieron a la Patria una población que nos ofrece un país seguro y sereno, pero con un futuro al engrandecimiento de la gran España. Ya la unión de la población salieron una gran emoción al ver de lejos de sus hijos recibirlos cuando 1939, la bandera de España, del Ejército Falange, la obra próspera, una población que sigue en los que se convierten en una gloriosa salida. Más tarde, en la realidad, vivió cubriendo como homenaje a los trozos. Hacerlo, la población, toda, animada, voluntaria, se entusiasma por su incorporación a la España Nacional, y cada uno. ¡España, Uca, Grande y Libre siempre en las listas de nombres valientes, como que falange y conculca como la mejor recompensa que pudiera obtener por todos los años de sufrimiento, persecuciones y sacrificios padecidos para conseguir la liberación de nuestra hermosa patria.

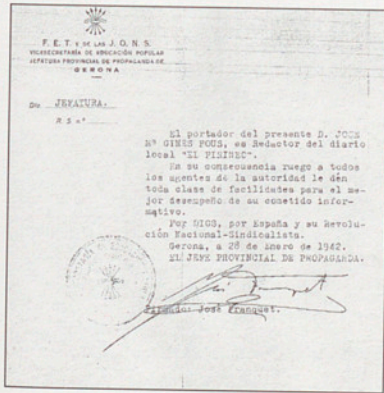
Y este resultado de Olot a los trozos Falange en el momento que todas las poblaciones salieron, pequeñas y grandes, los hijos, los hermanos que durante el día para liberar de la tiranía roja, y con realización por de nosotros que la historia nuestra del pueblo. Cuando se menciona España y patria y otros, como un homenaje de los bravos, quienes que en Olot cuando venimos a nuestra y dejamos conculca en sus vidas, a los nombres, aquellos, quienes se les confiere y recibe, realicen para que se resaca, con respeto, moral, Ministerio Nacional, a los años, a los del ejército falange! Nuestra realidad, que que ha sido con ellos por la historia de los años, y de que se nos aparece, el momento de la gloria española. Los trozos, dentro de los del territorio, porque nuestro, que los representantes, el nombre la guerra en Cataluña, desde también por ser españoles y para siempre los bravos falangeanos.

¡¡Arriba España!!,
d'Olot, primer periòdic
franquista publicat a les
comarques gironines.

Separatistas y masones son traidores a la Patria

escrivien els articles de tipus panegíric del règim i, alhora, de to amenaçador. A Girona, el primer periòdic sortí dos mesos més tard. El dia 17 d'abril de 1939 apareixia *El Pirineo*. Així, doncs, feia més de seixanta dies que la ciutat romania sense cap publicació periòdica. El primer governador civil de la Girona franquista, Antonio F. Correa Végliçon, de Santander, es trobà amb la necessitat de crear un periòdic en una ciutat que gairebé s'havia quedat sense periodistes. Aquesta eventualitat explica l'origen polític d'alguns col·laboradors i redactors d'*El Pirineo*. Correa inicià la recerca entre la poca gent disponible, amb uns mínims coneixements periodístics, amb residència a

la ciutat i hagué de recórrer a membres del regionalisme burgès. La incidència d'*El Pirineo* fou certament remarcable, atès que es publicava amb una periodicitat diària. El seu subtítol era "Diario al Servicio de España y del Caudillo"; sortia a la tarda i no pertanyia directament al Movimiento Nacional, sinó que era propietat del carlí Manuel Riera i Perpinyà, per bé que el seu germà i sembla ésser que també Josep M. Viñas aportaren capital a l'empresa. La conjuminació entre empresa privada i control governatiu no exclouïa en absolut cap element intervencionista, en tot cas era una fórmula perfectament legitimada pel règim. Inicialment la redacció del diari la formaven Josep M. Clarà, Josep M. Ginès i Francesc Moré. A partir de 1940 s'incorporaren Mn. Carles de Bolòs i Lluís Belled. Manuel Bonmatí cal considerar-lo més un col·laborador que no pas un redactor, ja que no cobrava un sou fix. Es tractava d'una redacció formada, sobretot, per funcionaris, ja que Clarà i Moré ho eren de l'Ajuntament i Belled treballava a la Diputació. Fins al 18 de setembre de 1941 no es designà un director de manera oficial. El càrrec recaigué en Rafael Cordoní, periodista vingut de fora que no comptà

Carta del cap de la Falange a Girona, atorgant certs beneficis a Josep M. Ginès, redactor d'El Pirineo.

Ampurdán, òrgan franquista de Figueres.

amb les simpaties de l'empresa editora ni amb les del cos de redacció. El tercer cas que s'inscriu de ple en l'estratègia del règim franquista, pel que fa al control de les terres gironines mitjançant la premsa, és el d'*Ampurdán*, de Figueres, que tenia com a radi d'influència tot l'Empordà. Aparegué el 29 de setembre de 1942, amb el subtítol de "Semanao Comarcal de F.E.T. de las J.O.N.S.". Estava molt directament vinculat a l'Ajuntament de Figueres, per la qual cosa molts redactors del periòdic eren regidors municipals. El setmanari fou fundat per Joan Bonaterra i Matas, el qual substituí Josep Jou en el càrrec d'alcalde, l'any 1947.

LOS SITIOS

32

Los Sitios, monopoli de la premsa diària franquista a les comarques gironines.

80

Los Sitios surt a la ciutat de Girona l'ú de gener de 1943, com a substitut d'*El Pirineo*.

Los Sitios era el diari de "F.E.T. y de las J.O.N.S.", i més tard es convertí en el diari del "Movimiento". A diferència del seu predecessor, *Los Sitios* era un diari del mateix règim i, per tant, s'abandonava l'experiència de l'empresa periodística privada. Amb tot, la funció del diari era la mateixa que la d'*El Pirineo*: legitimar el règim, servint-se, també, de les consignes i les orientacions imposades pels successius governadors civils.

Així, doncs, les característiques

essencials del contingut del diari es fonamenten en articles apologètics del règim i notícies molt mediatitzades, per bé que amb el pas dels anys l'aspecte informatiu va adquirint una major preponderància. A pesar de tot, i empès per la mateixa evolució dels mitjans de comunicació i pel fet de ser l'únic diari provincial, *Los Sitios* introduirà progressivament significatius elements de modernització en la distribució i la compaginació: de bon matí el diari ja es repartia a la ciutat de Girona, fet insòlit, ja que fins aleshores els periòdics solien ser de tarda. Els mitjans de transport possibilitaven la distribució amb certa rapidesa a les comarques, on, a molt

trigar, el diari arribava al migdia, tret de la Cerdanya. L'abast comarcal és un altre punt important i diferenciador del nou diari. A partir de llavors, comença a perfilar-se la figura del corresponsal. Fins i tot, grans ciutats com Figueres i Olot tenien com a primer periòdic *Los Sitios*, per davant de les seves publicacions autòctones, ja que la periodicitat d'aquelles no era diària. Tanmateix, la publicitat esdevindrà un factor important en el procés comercial del diari, i les seves pàgines l'acolliran cada vegada amb més extensió.

Los Sitios neix com un producte absolutament aliè a la

realitat gironina. En general, els diferents directors que va tenir el diari durant el franquisme foren personatges poc arrelats a les terres catalanes. El primer director fou Francisco Alfonso Merchán.

La funció dels càrrecs directius dels diaris tenia, sovint, més concomitàncies amb el fet polític i ideològic que no pas amb el pròpiament periodístic. La concepció del desenvolupament d'aquesta tasca comportava reiterats canvis de destinació. Per l'abril de 1944, F. Alfonso Merchán és destinat a Huelva a dirigir el diari local *Odiel*, ciutat on morirà al cap de poc temps. Rafael Manzano assumeix la direcció de *Los Sitios*, fins que se li confia el càrrec de secretari de redacció del barceloní *Solidaridad Nacional*.

Després d'exercir la direcció un seguit de personatges de característiques similars, és nomenat director, en la dècada dels seixanta, el murcià Fulgencio Miñano, el qual va destacar per la seva voluntat d'integrar-se a Catalunya. Es començava a entreveure un cert canvi d'actitud entre els màxims responsables del diari.

La majoria de redactors i col·laboradors de la primera època eren de Girona i provenien d'*El Pirineo*. La llarga durada de la publicació féu que *Los Sitios* aplegués un ampli ventall de col·laboradors i redactors: Josep M. Figueras, Julio Amador, Joaquim Josep Saurina, Jaume Sureda i Prat, Ramon Guardiola, Joaquim Pla i Cargol, Miquel Gil i Bonancia, Maria Alonso,

Fèlix Bousó i Mares i Víctor Gay. Una relació mínimament exhaustiva resultaria gairebé inacabable.

Amb la mort del dictador, *Los Sitios* pateix els lògics efectes del procés de desmantellament del "Movimiento". Cal dir, però, que en la darrera època del franquisme el diari tenia un tiratge aproximat de 10.000 exemplars. Amb la reinstauració democràtica, el diari introduí paulatinament el bilingüisme. La nova legislació permet, a partir de l'inici de la dècada dels vuitanta, que els mitjans de comunicació impresos de titularitat pública fossin transferits al sector privat. L'any 1984, *Los Sitios* abandona l'adscripció als Medios de Comunicación Social del Estado i passa a ser propietat d'un grup d'empresaris gironins que constitueixen l'Editorial Gironina, SA. Des de 1984, dos noms comparteixen la capçalera del diari: *Los Sitios* i *Diari de Girona*, i a partir de 1988 només la de *Diari de Girona*. En la darrera etapa, el diari catalanitza la totalitat del seu contingut.

Pel juny de 1995, l'Editorial Gironina, SA fa fallida, per bé que els treballadors del *Diari de Girona* opten per continuar publicant el diari a l'espera d'una resolució judicial.

Inauguració de la nova seu de Los Sitios, l'any 1964. A la imatge, i d'esquerra a dreta, podem veure el redactor en cap Víctor Gay, l'administrador Rafael Carreño, el governador civil Víctor Hellín i el director Fulgencio Miñano.

PREMSA CLANDESTINA

33

82

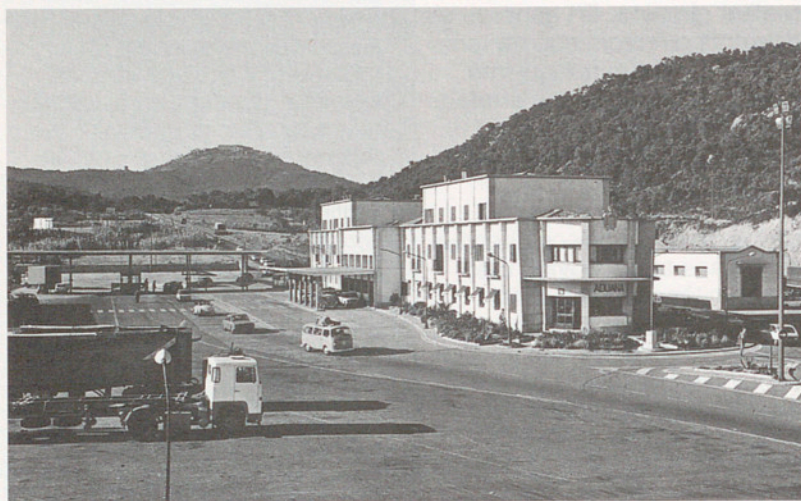
Les restriccions a la llibertat de premsa imposades per les dictadures fomenten el conreu d'un tipus de premsa editada de forma clandestina, amb l'objectiu prioritari de combatre el règim opressor. L'anàlisi de les dues darreres dictadures ens permet constatar que la capacitat de les comarques gironines pel que fa a generar premsa clandestina és molt limitada i que es nodreixen, bàsicament, de periòdics i fulls clandestins impresos en altres punts del país, o bé de l'estranger.

La premsa clandestina té per aliada natural la premsa editada a l'estranger; és per això que una de les preocupacions dels

règims dictatorials sigui el control de la frontera. Ara bé, l'activitat periodística a l'exili, tot i que la difusió a l'interior és difícil, es proposa, tanmateix, conscienciar els països estrangers de la difícil situació de l'Estat espanyol. En temps de la Dictadura de Primo de Rivera, les autoritats governatives van establir amb màxima diligència un rigorós control de les publicacions que entraven a l'Estat espanyol provinents de l'estranger. Les publicacions clandestines no solien portar peu d'impremta, i en tot cas, si el duïen, acostumava a ser fals. Paral·lelament a això, cal considerar que també s'imprimien de forma

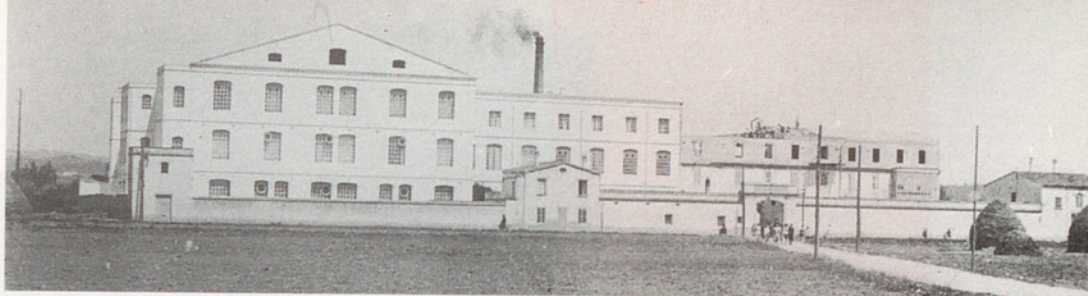
clandestina diversos fulls volanders i esporàdics opuscles.

Disposem de diverses informacions relatives a l'activitat policial a Girona contra la premsa clandestina, per bé que només n'esmentem dues. Pel maig de 1924 són detinguts, a Figueres, Martí Vilanova i Eugeni Arolas, acusats d'introduir clandestinament fulls de contingut polític. Les sancions per aquest concepte solien ser molt rigoroses: els inculpats de Figueres no sortiren de la presó fins al cap de sis mesos. El règim extremava les mesures per tal de perseguir les publicacions clandestines. Per l'abril de

La frontera de la Jonquera.

La fàbrica Coma-Cros, de Salt, fou un punt important de lectura i distribució de premsa clandestina.

1925, és detingut per la Guàrdia Civil d'Olot un repartidor de periòdics de la ciutat. L'acusació es fonamentava en una denúncia anònima que l'inculpava de distribuir, alhora, fulls clandestins.

Amb el règim franquista, la situació de la premsa clandestina encara fou molt més complicada i en tot cas circumscrita, a Girona, a la feble activitat del moviment obrer. Pel que fa a la premsa, els anarquistes gironins l'legien de forma clandestina *Solidaridad Obrera*, apareguda a Barcelona el 1942 com a òrgan de la CNT. Se'n distribuïen a les terres de Girona en un nombre que oscil·lava entre els 150 i els 300 exemplars. De manera més

escadussera també es rebia *Tierra y Libertad*, de València.

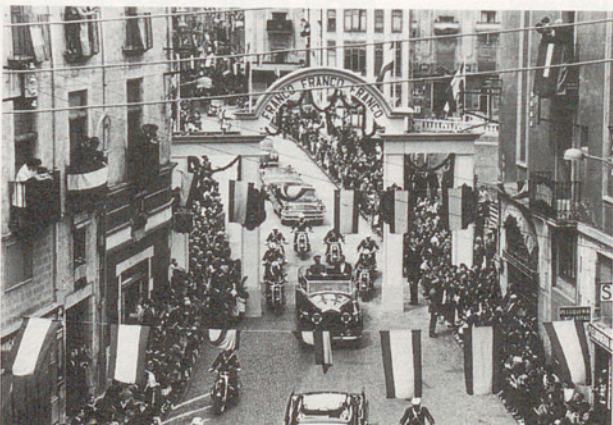
En les ocasions en què no es venien tots els exemplars adquirits a Barcelona, es llançaven de nit a les obres i a les fàbriques. A primera hora del matí la policia ràpidament els recollia.

El sistema d'organització i distribució de la premsa comunista funcionava de la següent manera: s'editava a Barcelona, i del taller passava a la Secretaria d'Ajut i Propaganda del Comitè Central. D'allà s'enviava a l'organització responsable d'Ajut i Propaganda Local, des d'on es tenia cura de fer-la arribar a la cèl·lula i cada militant es feia responsable d'introduir-la a les fàbriques. Els centres gironins

de més influència d'aquesta premsa foren els Químics, la Coma-Cros i també diverses empreses molt més petites.

La premsa comunista clandestina que es llegia a Girona era *Treball* i *Mundo Obrero*. L'acceptació era molt notable. En els anys cinquanta es venien uns 500 exemplars de *Treball* i força menys de *Mundo Obrero*. Malgrat no arribar a tota la geografia gironina, hom en trobava, a part de la ciutat de Girona, a Blanes, Figueres, Palafrugell, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Santa Coloma de Farners, Olot, Ripoll... A partir d'aquella mateixa dècada dels cinquanta, el PSUC de Girona disposava d'una màquina d'imprimir minerva, i a Blanes sembla que en tenien un parell, però només s'empraven per a editar volants i no pas publicacions periòdiques.

La repressió per a aquells que eren sorpresos treballant en una premsa clandestina era molt rigorosa. La presó com a mal menor, i fins i tot l'afusellament, com fou el cas d'un camperol de Santa Coloma de Farners, al qual se li incautà un full clandestí l'any 1944.

En els dies previs a les visites del general Franco s'accentuava la vigilància per tal de combatre qualsevol veu dissident. A la imatge, una entrada triomfal del dictador a Girona, al començament dels anys seixanta.

INCIPIENTS SÍMPTOMES DE CANVI

34

Acte de lliurament dels premis Recull de l'any 1968, amb l'ànima de la revista, Benet Ribas, llegint el veredict.

84

Al final dels anys quaranta comença a aparèixer, a les comarques gironines, un nou model de premsa, sensiblement diferenciat del representat pel règim. Les mostres més significatives han estat *Àncora*, *Recull* i *Canigó*.

Àncora neix a Sant Feliu de Guíxols l'1 de desembre de 1949, substituint *Chut*, que es publicava des de l'octubre de 1947. L'objectiu d'*Àncora* era ampliar la temàtica que oferia *Chut* —exclusivament esportiva—, i crear un setmanari que recollís la informació i l'opinió del poble des d'una perspectiva molt més heterogènia. Evidentment, encara no ens trobem davant d'una renovació de continguts,

però hom ja fa un plantejament periodístic diferent i, el que és més destacable, a partir d'un grup de gent no necessàriament addicta al règim franquista.

El primer director d'*Àncora* fou Enric Descayre i Salgas, i des del novembre de 1956 ocupà el càrrec Joaquim Janó, essent substituït l'any 1961 per Margarida Wirsing i Bordà, la qual ja era redactora en cap des de 1956. A partir del 2 de novembre de 1972, el director és Claudi Isern i Llorens. L'any 1960 la revista va començar a incorporar el català en els seus textos. Des del 28 de juny de 1965 fa constar, com a subtítol, "Semnario de la Costa Brava", encetant la idea de cobrir la

informació de tota la Costa Brava, tot i que, en realitat, mai va deixar de ser un setmanari bàsicament guixolenc.

El 24 de desembre de 1949 es reprenia, a Blanes, l'edició d'una antiga i emblemàtica publicació, *Recull*. Es tracta de la primera experiència periodística en temps del franquisme que evoca una simbologia pròxima a la resistència i a l'oposició al règim, malgrat que no es manifesta amb rotunditat fins al cap de molts anys. El propòsit de continuïtat amb la primera època i la confirmació dels seus principis catòlics —tipificats amb el Centre Catòlic i el mestratge

espiritual de mossèn Damià Estela— constitueixen la base de la revista. Inicialment es publica en castellà, tot i que des del primer número s'insereix algun article en català. Durant l'any 1966 el setmanari deixà d'editar-se, fins al 28 de gener de 1967, en què recupera la cita habitual amb els seus lectors.

Des del seu inici, l'any 1949, és dirigida per Josep Figueres i Turró. Més tard és substituït per l'home que esdevé autèntica ànima de la revista: Benet Ribas, el qual, per raons legals —la Llei Fraga ho exigia— és substituït l'any 1969 per un periodista de carnet, Antoni Plaja i Mateu. Benet Ribas hi continua desenvolupant, però, una tasca primordial. Una activitat paral·lela a la publicació de la revista va ésser la celebració dels premis literaris *Recull*.

Canigó apareix a Figueres pel març de 1954, amb el subtítol de “Revista literaria-cultural deportiva”, de periodicitat mensual i amb l'objectiu, segons declaració pròpia, de “resaltar el interès cultural, artístic y turístico de Figueras”. Les finalitats culturals es fan paleses al llarg de diversos articles i treballs de creació que publica, cercant, de bell antuvi, paral·lelismes amb la revista olotina *Pyrene* (1949-1963). Al llarg dels anys cinquanta

Canigó, de Figueres.

Canigó participa de la renovació cultural empordanesa, mentre comença a apuntar una tendència ideològica que concorda amb els plantejaments progressistes, que va infiltrant en els seus treballs artístics i històrics.

Els textos en català, que ja havien fet alguna aparició escadussera en els primers temps de *Canigó*, van adquirint importància en els anys seixanta. En aquesta dècada, les noves incorporacions atorguen més categoria a la revista, però la seva autèntica i gairebé definitiva transformació cal situar-la a l'octubre de 1971, en què amb una periodicitat setmanal apareix sota el subtítol de “setmanari català

d'informació general”, tot i que era la conseqüència d'un canvi progressiu que s'emmarca de ple en una definició socio-política pròpera a les teories del catalanisme progressista.

L'etapa pròpiament figuerenca de *Canigó* es clou definitivament l'any 1973. Poc temps abans, hom havia creat una delegació a Barcelona, i és a la capital catalana on el setmanari desenvolupa la seva darrera dècada de vida.

El primer director de la revista fou Xavier Dalfó i Hors, que seria substituït en el càrrec, pel desembre de 1972, per la seva esposa Isabel Clara Simó.

APARICIÓ D'INICIATIVES MUNICIPALS

35

*Proa, una capçalera emblemàtica
en el Baix Empordà.*

86

La paulatina evolució de la premsa dels anys cinquanta passà també, i malgrat el que pugui semblar d'excepcional, pel model imposat sota els auspicis d'algunes corporacions locals.

El cas d'*El Ripollés* n'és una mostra, que cavalca entre el món religiós i el món municipal. Aparegué l'1 de gener de 1954, com a "Revista quincenal de la comarca. Portavoz de la secció literaria "Mossén Cinto" de la Academia Católica". Però darrera un subtítol tan barroc s'amagava una revista que ofería una bona possibilitat als seus redactors de promocionar-se per a l'Ajuntament. Molts regidors

—i fins i tot l'alcalde— iniciaren la seva cursa política a *El Ripollés*.

La revista fonamentà el seu contingut en les notícies comarcals, per bé que se centrà bàsicament a Ripoll, i en concret a la informació municipal, que venia complementada amb notícies esportives, comunicacions de la parròquia, notes de societat, etc.

Independentment dels lligams —per bé que indirectes— amb l'Ajuntament, *El Ripollés*, des de l'inici, es manifestà com una publicació diferent a l'oficial i que d'alguna manera aprofitava les tímides esclertes deixades per l'evolució

conjuntural del país. Només des d'aquesta perspectiva hom pot entendre que inserís des de bon començament escrits en català.

El director de la revista fou el periodista Esteve Busquets i Molas, i, per tant, el futur alcalde de Ripoll, Miquel Nardi, malgrat que les referències bibliogràfiques així ho afirmen, no assumí mai la direcció d'*El Ripollés*, segons que ens explicà el mateix Busquets. La interrelació entre *El Ripollés* i l'Ajuntament queda novament patentitzada amb el cas de Daniel Maideu i Auguet, batlle de Ripoll quan neix la revista i que fou editor fonamental de la mateixa durant molts anys. La revista clogué el seu períple

periodístic el 9 de maig de 1967, immersa en una profunda crisi econòmica, quan tenia un tiratge aproximat de 700 exemplars.

La revista mensual *Proa*, de Palamós, guarda certes concomitàncies amb *El Ripollés*. Surt l'1 de desembre de 1955 i s'inscriu de ple en les característiques d'una revista municipal. Inicialment portà el subtítol d'"Òrgano de la Casa de Cultura", i més tard "Òrgano Casa Municipal Villa de Palamós". D'una tendència ideològica conscientment insípida, *Proa* es planteja la seva existència des de la perspectiva de la humilitat i la impotència característica de les seves pròpies limitacions. L'esquema del contingut s'articula a partir d'informacions

generals: cinema, art, música, esport, retalls d'història local, butlletí religiós i, sobressortint, lògicament, el noticiari de l'Ajuntament. L'idioma català des d'un bon principi gaudeix d'una certa prodigalitat que va, amb el temps, en constant augment.

Proa, dirigida per Josep Cases, i més tard per Lluís Bofill i Serra, fou víctima, també, de les penúries econòmiques, que provocaren una persistent estagnació. La quantificació del tiratge en la darrera època assenyala un nombre oscil·lant de 500 exemplars. La revista no sobrevisqué gaire temps al franquisme, ja que desaparegué l'any 1976. Com *El Ripollés*, es tornà a publicar posteriorment, però representant a partir d'aleshores, ambdues revistes, òptiques més progressistes.

El Ripollés, una nova experiència en l'horitzó periodístic.

La censura

Malgrat que en ple franquisme la dificultat d'escriure en català fou incontestable, i que la censura tingué un detestable paper que constrenyí la llibertat d'expressió, sovint en les revistes locals podien concórrer circumstàncies particulars que podien alleugerir la situació. És el cas d'*El Ripollés*, segons consta en la carta que el seu director, Esteve Busquets i Molas, ens adreçà el dia 16 de març de 1990:

"D'articles en català en sortiren gairebé a cada número, fins que jo hi vaig fer una secció fixa: "Memòries del noi de cal llauner". Tinguérem poques dificultats amb la censura degut a què l'exercia Josep Maria Moreno, antic company de junta del Foment de la Sardana i amic d'anys. Només un cop vaig donar-li un disgust amb un editorial titulat "Como un día cualquiera", al·lusiu al 18 de juliol. Després acabàrem, a la llarga, sense cap mena de censura. Les coses com siguin".

L'evocació de la història

L'evocació del passat històric de la terra representà un perfecte argument per a introduir continguts que traspuaven un cert aire de renovació. Així, el prevere Joan Colom escrivia, en el primer número d'*El Ripollés*, un article d'una clara retòrica renaixentista:

"Tothom que estimés només una mica els valors espirituals i materials de Ripoll, la seva arqueologia, el seu art, la seva història, la seva tradició, la seva geografia, la seva indústria, el seu

comerç, el seu progrés, es planyia fondament de la manca d'un periòdic, que fos el ressò fidel de les glòries passades, el portaveu verídic de les inquietuds presents i el projecte il·luminat de les grandeses venidores."

Des de la mateixa perspectiva, pel gener de 1960, *Proa* deixava constància d'una actitud similar a l'expressada per *El Ripollés*, en afirmar que: *"D'un poble se'n té memòria segons els fets històrics i segons les obres dels seus fills."*

LA LLEI FRAGA

36

Fraga a Begur, l'any 1966.

88

El 18 de març de 1966 s'aprovava una Llei de Premsa, sota els auspicis del ministre d'Informació, Manuel Fraga Iribarne —raó per la qual la llei és coneguda popularment com la Llei Fraga. Des que Fraga fou nomenat ministre fins a la data d'aprovació de la Llei havien transcorregut quatre anys, en els quals s'experimentaren els primers símptomes seriosos i efectius de canvi: afebliment de les consignes, disminució de les indicacions sobre números extraordinaris dedicats a l'exaltació de determinades dades "transcendentals" de la història nacional, la reducció en el lliurament de guions estereotipats per tal de

confeccionar editorials; però, en definitiva, a la premsa li mancava, a la pràctica, una norma clara on s'expressés de manera diàfana allò que era lícit i permisible i allò que no ho era, ja que, en realitat, continuava vigent la Llei de 1938, aprovada pels franquistes en plena guerra.

La Llei de Premsa i Impremta de 1966 venia a suplir aquesta deficiència legal només a mitges, ja que de la manera més intencionada possible s'aprovava una Llei plena d'ambigüitats que permetia interpretar el seu text des d'una gran disparitat de criteris. El Govern es reservava els suficients mecanismes de

repressió per tal d'assegurar-se el més estricte control de les publicacions, sense haver de córrer el perill de possibles transgressions que anessin més enllà dels límits previstos.

No obstant això, hom pot considerar l'any 1966 com una referència important pel que fa a l'assoliment d'una certa obertura periodística. La Llei Fraga se situava entre la llibertat de premsa dels països occidentals i la repressiva Llei de Premsa de 1938, i es fonamentava en la tan reiterada —i manipulada— concepció franquista de "libertad con orden".

Així, doncs, la nova llei de premsa conjuminava un

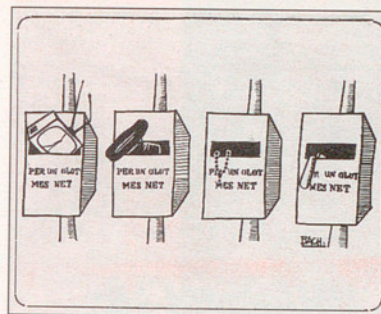
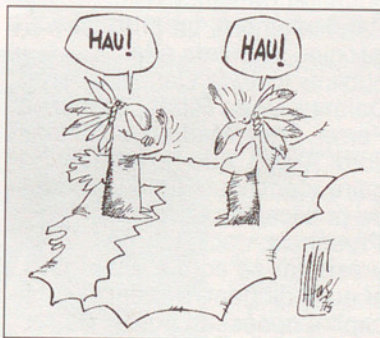
contingut aparent d'obertura amb alguns articles que contenien veritables paranyes per a l'exercici periodístic, com són l'article 2n, que és una excel·lent combinació d'ambigüitats i promiscuïtats tendencioses, i l'article 28è.

L'article 2n condicionava la llibertat d'expressió i el dret a la difusió d'informacions, reconeguts en l'article 1r, al respecte a la veritat i a la moral, a l'acatament de la llei de principis del "Movimiento Nacional y demás leyes fundamentales", a les exigències de la defensa i seguretat de l'Estat i al manteniment de l'ordre públic interior i a la pau exterior, a la independència dels tribunals i a la salvaguarda de la intimitat i de l'honor personal i familiar. O sigui, tot plegat desdibuixava de manera arbitrària els límits de l'obertura. La revista *Presència* es veïe reiteradament afectada per aquest article 2n.

Si el flexible article 2n fou la bèstia negra de *Presència*, *Recull* la tindria en l'article 28è, el qual es basava més en qüestions de caràcter administratiu (propietat, inscripció...).

És evident que l'Estat no perdia en cap cas el control de la informació. La Llei Fraga estava plena de paranyes d'interpretació que, sens dubte, havien sabut trobar la síntesi adequada entre l'aparença de llibertat i l'eficàcia del control. Es proclamava en la mateixa Llei la llibertat d'empresa i de designació de director, però una lectura més o menys atenta del seu articulat condueix a la mateixa convicció: en la majoria dels casos l'avenç legal amb relació a l'augment de llibertat era més fictici que real, i sempre s'inscrivía més en la voluntat d'aparençar –sobretot de cara a l'exterior– que no pas en la necessitat d'obertura que exigien els nous temps.

Acudit censurat, a la revista Canigó, l'any 1974, que no va arribar a publicar-se i que feia referència a la revolució dels clavells a Portugal.

Olot-Misión, víctima de la Llei Fraga. L'any 1971 se li va obrir un expedient per aquest acudit, on es veu un rosari en una paperera.

Les sancions

L'aplicació de la Llei Fraga durant el període que va de 1966 a 1975 provocà la imposició de diverses sancions a la premsa gironina:

- Any 1967
Presència (Girona): 7 multes.
- Any 1968
Recull (Blanes): 4 multes.
- Any 1969
Recull (Blanes): 1 multa.
- Presència* (Girona): 1 multa.
- Any 1970
Presència (Girona): 2 multes.
- Canigó* (Figueres): 1 multa.
- Olot-Misión* (Olot): 1 expedient.
- Any 1971
Recull (Blanes): 2 multes.
- Presència* (Girona): suspensió de la publicació.
- Olot-Misión* (Olot): 1 expedient i 1 multa.
- Any 1972
Canigó (Figueres): 2 multes i segrestament d'un número.
- Olot-Misión* (Olot): 1 expedient.
- Any 1973
Olot-Misión (Olot): 1 expedient.
- Ressó* (Santa Coloma de Farners): 1 multa
- Any 1974
Olot-Misión (Olot): 1 expedient.

PRESÈNCIA: ELS LÍMITS DE L'OBERTURA

37

Manuel Bonmatí,
fundador de Presència.

90

El primer número de *Presència* veu la llum el dia 10 d'abril de 1965. Fou fundada per l'eminent conservador i regionalista gironí Manuel Bonmatí i Romaguera, tot i que des de bon començament fou dirigida per un sector políticament radicalitzat i, alhora, allunyat físicament i mental de les terres gironines, encapçalat per Carme Alcalde i Rosa Maria Prats. En teoria, la revista sortí amb dotze mesos d'antelació, ja que els seus plantejaments eren més propis de l'època marcada per la Llei Fraga.

Mentre que Bonmatí només aspirava a fer una revista de continguts locals, Alcalde i Prats pretenien, segons

declaració pròpia, fer "un òrgan polític valent, incisiu de cara a donar possibilitats a un nombre de periodistes i escriptors que en aquells moments no podien publicar els seus escrits per raons polítiques".

A partir de l'any 1967 li comencen a ploure gran quantitat de sancions. Paral·lelament, un grup de gironins vinculats a la publicació *Vida Catòlica*, Jordi Dalmau, Joan Ribas, Francesc Ferrer, Pere Madrenys i Narcís Jordi Aragó, que no se sentien gaire identificats amb el model de publicació que ofería *Presència*, decidiren de presentar-se com a alternativa al nucli dirigent, aportant el capital necessari per tal de

sanejar l'economia del setmanari.

L'estiu de 1967, Aragó era nomenat director. En els primers temps de la nova etapa s'endegaren campanyes populars que permetien la participació d'amples sectors de la població: defensa de la Devesa, rebuig de l'explotació immobiliària de la Costa Brava, proposta del nom de Catalunya per a la plataforma de damunt el riu Onyar, promoció del premi literari Prudenci Bertrana.

Sota la direcció d'Aragó, les sancions governatives pràcticament desapareixen; fins que, l'any 1969, una sèrie de circumstàncies tornen a complicar les coses: d'una

banda, els redactors cada cop publiquen escrits més agosarats, com si d'una forma instintiva tornessin a voler descobrir el sostre de la permissibilitat; d'altra banda, l'Estat espanyol viu, des del mes de gener fins al 24 de març, en estat d'excepció, amb el consegüent restabliment de la censura prèvia; i, finalment, el nomenament, el 2 de desembre de 1969, de Victorino Anguera Samsó com a governador civil de Girona, atès que aquest personatge destacà per les seves actituds intransigents i repressives.

Victorino Anguera es proposà, de bell antuvi, fer la vida impossible a *Presència*. Els objectius del governador es consumen l'any 1971. El dia 2 de març, des de Madrid, hom ordenava una inspecció a *Presència* per part dels serveis d'Informació i Turisme, i al mateix temps una altra per part dels serveis de Treball. Com és lògic i habitual en les revistes de les seves característiques, és a dir, no professionals, no hi trobaren ni fulls de salari ni

liquidacions a la Seguretat Social. Això pressuposava la inexistència de la redacció i, en aplicació de l'article 29è de la Llei de Premsa, representava la cancel·lació de la inscripció en el Registre i, en conseqüència, la suspensió de la revista, la qual cosa s'anunciava des de les mateixes pàgines de *Presència* el dia 17 de juliol de 1971.

La suspensió es perllongà fins al 20 d'abril de 1974, en què una sentència del Tribunal Suprem n'autoritza novament la publicació. La nova època de *Presència* fou encetada amb gran vitalitat i afany de superació. Es feia totalment en català. Tenia delegació a Barcelona, que gestionava Jaume Guillamet i més tard Lluís Bonada. Es procurava cobrir tot el territori català, per bé que quedava reduït a Girona i comarques i a Barcelona i el seu entorn.

Però la reparació va coincidir també amb una època ostensiblement diferent a aquella en què havia deixat de

Presença
 Presa de
 possessió del
 governador civil
 de Girona,
 Victorino
 Anguera Samsó,
 enemic
 irreconciliable
 de *Presència*.

sortir. Els problemes que es començaven a suscitar a *Presència* tenien ara una arrel més interna que no pas exterior. La tendència i, fins i tot, la definició política de molts redactors i col·laboradors fou l'origen d'enutjoses suspicàcies i enfrontaments. Les fissures en la cohesió interna del setmanari eren la mostra més evident i palpable que la situació política del país es transformava. Amb la mort de Franco, *Presència*, com tants d'altres elements de resistència, entrà en una fase d'apaivagament.

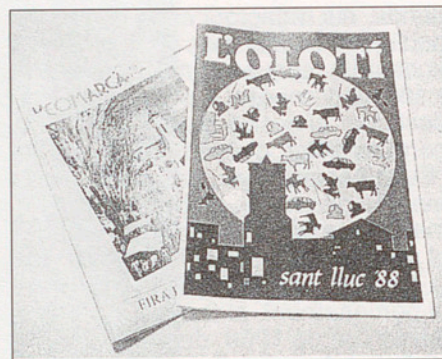
Així, la reinstauració democràtica introdueix divergències, sobretot de caire polític, a la redacció, provocant un progressiu deteriorament de la qualitat i la influència de la revista, que es veu sumida, per raons econòmiques, al límit de la desaparició. En 1982, el gironí *Punt Diari* la incorpora com a suplement dominical, aturant un destí que semblava irreversible. A l'inici de 1991, *Presència* es distribueix com a suplement de diverses publicacions catalanes i esdevé l'embrió d'una nova premsa nacional catalana.

Taula rodona al voltant del tema de la Costa Brava, organitzada per Presència. A la dreta de la fotografia es pot veure el director de la segona etapa de la revista, Narcís Jordi Aragó.

LA TRANSICIÓ

38

Primer número del Punt Diari, aparegut a Girona el dia 24 de febrer de 1979.

La transició democràtica propicià, també a Olot, un nou i més favorable panorama periodístic.

92

El dia 20 de novembre de 1975 moria el general Franco i s'obria una nova pàgina de la història de l'Estat espanyol. De fet, començava una nova etapa política, però la premsa arrossegava greus problemes heretats del règim anterior. Així, el periodista Josep M. Huertas i Claveria romania empresonat per un article que publicà a *Tele/Express*. Els articles 2n i 69è de la Llei Fraga restaven vigents —es derogaren per l'abril de 1977— i en general existia una profunda sensació de por i inseguretat.

No obstant això, la premsa assumí, en gran mesura, la funció de parlament de paper,

la qual cosa, juntament amb el progressiu avenç democràtic —eleccions legislatives constituents i retorn del president Tarradellas el 1977, aprovació de la Constitució el 1978, eleccions generals i municipals el 1979— féu que el marc i les possibilitats d'expressió de la premsa canviessin substancialment.

La repressió política anava deixant pas a una nova situació, tot i que, malauradament, en cap cas puguem considerar-la —com seria d'esperar— d'òptima, atesos els greus problemes d'ordre econòmic que paralitzaven molts projectes. Com manté Manuel Vázquez

Montalbán, la repressió política fou substituïda per la repressió del mercat i les seves fatals lleis estructurals que relativitzaven la pluralitat legalitzada per la nova situació.

En aquest context, apareixia a Girona, el 24 de febrer de 1979, el *Punt Diari*. Inicialment amb una feble base empresarial i sota els condicionaments polítics propis de la transició democràtica. Al cap de poc temps se'n feia càrrec l'empresa editora Edicions Periòdiques de les Comarques, SA, i de manera progressiva el diari millorava la infraestructura i es confirmava com un mitjà d'informació

independent al servei de la col·lectivitat.

El Punt és un diari amb vocació comarcal que, paulatinament, ha anat dilatant el seu radi geogràfic. Així, si el plantejament inicial contemplava únicament cobrir les comarques gironines, posteriorment s'estengué a d'altres comarques catalanes. La consolidació del diari ve reflectida en el tiratge, que passà dels 3.400 exemplars l'any 1980 als més de 12.000 el 1989. Des de 1982 té com a suplement dominical l'emblemàtica revista gironina *Presència*. A partir de 1990 la capçalera de *Punt Diari* queda reduïda únicament a *El Punt*.

La difusió d'*El Punt* és molt superior a la de l'antic diari del Movimiento, *Los Sitios*, que en temps de la transició es convertí en *Diari de Girona* i que al llarg d'aquests anys ha cercat, infructuosament, la seva identitat i equilibri ideològic, veient-se immersit en greus problemes econòmics.

A banda dels dos diaris, a les comarques gironines s'esdevé una revitalització de la premsa comarcal. En els primers anys de la transició es produeix una nova remodelació de la premsa empordanesa. El 1977 apareix el setmanari *Nou País*, que en 1979 pren el nom d'*Hora Nova*.

QUADERN DE SILS

Revista Municipal d'Informació i Cultura

NÚM. 5 - ANY III / QUADRIMESTRAL / ABRIL 1990

EDITORIAL

En els últims anys la premsa catalana ha experimentat un creixement tan lent que impressionadament sembla que trobés a l'emprenedisme demogràfic.

La "revolució" de Catalunya va créixer en els anys 1980 i 1989 només un 4%, mentre que a la comarca de La Selva el percentatge de l'emprenedisme és del 6,2%. En canvi, el poble de Sils manté una tendència a l'alça però impropia, fins al punt que en els últims dos anys ha incrementat la població molt per sobre de la mitjana: "bonaventura" i constant guanyat un 35%, i semblava per sobre de la mitjana dels pobles veïns (Saldreu, Vilabertran, St. Colom).

Sils avui, incontestablement, un considerable contingent humà que té la segona residència en el poble i que treballa en empreses o bé treballadors amb una alçada més. Entre intencions, obviament sanitàries, l'espai i el nostre d'aquells "altres silencis" que han estat aplicats al territori de dues portades: "altres silencis", en aquest cas, han estat sempre per a la seva tasca professional: el Dr. Josep M. Ocasio i el metge J. Jordi Tardà.

D'altres també, en aquest territori, s'han d'ajudar a la gent que ha vingut al poble una mica a la vegada, els altres que per un altre costat s'ajuden a la gent que ha vingut a Sils. Unió i cooperació dels altres que veuen el poble des de fora. Que una emprenedora, per exemple, faci a aquo punt consideres que ha evolucionat el poble, els seus recursos d'indústria (tot i que alguns d'ells encara queden a la mansió de la imatge de les barques a l'entorn), i els. És evident, per tant, que un canal de comunicació. En principi cal que ens facin saber els seus nous i altres i amb això podem tractar periodísticament el Quader.

Sils és un poble que amb tots els altres, els altres silencis i els altres que ja no són a Sils, integren el Quader de Sils i el poble, al punt de produir la comunicació.

Un any abans, el 1978, *Ampurdán* és privatitzat i es converteix en *L'Empordà*. L'any 1987 s'endega novament, a Figueres, el projecte d'edició d'una emblemàtica capçalera, *Empordà Federal*.

A Olot, quatre anys després de la mort del dictador desapareix el setmanari que més bé havia definit la premsa popular de la darrera etapa del règim: *Olot-Misión*. Tanmateix, deixa de publicar-se *La Garrotxa*, successor d'*Arriba España*, alhora que sorgeixen noves i interessants experiències periodístiques. Així, neix *L'Olotí*, amb la voluntat d'aglutinar els sectors progressistes, i *La Comarca d'Olot*, representant de corrents nacionalistes i amb una estructura professional fins aleshores inèdita a la comarca.

En d'altres comarques de Girona la revitalització de les publicacions locals també fou notable. Convé recordar, a manera d'exemple, que es mantenen capçaleres tan tradicionals com *Recull*, a Blanes, i *Ressó*, a Santa Coloma de Farners. Al costat de tot això, i com a complement de la premsa comarcal i local, cal remarcar el fenomen de l'expansió dels butlletins municipals, editats per molts dels nous ajuntaments democràtics.

ESPEDRIS LLARG

BUTLLETI D'INFORMACIÓ MUNICIPAL

REDUCCIÓ / ESCLANYÀ

Constitució del nou Ajuntament
Distribució de competències i de retribucions (pàg. 5)

Les finances municipals amb data del 30 de juny d'enguany (pàg. 14)

El Pla General ha estat suspès pel Tribunal Suprem (pàg. 10 i 11)

L'expansió dels butlletins municipals és un fenomen iniciat amb la transició democràtica.

Bibliografia

BONADA, Lluís: *Josep Pla*. Editorial Empúries, SA. Barcelona, 1991.

CASASÚS, Josep Maria: *El pensament periodístic a Catalunya*. Curial Edicions Catalanes, SA. Barcelona, 1987.
–*Periodística catalana comparada*. Pòrtic. Barcelona, 1993.

COSTA I FERNÀNDEZ, Lluís: *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*. Institut d'Estudis Gironins. Girona, 1987.
–*Premsa i societat a la Girona franquista*. Col·legi de Periodistes de Catalunya/Diputació de Barcelona. Barcelona, 1989.

FIGUERES, Josep M: *La premsa catalana*. R. Dalmau Editor. Barcelona, 1989.

FULCARÀ, M. Dolores: *Girona i el modernisme*. Institut d'Estudis Gironins. Girona, 1976.

GIVANEL I MAS, Joan: *Bibliografia catalana. Premsa*. Institució Patxot, 3 vol. Barcelona, 1931-1937.

GÓMEZ I MOMPART, Josep Lluís: *La gènesi de la premsa*

de masses a Catalunya (1902-1923). Pòrtic. Barcelona, 1992.

GUILLAMET, Jaume: *La premsa de les comarques gironines*. Editorial Selecta, SA. Barcelona, 1977.
–*La premsa comarcal. Un model català de periodisme popular*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1983.
–*Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya, 1641-1994*. La Campana. Barcelona, 1994.

MIRAMBELL, Enric: *Història de la impremta a la ciutat de Girona*. Institut d'Estudis Gironins. Girona, 1988.

PALOL, Miquel de: *Girona i jo*. Pòrtic. Barcelona, 1972.

PALOMERA, M. Mercè: *Cent anys de premsa a Ripoll (1881-1980)*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1982.

PUIG, Lluís M. de: *Carles Rahola. Un ciutadà de Catalunya*. Ed. del Cotal. Barcelona, 1979.

RAHOLA, Carles: *La ciutat de Girona*. Barcino, 2 vol. Barcelona, 1929.

TIMOTEO ÁLVAREZ, Jesús y otros: *Historia de los medios de comunicación en España. Periodismo, imagen y publicidad (1900-1990)*. Ariel Comunicación. Barcelona, 1989.

TORRENT, J. i TESIS, R.: *Història de la premsa catalana*. Ed. Bruguera, 2 vol. Barcelona, 1966.

VINYAS I COMAS, Joan: *Memòries d'un gironí*. Imp. Masó. Girona, 1932.

(Nota: per tal d'aplicar un criteri de selecció bibliogràfica, esmentem únicament una tria orientativa i bàsica de títols de llibres. Hem obviat els articles publicats a revistes i diaris sobre la premsa gironina).

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Claudi Valentí és autor de les fotografies de les pàg. 8, 9 (dalt), 10, 11 (dalt), 13 (baix), 15 (baix), 19 (dalt), 28, 49, 60 i 69.

De l'Arxiu d'Imatges de l'Ajuntament de Begur procedeixen les fotografies de les pàg. 15 (dalt), 58 i 88.

Del de l'Ajuntament de Girona, les de les pàg. 16, 23, 43 (baix), 61, 76 i 83 (baix).

Del de Sils, la de la pàg. 17 (baix).

Del de Salt, les de les pàg. 42 i 83 (dalt), i del Museu d'Art de Girona la de la pàg. 48.

Els documents reproduïts a les pàg. 9 (baix), 13 (dalt), 19 (baix), 21 (ambdós), 25 (dalt), 27, 29 (dalt), 31 (baix), 41 (ambdós), 51 (ambdós), 53 (dalt), 80 i 92 (esquerra) es conserven a la Biblioteca Pública *Tomàs de Lorenzana*, de Girona.

Els de les pàg. 12, 17 (dalt), 31 (dalt), 34, 38, 43 (dalt), 45 (dalt), 85 i 93 (baix), a l'Arxiu Municipal de Begur.

Els de les pàg. 22 i 23 (dalt) són de la Biblioteca del Seminari de Girona, els de les pàg. 33 (dalt) i 55 (dalt) es guarden a l'Arxiu Municipal de Palafrugell.

El de la pàg. 35 és de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona;

els de les pàg. 36, 71 (baix), 77 (dalt) i 79 (dalt) són de la Biblioteca *Fages de Climent*, de Figueres.

Els de les pàg. 46, 67, 71 (dalt), 78 i 89 (dalt) es guarden a la Biblioteca *Marià Vayreda*, d'Olot.

El de la pàg. 57, a la Biblioteca Pública de Palma de Mallorca; els de les pàg. 59 (dalt) i 64, a l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols; el de la pàg. 86, a l'Arxiu Municipal de Palamós, i el de la pàg. 93 (dalt), a l'Arxiu Municipal de Sils.

S'han reproduït fotografies dels següents llibres i revistes:

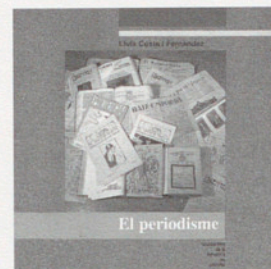
De la *Revista de Girona*, les de les pàg. 11 (baix) (núm. 89), 14 (núm. 111), 24 (núm. 121), 25 (baix) (núm. 113), 30, 44, 45 (baix) i 55 (baix) (núm. 123), 32 (núm. 131), 54 (núm. 110), 56 i 65 (núm. 98), 59 (baix) (núm. 138), 72 (núm. 132), 73 (dalt), (núm. 116), 73 (baix) (núm. 148) i 91 (dalt) (núm. 49). De *Presència*, de Girona, la de la pàg. 39 (01-06-1968), 52 (desembre 1980), 53 (23-08-75), 63 (28-12-74), 74 (22-05-76), 84 (03-02-68), 90 (03-07-76) i 91 (baix) (07-08-76). De *Solidaritat Catalana* (Barcelona 20-05-1906), la de la pàg. 18. Del *Suplemento Literario de El Autonomista* (Girona, octubre 1935), la de la pàg. 20. Del *Full*

Diocesà (Vic, 14-05-1995), la de la pàg. 29 (baix). De *Capçalera* (Barcelona, març 1990), la de la pàg. 33 (baix). De *Figueres Anecdòtica. Segle XX* (1978), de P. Teixidor, la de la pàg. 37 (dalt). De *Figueres* (1992), d'A. Romero i J. Ruiz, les de les pàg. 37 (baix) i 62. De *Es Pedrís Llarg*, de Begur (març 1994), les de la pàg. 47. De *El País* (Madrid, 06-03-1988), la de la pàg. 50. De *La Bisbal en la història i el record* (1993), de P. Lloberas, la de la pàg. 66. De *50 anys de Ràdio Girona* (1990), la de la pàg. 68. Del llibre *Olot* (1989), de J. Canal, les de les pàg. 70 i 92 (dreta). De *Papers de presó: Comiat i fulls solts* (Girona 1989), la de la pàg. 70 i 92 (dreta). De *Papers de presó: Comiat i fulls solts* (Girona 1989), la de la pàg. 75. De *Cent anys de premsa a Ripoll (1881-1980)*, (Barcelona, 1982), la de la pàg. 87. De *Tele/Estel, Arreu, Orifloma, Canigó i Presència* de D.D.A.A. (Barcelona 1987), la de la pàg. 89 (baix).

Han cedit fotografies i documents Anna Prats (pàg. 26 i 82), Anna Caballé (pàg. 40), Josep M. Ginès (pàg. 79, baix) i Víctor Gay (pàg. 81).

Agraïments

Aquest treball és el fruit de l'acumulació d'informacions i coneixements que l'autor ha anat adquirint en els darrers deu anys. Així, de manera indirecta, cal regraciar la participació de molta gent en la configuració d'aquest procés intel·lectual, per bé que, per simplificar, només fem un esment especial –per la seva condició– de la Societat Catalana de Comunicació i el Col·legi de Periodistes de Catalunya. No obstant això, hi ha hagut un seguit de persones que ens han brindat una col·laboració molt particular en l'elaboració d'alguns capítols del present treball. En primer lloc, cal destacar l'incansable, pacient i perseverant investigador gironí Jordi Gibert i Gibert; també Narcís Jordi Aragó, que ens ha facilitat documentació patrimonial, i els companys arxiviers i documentalistes Antoni Mayans (Arxiu Comarcal d'Olot), Antoni Reyes (Arxiu Municipal de Blanes), Montserrat Grau (Biblioteca Fages de Climent, de Figueres) i Arnau Company (Palma de Mallorca).

Quaderns de la Revista de Girona és una publicació de periodicitat bimestral dedicada exclusivament a temes de les comarques gironines. S'estructura en dues sèries, que es distingeixen pel color de la portada i per les planes interiors: Guies, en vermell, i Monografies locals, en verd. La primera és dedicada al tractament de qüestions d'abast general relatives a la història, l'economia, la cultura i les tradicions. La segona vol anar oferint una panoràmica sobre el passat i el present de les ciutats i dels pobles gironins, amb especial atenció a l'època contemporània.

Costa i Fernández, Lluís

El Periodisme / Lluís Costa i Fernández. - Girona : Diputació de Girona : Caixa de Girona, 1996. - 96 p. : il. ; 20 cm. - (Quaderns de la Revista de Girona ; 62)

ISBN 84-86812-52-6

1. Girona (Província). Diputació II. Caixa de Girona

1. Periodisme - Girona (Província) - Història

0/0(46/.13)

SLPC

0105-84460

1/1

0/0(46/.13)

Girona (Província). Diputació

Costa i Fernández, Lluís

El Periodisme / Lluís Costa i Fernández. - Girona : Diputació de Girona : Caixa de Girona, 1996. - 96 p. : il. ; 20 cm. - (Quaderns de la Revista de Girona ; 62)

ISBN 84-86812-52-6

1. Girona (Província). Diputació II. Caixa de Girona

1. Periodisme - Girona (Província) - Història

0/0(46/.13)

SLPC

0105-84460

1/1

0/0(46/.13)

Caixa de Girona

Costa i Fernández, Lluís

El Periodisme / Lluís Costa i Fernández. - Girona : Diputació de Girona : Caixa de Girona, 1996. - 96 p. : il. ; 20 cm. - (Quaderns de la Revista de Girona ; 62)

ISBN 84-86812-52-6

1. Girona (Província). Diputació II. Caixa de Girona

1. Periodisme - Girona (Província) - Història

0/0(46/.13)

SLPC

0105-84460

1/1

0/0(46/.13)

Periodisme - Girona (Província) - Història

Costa i Fernández, Lluís

El Periodisme / Lluís Costa i Fernández. - Girona : Diputació de Girona : Caixa de Girona, 1996. - 96 p. : il. ; 20 cm. - (Quaderns de la Revista de Girona ; 62)

ISBN 84-86812-52-6

1. Girona (Província). Diputació II. Caixa de Girona

1. Periodisme - Girona (Província) - Història

0/0(46/.13)

SLPC

0105-84460

1/1

0/0(46/.13)

0/0(46/.13)

Costa i Fernández, Lluís

El Periodisme / Lluís Costa i Fernández. - Girona : Diputació de Girona : Caixa de Girona, 1996. - 96 p. : il. ; 20 cm. - (Quaderns de la Revista de Girona ; 62)

ISBN 84-86812-52-6

1. Girona (Província). Diputació II. Caixa de Girona

1. Periodisme - Girona (Província) - Història

0/0(46/.13)

SLPC

0105-84460

1/1

La necessitat de comunicació entre els homes és un fet gairebé consubstancial a la seva pròpia existència. El periodisme ha representat una de les activitats més imprescindibles en el context de la societat moderna. El present llibre recull els episodis i les mostres més significatives de la història de la premsa de les comarques gironines, des del naixement dels primers periòdics, a la darrerria del segle XVIII, fins als nostres dies, posant una especial atenció a les figures més emblemàtiques del periodisme gironí.

Lluís Costa i Fernàndez (Girona, 1959), doctor en Història per la Universitat de Girona, s'ha especialitzat en temes d'arxivística i d'història de la premsa. És autor d'una desena de llibres, com ara *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*, *Premsa i societat a la Girona franquista* i *La Dictadura de Primo de Rivera. Comunicació i propaganda a les comarques gironines*. En l'actualitat dirigeix *la Història de Girona*, editada per l'Ateneu d'Acció Cultural de Girona, i és membre de la *Societat Catalana de Comunicació (IEC)*.

GUIES

Diputació
de Girona

Caixa de Girona